

МІНІСТЕРСТВО
ФІНАНСІВ
УКРАЇНИ

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ XV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

«ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»

22 листопада 2024 року

місто Ірпінь

ifitax

Міністерство фінансів України
Державний податковий університет
Державний університет економіки і технологій
Institute of Educational and Professional Development (Hungary)
Institute for International Taxation e.V. (Germany)
WSHIU Academy of Applied Sciences (Poland)
Prof. Dr. Assen Zlatarov University (Bulgaria)
Mykolas Romeris University (Lithuania)
Moldova State University (Moldova)
WSG University (Poland)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

**Збірник матеріалів
XV міжнародної науково-практичної конференції**

22 листопада 2024 року

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Частина 2

Ірпінь
2025

УДК 336.221.4(477)(06)
ББК 65.9(4Укр)261.4я431
Т 65

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного податкового університету
(протокол № 11 від 25 березня 2025 року)*

Т 65 **Трансформація фіскальної політики в умовах євроінтеграції**
[Електронне видання] : збірник матеріалів XV Міжнародної науково-практичної конференції, Ірпінь, 22 листопада 2024 року. Частина 2. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2025. – 164 с. – PDF-формат ; мережеве видання ; інституційний репозитарій.
ISBN 978-966-337-755-1

У збірнику представлено матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції «Трансформація фіскальної політики в умовах євроінтеграції», яка відбулася 22 листопада 2024 року.

***Наукові тези опубліковано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст матеріалів несуть їхні автори.***

УДК 336.221.4(477)(06)
ББК 65.9(4Укр)261.4я431

ISBN 978-966-337-755-1

© Державний податковий університет, 2025

ЗМІСТ

ПАНЕЛЬ 1. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ Й ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Андрухович Дана

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ ВЕТЕРАНСЬКОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ..... 8

Ільницький Олег

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДОХОДІВ
БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ДОСТАТНОСТІ
ТА ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ..... 11

Компанієць Володимир

МЕТОДИ ОЦІНКИ БРЕНДУ 17

Костенко Юлія

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ..... 22

Розум Олександр

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГАРМОНІЗАЦІЇ
СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ
ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ З ПРАВОМ ЄС..... 25

Югас Еріка, Рибаківська Леся

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 29

ПАНЕЛЬ 2. Е-ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Богдановський Дмитро

ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ ЯК ЧИННИК ЗДІЙСНЕННЯ
ФІНАНСОВОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ ТА ІМІДЖЕВОЇ ПОЛІТИКИ:
ПЕРЕДОВИЙ СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ..... 33

**ПАНЕЛЬ 3. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА
В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ:
МАНЕВРУЮЧИ В УМОВАХ ВИСОКОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ**

Амеліна Анна

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ..... 36

Британ Вадим

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 40

Гриценко Ольга

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: НАСЛІДКИ ВІЙНИ..... 46

Дзюба Павло

КУЛЬТУРА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКУ
ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО НАДІЙНОСТІ 50

Панькова Оксана, Красуліна Яніна

ПОСИЛЕННЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ:
ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ 54

Пасічний Микола

ДОМІНАНТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 58

Сакалюк Дмитро

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 62

Сніжко Юлія

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ
ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ 66

Ходус Анастасія

АНАЛІЗ ПОДАТКОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ..... 70

Хомюк Сергій МЕХАНІЗМИ КОМУНІКАЦІЙ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ НА ПОТРЕБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ МІЛІТАРНОГО ВПЛИВУ	74
--	----

Цибізова Стелла ДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОМЕННИХ ІМЕН: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....	79
--	----

ПАНЕЛЬ 4. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Батанова Людмила, Соцький Андрій ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ МИТНИХ ТА ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	83
---	----

Волкович Олена ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ПРАВОВИХ ЗАСАД НА ПРИКЛАДІ ДЕЯКИХ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ У КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА	87
---	----

Корнева Тетяна, Сірочук Ірина ФІСКАЛЬНА ФУНКЦІЯ МИТНИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	93
---	----

Курінний Євген ДЕТЕРМІНАНТИ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ НА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	98
--	----

Лаговська Наталія, Теслицький Артем ЩОДО ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	102
--	-----

Харченко Ярослав КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ.....	106
--	-----

**ПАНЕЛЬ 5. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР
МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ**

Дунда Дарія, Цимбалюк Світлана

АЕО: СТАТУСНІ ПЕРЕВАГИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ..... 110

Заяц Віктор, Хома Валерій

СПІВРОБІТНИЦТВО У БОРОТБІ З КОНТРАБАНДОЮ:
НАРОЩУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ 114

Іванченко Едуард

МИТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ЗАХОДИ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ..... 118

Личкун Ліза, Цимбалюк Світлана

ТЕХНІЧНЕ ОСНАЩЕННЯ МИТНИЦІ
ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
МИТНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ 122

Микитенко Тетяна, Держак Наталія, Борса Вадим

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПІДХОДУ
У РЕГУЛЮВАННІ МИТНИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ..... 126

Неліпович Олена

ОСНОВНІ УМОВИ ТА ВИПАДКИ ПРОВЕДЕННЯ
ПОСТ-МИТНОГО КОНТРОЛЮ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ
МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ 130

Руда Тетяна

ПОСТ-МИТНИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ:
ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ 134

Солоп Анастасія, Чорна Тетяна

ЕКСПОРТ ВІТЧИЗНЯНИХ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ:
ДОТРИМАННЯ ВИМОГ УКРАЇНИ ТА КРАЇН-ПРИЗНАЧЕННЯ 137

Теребейчик Юлія СУТНІСТЬ АВТОРИЗОВАНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ОПЕРАТОРА ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ.....	141
---	-----

Цимбалюк Анатолій, Цимбалюк Світлана МИТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ ТА СТАН	145
---	-----

**ПАНЕЛЬ 6. СОЦІОГУМАНІТАРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ
СУЧАСНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Богініч Олег ДІЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗАЦІЇ ПРАВА У ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ	150
--	-----

Готра Олена ФЕНОМЕН ЦІННОСТЕЙ У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	155
--	-----

Сова Маргарита, Дєніжна Світлана ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПЕРЕРОЗПОДІЛУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ	160
--	-----

ПАНЕЛЬ 1

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ Й ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

УДК 330

Андрухович Дана,
*здобувачка PhD,
кафедри економіки, підприємництва
та бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ ВЕТЕРАНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Dana Andrukhovych,
*PhD student,
Department of Economics, Entrepreneurship
and business administration,
State Tax University,
Irpin, Ukraine*

STATE SUPPORT OF VETERAN BUSINESS ENTITIES IN UKRAINE

Наразі вкрай важливим етапом є безперервність роботи малого бізнесу для економічної життєздатності та соціального розвитку України. Однак щороку значна кількість малих та середніх підприємств припиняє свою діяльність через війну. Військова служба може впливати на людей різними способами, формуючи характеристики, які впливають на їхні дії в подальшому житті. Ветерани, які планують почати малий бізнес, повинні розглянути кілька варіантів планування для довгострокового успіху. Одна з найбільших проблем для запуску або підтримки бізнесу - це доступ до капіталу. Тому важливо створити відповідні умови підтримки держави та органів місцевого самоврядування.

З проблемою адаптації ветеранів та ветеранок стикалися всі суспільства, громадяни яких брали участь у бойових діях. Такі країни, як Ізраїль, Сполучені

Штати Америки відслідковують проблеми військовослужбовців після повернення до цивільного життя. Але більшість існуючих досліджень ветеранського підприємництва є описовими.

Втім, жодна з країн не має досвіду адаптації ветеранів та ветеранок в такому масштабі, який матиме Україна, враховуючи, що кількість громадян, які служать у Збройних Силах України, налічує більше мільйона осіб, і в деяких великих компаніях кількість мобілізованих працівників становить до десяти тисяч чоловік. Українському суспільству, українському бізнесу потрібно буде пройти свій унікальний шлях і напрацювати свій, унікальний, український досвід [1].

29 жовтня 2024 року Верховна Рада України прийняла за основу проекту Закону про ветеранське підприємництво. Законопроект визначає поняття “ветеранське підприємництво”, принципи державної політики у цій сфері, встановлює види та форми держпідтримки ветеранського бізнесу. І що не менш важливо - створює сприятливі умови для започаткування та розвитку ветеранського підприємництва, підвищення його конкурентоспроможності.

У проекті закону суб'єктами ветеранського підприємництва визначено:

- ФОП або самозайняті особи з числа ветеранів війни, членів їхніх сімей, членів сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни, членів сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України;

- юридичні особи, де ветеран або група ветеранів війни, та/або члени сім'ї ветерана війни, та/або члени сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни, та/або члени сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України володіють корпоративними правами у розмірі не менше 60% сформованого статутного капіталу або 60% і більше членів юридичної особи є вищезгаданими особами.

Державна підтримка суб'єктів ветеранського підприємництва включає фінансову, інформаційну, консультаційну та просвітницьку підтримку. У тому числі: підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів ветеранського підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу. Фінансова підтримка ветеранського бізнесу включає гранти, кредити для започаткування і ведення підприємницької діяльності, компенсація відсоткових ставок за кредитами, компенсація лізингових, факторингових платежів тощо [2].

Серед ветеранів й ветеранок наразі існує величезний запит на започаткування власного бізнесу або розширення чи розвиток вже існуючих проєктів, і для Мінветеранів цей напрямок - один з ключових пріоритетів. Зокрема, Український ветеранський фонд Мінветеранів вже два роки надає фінансову підтримку ветеранському підприємництву через конкурсні програми. Наразі до участі у програмі від УВФ “Варто почати власну справу” надійшла рекордна кількість

заявок - 219 проектів. Майбутні бізнеси дуже різноманітні - від СТО до створення артпросторів. Також діє програма мікрофінансування від Українського ветеранського фонду Мінветеранів: відшкодування 20 тис. грн на купівлю товарів та обладнання для ведення власної справи. Крім того, наразі доступні низка програм та грантів від Уряду та дотичних міністерств і відомств, якими можуть скористатися ветерани, ветеранки та члених їхніх сімей:

- Грант для ветеранів та членів їхніх сімей «Є-РОБОТА» (250.000 - 1 000 000 грн)
- Грант на власну справу до 250 тис грн
- Грант на сад (до 400 тис. грн за га, проект Мінагрополітики)
- Грант на переробне підприємство до 8 млн грн (Мінекономіки)
- Seeds of Bravery: Грантова підтримка українським технологічним стартапам та малим і середнім підприємствам [3].

Отже, державна підтримка ветеранського бізнесу – це не лише соціальна відповідальність в умовах реалій воєнного часу, але й подальша інвестиція в економіку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація ветеранів в організацію після повернення з війни. Посібник для керівника. URL: https://acmpukraine.com.ua/wp-content/uploads/2023/10/Посібник_для_керівника_Адаптація_ветеранів_03_10_2023.pdf(дата звернення: 13.11.2024).

2. Верховна Рада прийняла у першому читанні законопроект про ветеранське підприємництво. Урядовий портал URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/verkhovna-rada-priyniala-u-pershomu-chytanni-zakonoproiekt-pro-veteranske-pidprijemnytstvo> (дата звернення: 13.11.2024).

3. Які програми для започаткування та розвитку ветеранського підприємництва діють в Україні? Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yaki-prohramy-dlia-zapochatkuvannia-ta-rozvytku-veteranskoho-pidprijemnytstva-diiut-v-ukraini> (дата звернення: 13.11.2024).

УДК 346/336.1:352

Ільницький Олег,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
та фінансового права,
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна

**РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДОХОДІВ
БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ДОСТАТНОСТІ
ТА ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ**

Oleh Ilnytskyi,
*PhD. In Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Administrative and Financial Law,
Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine*

**REFORMING THE SYSTEM OF REVENUES
OF LOCAL SELF-GOVERNMENT BUDGETS TO ENSURE
FISCAL SUFFICIENCY AND FINANCIAL VIABILITY**

Надання територіальним громадам статусу юридичних осіб на сьогодні визначено одним з кроків реформ та інвестицій в рамках подальшого утвердження децентралізації в системі публічного управління на шляху виконання євроінтеграційних зобов'язань, в тому числі, згідно з Планом для України Ukraine Facility на 2024-2027 р.р., розробленому та узгодженому на виконання Регламенту (ЄС) 2024/792 від 29.02.2024 р., який прийнятий Європейським Парламентом та Радою. Досліджуючи у фінансово-економічному значенні інститут «розвитку територіальної громади як інституційного суб'єкта фінансових відносин», одне з провідним місць належить плануванню дохідної частини бюджетів об'єднаних територіальних громад та реальних можливостей з її розширення; бюджетні стимули [1, 164].

Універсальним принципом побудови системи публічних фінансів є збалансованість, що визначається бюджетним законодавством як відповідність

повноважень на здійснення витрат бюджету обсягу надходжень бюджету на відповідний бюджетний період та зумовлює необхідність забезпечення фінансової спроможності територіальних громад через визначення достатньої дохідної бази місцевих бюджетів.

Згідно зі ст. 9 Європейської Хартії про місцеве самоврядування місцеві спільноти в межах національної економічної політики мають право на достатні власні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися при реалізації своєї компетенції. Фінансові ресурси місцевих спільнот мають відповідати їхній компетенції, визначеній конституцією чи законом. Принаймні частина фінансових ресурсів місцевих спільнот повинна надходити від місцевих податків і зборів, розмір яких вони мають право встановлювати в межах закону (ч.ч. 1-3).

Ч. 1 ст. 142 Конституції України визначає матеріальні та фінансові гарантії місцевого самоврядування, до яких крім звичного майна, зі спеціальним майновим режимом відносить доходи місцевих бюджетів та інші кошти територіальних громад.

Таким чином, визнаючи зростання повноважень у частині здійснення видатків громадами на реалізацію владних функцій, необхідним компенсаторним механізмом є реформування системи надходжень місцевих бюджетів.

Визначені у ст. 64, 69-1 та 71 БК України доходи загального та спеціального фонду бюджету місцевого самоврядування за винятком податку на доходи фізичних осіб та місцевих податків, які носять реальний характер, не містять системоутворюючих податків, що, з іншого боку, відкриває потенціал для зростання дохідної бази за рахунок перерозподілу податкових надходжень від загальнодержавних податків і зборів (податок на прибуток підприємств, рентні платежі з використання природних ресурсів, непрямі податки).

Система адміністрування податку на доходи фізичних осіб, побудована на засадах податково-агентських відносин, відповідно до ч. 2 ст. 64 БК України, в основному передбачає сплату податку до бюджету громади за місцем нарахування та виплати доходу фізичній особі (місцезнаходженням (розташуванням) податкового агента), а не місцем проживання (перебування) самого платника. Це, очевидно, не відповідає засадам справедливості, оскільки основними соціальними послугами, які вимагають фінансування, особа користується у громаді за місцем свого проживання (перебування). Натомість, податок з її доходу отримує громада податкового агента, що веде до поглиблення дисбалансу між окремими громадами. А тому, ст. 64 БК України повинна закріплювати правило про зарахування податку з доходів фізичних осіб до місцевого бюджету за місцем проживання (перебування) фізичної особи-платника податку, згідно з відомостями Єдиного державного демографічного реєстру.

Ст.ст. 10 та 12 ПК України визначають повноваження щодо встановлення місцевих податків та зборів за сільськими, селищними, міськими радами. На сьогодні громади володіють радше формальними повноваженнями в частині встановлення місцевих податків та зборів, які обмежуються лише дублюванням норм ПК України у рішеннях відповідних місцевих рад. Тому така централізація податкової системи усуває можливість реагування громади на поточні виклики у сфері оподаткування, в тому числі, з урахуванням необхідності мобілізації додаткового фінансового потенціалу, шляхом застосування безпосередніх форм місцевої демократії (після внесення відповідних змін до Конституції України щодо обмеження проведення референдумів з питань податків у ст. 74 та податкового законодавства про порядок встановлення місцевих податків і зборів та визначення їх переліку) в частині розбудови системи доходів місцевих бюджетів (наприклад, місцеві референдуми в межах громад про запровадження самооподаткування, добровільне додаткове запровадження місцевих податків членів громади для суспільних цілей, що підпадають під сферу завдань та компетенції відповідного рівня самоврядування).

Розглядаючи місцеві бюджети розвинених країн, слід вказати на їх значну ступінь автономності, яка досягається в основному за рахунок питомої ваги саме місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів. Найбільшу частку від податкових надходжень у структурі сукупних доходів місцевих бюджетів мають Швеція (63 %) та Швейцарія (59 %), а також Іспанія, Франція, Італія (більше 55 %). Бюджетоутворюючими податками розвинутих країн світу є податок на майно і податок з доходів фізичних осіб, які вважають одними із найбільш досконалими видами фіскальних інструментів [2, 66]. В Україні, частка місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів за середнім значенням не перевищує 15 %.

В реформуванні податкової системи України до складу місцевих податків та зборів в основному були віднесені реальні (майнові) податки за концепцією максимального отримання економічного ефекту від використання майна, яке перебуває на території громади. Однак на сьогодні не достатньо реалізовано підхід щодо справедливості та пропорційності впливу вартості майна як бази оподаткування.

Крім того, узагальнені результати перших років адміністрування податку на майно вказує, що лише з близько 12,5 % об'єктів оподаткування може бути сплачено податок на майно (і то у разі, якщо усі платники сумлінно виконують свій фіскальний обов'язок). Лише близько 10 % із зареєстрованих автомобілів вноситься у відповідну базу Мінекономіки. Це породжує фіскальні втрати через «прогалини» визначення фактичної бази оподаткування [3].

Ефективність податку на майно характеризує вірне обрання об'єкту оподаткування. Якщо в Україні для справляння, наприклад, податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки, базою оподаткування виступає загальна

площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості (підп. 266.3.1 п. 266.3 ст. 266 ПК України), то у розвинутих країнах – комплекс показників з грошовою оцінкою об'єкта, що дозволяє забезпечити справедливість підходів до оподаткування, диференціюючи податкове навантаження за майновою вигодою платника, вираженою у вартості об'єкта.

Наприклад, в Німеччині для розрахунку податку фіскальні органи встановлюють вартість майна. Вартість одиниці обчислюється на підставі вартості землі в 1935 році (Східна Німеччина) та 1964 році (Західна Німеччина). Площа майна множить на вартість землі, потім податкові органи застосовують або метод капіталізованого прибутку, або метод реальної вартості активів. В Швеції, базою для розрахунку податку є оціночна вартість, яку обчислює Шведське податкове агентство. Оціночна вартість коригується кожні три роки на основі цін продажу за минулі роки. Вони повинні відповідати 75 % вірогідної ринкової вартості нерухомості в зоні оцінки за два оціночних роки. У США сума податку на нерухомість зростає з роками в міру того, як нерухомість збільшується у ціні. Для нерухомості запроваджується коефіцієнт оцінки – співвідношення вартості будинку, визначеного офіційною оцінкою (оцінку здійснює оцінник округу), та ринковою. В Іспанії цей податок встановлюється залежно від кадастрової вартості, визначеної на державному рівні. Мерії й муніципалітети самостійно обраховують ставку податку в рамках наявних лімітів – від 0,4 до 1 % кадастрової вартості. У Литві оцінка нерухомості проводиться Центром реєстрації за дорученням держави. Податкова вартість нерухомості обчислюється як середня ринкова вартість методом масової оцінки. Для розрахунку середньої ринкової вартості нерухомості застосовується кадастрова карта нерухомості, на якій передбачено зони вартості – території з аналогічним рівнем цін на нерухомість. Оцінщик нерухомості (компанія з оцінювання, яка веде Кадастр та Реєстр нерухомості) надає дані Реєстру та кадастру нерухомості місцевому податковому адміністратору. Ставка податку становить від 0,5 до 3 % податкової вартості нерухомості [4]. Це зумовлює нівелювання різниці між умовами різних за потенціалом територіальних громад.

Тому і для України повинна бути реалізована відповідна пропозиція щодо застосування за базу оподаткування ціни об'єкта оподаткування.

При оподаткуванні землі слід враховувати її хіміко-біологічні властивості (для сільськогосподарських земель), розташування та спосіб використання. Відтак, доцільним є розробка прозорої та однозначної формули для уникнення ухилення від сплати податку та впливу людського чинника [5].

Вважаємо за необхідне рекомендувати розширення місцевих податків і зборів за рахунок плати за певні місцеві послуги, які лежать в основі реалізації повноважень органів місцевого самоврядування (на прибирання та освітлення

вулиць, за утилізацію побутового сміття та відходів виробництва, що забруднюють територію громади, впорядкування рекреаційних територій тощо).

Суттєві недоліки має існуюча система адміністрування місцевих податків та зборів через Державну податкову службу, що зумовлює втрату суттєвих фінансових ресурсів місцевими бюджетами. Відповідно до опитування, проведеного у травні 2023 р. Всеукраїнської асоціації ОТГ таку думку поділяють 57 % респондентів. Це є важливою передумовою широкої підтримки ідеї передачі адміністрування місцевих податків і зборів (особливо реальних майнових) до компетенції органів місцевого самоврядування. Це у черговий раз свідчитиме про автономність, забезпечуватиме надійний безпосередній контроль над надходженнями місцевих бюджетів самими громадами. Натомість, 32 % опитаних зауважують, що незважаючи на принципову згоду із необхідністю реформування системи адміністрування з посиленням ролі саме органів громад, але в останніх є гострий кадровий брак фахівців, через що ідею передачі повноваження у сфері адміністрування місцевих податків органам місцевого самоврядування на сьогодні підтримують лише 12 % респондентів. Очевидно, що продовження повномасштабної війни лише загострює і підсилює цю тенденцію. Абсолютна більшість (58%) звертає увагу на те, що такі функції на паритетній основі повинні здійснювати органи місцевого самоврядування від імені громад та контролюючі органи з чітко визначеними правами та обов'язками кожної із сторін [6].

Через різницю в публічно-правовому статусі органів місцевого самоврядування та контролюючими органами як елементами системи виконавчої гілки влади, вирішення питань адміністрування власних доходів місцевих бюджетів громад певним чином додатково підтверджує їхній неавтономний характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щур Р.І. Фінанси територіальних громад: особливості формування в сучасних умовах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Випуск 20. Ч. 3. С. 162-165.
2. Лучишин Л.М. Роль податків і зборів у доходах місцевих бюджетів. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2019. Вип. 2. С. 66.
3. Кошук Т. Як залатати діри в місцевих бюджетах? Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/08/15/703243/>
4. Губарева І.О. Проблеми удосконалення податку на нерухоме майно в контексті світового досвіду. Наукові праці НДФІ. 2021. № 1 (94). С. 22–35. URL: <https://ndc-ipr.org/publications/?page=11>

5. Раделицький Ю. О. Особливості формування податкових механізмів наповнення місцевих бюджетів України в умовах реформи місцевого самоврядування. Ефективна економіка. 2017. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5856>

6. Удосконалення механізму адміністрування місцевих податків як передумова зміцнення фінансової основи бюджетів територіальних громад: результати засідання, основні тези, важливі меседжі. URL: <https://hromady.org/vdoskonalennya-mexanizmu-administruvannya-miscevix-podatktiv/>

УДК:65.012.32

Компанієць Володимир,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Науковий керівник:
Слюсарєва Людмила,
д-р екон. наук, професор,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

МЕТОДИ ОЦІНКИ БРЕНДУ

Volodymyr Kompaniets,
holder of the third (PhD) level of higher education,
Scientific supervisor:
Lyudmila Slyusareva,
Dr. Econ. science, professor,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

BRAND ASSESSMENT METHODS

Оцифровування економіки та соціального життя відображає новий якісний вимір, що постає перед наукою і практикою у контексті Четвертої промислової революції. Відбувається радикальна трансформація бізнес-моделей підприємств, які працюють у цифровому середовищі. Цей процес змінює ланцюг створення цінності: дані перетворюються у "цифровий інтелект", що дозволяє їх монетизувати через комерційне використання. Як наслідок, частка нематеріальних активів та інтелектуальної власності у структурі вартості компаній електронної комерції значно зростає. Оцінка бренду все частіше стає важливим інструментом у бухгалтерії, маркетингу та управлінні бізнесом. У зв'язку з цим постає питання оцінки цінності бренду як важливого компонента інтелектуальної власності компаній.

Проблема визначення вартості бренду та вибору оптимальних методик його оцінювання викликає значний інтерес у науковців, особливо в країнах із високим рівнем розвитку цифрової економіки. Наприклад, у роботі J.W. Huang (2015) досліджуються методи оцінювання бренду та їх застосування до китайських компаній [3]. Основні тенденції у методах оцінки брендів висвітлено у дослідженні Compare G. Salinas (2009) [4], а критичний аналіз підходів до оцінки запропоновано М. Lagarden (2012) [5]. Брендинг як складова маркетингової діяльності підприємств

розглядається в роботах Я.С. Ларіної та І.І. Медведкової [8]. Від моменту публікації цих досліджень минуло чимало часу, а умови ведення бізнесу зазнали суттєвих змін. Це підкреслює важливість оновлення та вдосконалення існуючих підходів до оцінювання вартості брендів, що є актуальним як для наукових розробок, так і для практичного застосування. Залишається невирішеним питання оцінки брендів компаній, діяльність яких базується на платформах.

Формування платформної економіки відбувалося паралельно з розвитком мережевої економіки. Платформи стали основою технологічно-інформаційної інфраструктури, яку вони надають своїм клієнтам. З появою цифрових платформ очікувалося, що вони сприятимуть зниженню транзакційних витрат для їхніх користувачів та створять можливості для масштабування бізнесу. Скорочення цих витрат забезпечується завдяки таким перевагам, як мобільність, зручність, швидкість, низька вартість обслуговування та візуалізація [9]. За словами Б.Г. Кисельова, торгові інтернет-компанії поєднують риси оптових структур (відсутність торгових залів та обмежена можливість для покупців оцінювати товари за допомогою органів чуття) та роздрібних компаній (реалізація товарів кінцевим споживачам), і водночас мають унікальну рису – більшість товарів доставляються безпосередньо покупцям. За таких умов значення бренду компанії зростає ще більше. Інтернет-компанії значною мірою залежать від реклами, яка спершу залучає клієнтів, а потім допомагає утримувати їх [10, с. 61].

Дослідження споживчої поведінки показують, що більшість покупців готові платити більше за продукцію перевіреного бренду, ніж економити, обираючи невідомий товар, якому вони не довіряють. Близько 75% споживачів вважають, що брендові товари роблять більший внесок у їхній добробут і покращують якість життя порівняно з товарами без бренду [1]. Тому бренд компанії сьогодні виступає одним із найцінніших активів бізнесу.

Як зазначає В.В. Гурочкіна, «перехід до цифрових технологій змінює усталені взаємини з клієнтами та трансформує всі інноваційні бізнес-процеси, спрямовуючи їх на задоволення потреб клієнта» [2, с. 31]. Бренд, будучи активом і складовою інтелектуальної власності, відіграє ключову роль у бізнесі, оскільки фактично продається у випадках, коли одна компанія купує бренд іншої.

Для проведення оцінки бренду необхідно чітко окреслити межі цього поняття, а також визначити атрибути та пов'язані з ними права інтелектуальної власності, які належать до бренду. Ці елементи використовуються для ідентифікації та відрізнєння марочних товарів і послуг. Стандарт ISO 10668 розрізняє поняття «бренд», «товарний знак» та «права інтелектуальної власності», що входять до складу нематеріальних активів [6].

Бренд розглядається як нематеріальний актив, пов'язаний із маркетингом, який включає (але не обмежується): імена, терміни, знаки, символи, логотипи, дизайни або їх комбінації. Ці елементи слугують для ідентифікації товарів, послуг або організацій, формуючи у свідомості зацікавлених сторін унікальні образи та асоціації, що сприяють створенню економічних вигід. У свою чергу, товарний знак — це лише юридично захищений знак (або їх комбінація), який дозволяє відрізнити товари чи послуги однієї компанії від іншої.

Продукти покликані задовольняти функціональні потреби споживачів, тоді як бренди спрямовані на створення емоційного зв'язку з клієнтом. Бренд, на відміну від поняття «гудвіл» (ділової репутації), може бути чітко визначений і оцінений за допомогою загальноприйнятих підходів та методів. Це дозволяє врахувати бренд у балансі компанії та використовувати його як окремий об'єкт цивільного обігу, наприклад, шляхом продажу ліцензії на бренд [10, с. 62].

Лідером у розробці ефективних методів оцінювання брендів є компанія Interbrand. Однак найбільш авторитетною і науково обґрунтованою методикою вважається Міжнародний стандарт з оцінки брендів ISO 10668. Крім того, для оцінки бренду використовуються універсальні методики, розроблені для оцінювання вартості підприємств, які адаптуються з урахуванням специфіки бренду [7; 8].

Стандарт ISO 10668 пропонує три основні підходи до оцінки вартості бренду: прибутковий, ринковий та витратний.

- Прибутковий підхід: Цей метод оцінює економічний ефект, який може принести бренд у майбутньому протягом його корисного життя. Вартість визначається шляхом розрахунку чистої теперішньої вартості (NPV), що є сумою майбутніх дисконтованих потоків чистого прибутку, які генерує бренд. Основою є різниця між грошовими потоками, що існують з брендом, і тими, які були б без нього. Якщо специфічні ризики бренду не враховано у грошових потоках, вони повинні бути відображені в ставці дисконтування. У разі відсутності ідентифікованих ризиків використовується середньозважена вартість капіталу (WACC) для відповідного бізнесу. Це найпоширеніший і загальновизнаний підхід до оцінки бренду.

- Ринковий підхід: Цей підхід базується на оцінці ціни, за якою бренд можна продати на відкритому ринку. Для цього підбираються бренди-аналогії, які схожі за силою бренду; ринковим положенням товарів чи послуг і економічними та юридичними умовами. Порівнюються дані щодо брендів, які були продані в результаті реальних ринкових угод.

- Витратний підхід: Він ґрунтується на припущенні, що інвестор не сплатить за бренд більше, ніж коштує його відтворення або заміщення. Враховується вартість створення та розвитку бренду, а також витрати на доведення звичайного (небрендового) продукту до рівня, який відповідає оцінюваному бренду. Розрахунок ведеться в поточних цінах на момент оцінки.

Кожен з цих підходів має свої переваги, і вибір методу залежить від мети оцінювання та специфіки бренду.

Отже, бренд є ключовим нематеріальним активом підприємства, від оцінки якого залежить ефективність управління активами, реалізація маркетингових стратегій та справедливе визначення ринкової вартості компанії. Проте оцінка бренду стикається з низкою викликів, серед яких вплив багатьох факторів, складність ідентифікації, вибір оптимального підходу та методу, а також суб'єктивність і невизначеність доступної інформації. У контексті сучасної платформної економіки ці проблеми стають ще більш актуальними, що вимагає вдосконалення методичних підходів та інструментів оцінки. Подальший розвиток цієї галузі дозволить не лише підвищити точність визначення вартості брендів, але й адаптувати процес оцінювання до умов динамічного бізнес-середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Oneto K. (2018) The Book of Brand Mythology. 15 brand fallacies debunked. The Agency Oneto.
2. Гурочкіна В.В. Цифрова трансформація бізнес-моделі промислових підприємств. Подільський науковий вісник. 2020. No 1(13). С. 28–35. URL: http://pnv.in.ua/images/Magazine/1_2020.pdf#page=
3. Huang J.W. A Review of Brand Valuation Method. Journal of Service Science and Management. 2015. No 8. P. 71–76. URL: <http://dx.doi.org/10.4236/jssm.2015.81008>
4. Compare G. Salinas, The International Brand Valuation Manual (John Wiley & Sons 2009). URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/The-International-Brand-Valuation-Manual%3A-A-and-of-Salinas/185805e9a88eb52da94dd5b82435df9626973d80>
5. Lagarden M. Brand Valuation in Business Practice. International transfer pricing journal. July/august 2012. P. 247–256. URL: <https://www.ibfd.org/sites/ibfd.org/files/content/pdf/itpj-versionAug2012.pdf>
6. ISO 10668:2010 Brand valuation – Requirements for monetary brand valuation. URL: <https://www.iso.org/standard/46032.html>
7. Auflage, 2015 Mandl/Rabel: Unternehmensbewertung – eine praxisorientierte Einführung. URL: <https://www.amazon.de/Unternehmensbewertung-praxisorientierte-Einf%C3%BChrung-Gerwald-Mandl/dp/3706401630>
8. Ларіна Я., Медведкова І. Брендинг як фактор забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2017. Вип. 1(123). С. 15–20.

9. Калач Г.М. Цифрова трансформація фондового ринку. Науковий вісник Ужгородського університету 2018. No 2(52). С. 171–177.

10. Salinas G. A taxonomy of brand valuation practice: Methodologies and purposes. Brand Management. 2009. Vol. 17. No 1. P. 42–49.

УДК 347.77

Костенко Юлія,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри господарського
та адміністративного права,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ

Yulia Kostenko,
*PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Economic and Administrative Law,
Vasyl' Stus Donetsk National University,
Vinnytsya, Ukraine*

DIGITALIZATION IN THE TAX SPHERE

18 червня 2019 року Центральним агентством з управління проектами (СРМА, Литва), Представництвом Європейського Союзу в Україні спільно з Міністерством фінансів України, ДПС України, ДМС України було впроваджено програму з управління державними фінансами в Україні (EU4PFM) [1]. В межах її реалізації заплановано реформи у сфері адміністрування податків та зборів, які сприятимуть зміцненню інституційних та організаційних можливостей українських установ у впровадженні та реалізації сучасної стратегії дотримання податкового законодавства, спрямованої на просування концепції добровільної сплати податків; аналіз та вдосконалення бізнес-процесів у податковій та митній службах; розширення можливостей для України стягувати податки з податкової бази, зокрема, через поліпшення обміну податковою інформацією з іншими країнами та шляхом запобігання ухилянню від оподаткування; продовження цифровізації діяльності податкових та митних органів відповідно до стандартів ЄС. Як зауважують податківці значення міжнародних партнерів України надзвичайно велико у контексті допомоги у реалізації сучасних ІТ-рішень та забезпечення експертною допомогою за багатьма напрямками реформування податкових органів, зокрема, у створенні автоматизованої системи управління ризиками, системи е-аудит, підсистеми роботи з податковим боргом тощо [2].

Сучасне адміністрування податків та зборів відбувається в умовах формування нової цифрової трансформації. Традиційно виокремлюють окремі рівні переходу податкових органів до цифрових технологій, зокрема: 1) електронне подання податкової звітності; 2) електронний облік; 3) електронне зіставлення, коли податківці зіставляють дані між типами податків і, потенційно, між покупцями та продавцями; 4) електронний аудит, тобто цифровий податковий аудит, зокрема з обмеженням часу для відповіді компаній; 5) електронна оцінка, за якої податкові адміністрації взагалі відмовляються від податкової звітності [3, с. 129-130].

Слід зазначити, що серед зарубіжних країн рівень цифровізації в податковій сфері є різним, проте, однозначними та спільними є напрямки цього процесу, що потребує координованості дій на міжнародному рівні задля ефективної співпраці.

Україна, як європейсько-орієнтована країна не залишається осторонь. Зокрема, курс на діджиталізацію податкової служби передбачено в рамках виконання реформ з програми «Ukraine Facility», яка схвалена Єврокомісією у квітні 2024 року. Під час її реалізації заплановано на першому етапі ухвалення довгострокового національного стратегічного плану цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Державної митної служби України, а на другому Державної податкової служби України (далі – ДПС України).

Прийняття стратегічного плану цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації ДПС України має відбутися відповідно до рекомендацій Національної стратегії доходів на 2024-2030 роки [4]. Так, відповідно до положень зазначеної стратегії заплановано здійснення у періоді з 2024 по 2030 роки заходів щодо інтеграції інформаційно-комунікаційних систем ДПС України із системами ЄС, зокрема:

1) забезпечення інтеграції з Європейськими системами ПДВ, відшкодування ПДВ, моніторингу руху акцизних товарів;

2) підключення України до системи безпекового обміну інформацією між податковими адміністраціями країн ЄС;

3) інтеграція із системою транскордонних онлайн-продажів B2C, центральною електронною системою платіжної інформації «Central Electronic System of Payment information» (CESOP) для виявлення можливого шахрайства з ПДВ в електронній комерції, що здійснюється продавцями, створеними в інших державах-членах чи країнах, що не входять до ЄС;

4) інтеграція з європейською системою моніторингу руху акцизних товарів – «Excise Movement and Control System» (EMCS). Конкретні терміни виконання цих заходів будуть узгоджуватися із Графіком виконання зобов'язань щодо вступу до ЄС при його затвердженні [5].

Таким чином, не дивлячись на повномасштабну війну діджиталізація в сфері публічних правовідносин в Україні прискорилося і навіть стала основою для проведення низки реформ в податковій та митній сферах, що, в свою чергу, дозволять посилити ефективність роботи контролюючих органів та зберегти їх інституційну спроможність [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щодо Проекту EU4PFM. URL: Веб-сайт EU4PFM
2. Корнієнко Т. Щодо впровадження нових проєктів. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/760207.html>.
3. Марченко Л. Діджиталізація системи податкового адміністрування в Україні з урахуванням досвіду розвинених країн світу. Економічний аналіз. 2022. Том. 32. № 4. С. 127-134. URL: 2933-6565680753-1-PB.pdf
4. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: Розпорядження КМУ від 27.12.2023 р. № 1218-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-%D1%80#Text>
5. Костенко Ю.О. Цифровізація в податковій сфері. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 2. С. 176-181. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2024/2/32.pdf>.

УДК: 336.2

Розум Олександр,

аспірант,

Науковий керівник:

Марченко Ольга,

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри економіки, підприємництва

та бізнес-адміністрування,

Державний податковий університет,

м. Ірпінь, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГАРМОНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ З ПРАВОМ ЄС

Oleksandr Rozum,

postgraduate,

Scientific supervisor:

Olga Marchenko,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department

of Economics, Entrepreneurship and

business administration

State Tax University,

Irpin, Ukraine

CERTAIN ASPECTS OF THE HARMONIZATION OF THE SYSTEM OF ADMINISTRATION OF VALUE ADDED TAX WITH EU LAW

Борючись за своє право на незалежність, Україна прокладає шлях до європейської інтеграції та впровадження європейських стандартів і цінностей, які поділяють країни-члени ЄС. З цією метою Україна впроваджує міжнародні норми для гармонізації норм українського внутрішнього законодавства, особливо в процесі трансформації фіскальної політики.

Одним із ключових напрямів трансформації фіскальної політики України в контексті європейської інтеграції є гармонізація системи управління ПДВ відповідно до Директиви ЄС 2006/112/ЄС від 28 лютого 2006 року про загальну систему ПДВ [1]

та Директиви ЄС 2014/55/EU від 16 квітня 2014 року про електронне виставлення рахунків-фактур під час державних закупівель [2].

Для вирішення цього завдання необхідно також стимулювати підприємницьку активність шляхом створення в Україні сприятливого ділового клімату для українських підприємців та іноземних інвесторів, а також шляхом удосконалення процедури зупинення податкових накладних відповідно до директив ЄС.

У своєму звіті за 2022 рік про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Кабінет міністрів України відзначив, що законодавство України щодо ПДВ загалом відповідає законодавству ЄС [3].

Однак практика застосування цього податку в європейських країнах відрізняється від української. За даними дослідження, 44,1 % українських компаній стикаються з проблемою зупинення податкових накладних. Ця проблема є серйозним обмежувальним фактором, який перешкоджає веденню бізнесу та стримує економічний розвиток підприємств [4].

ПДВ запроваджено у 160 країнах. За належного адміністрування цей податок приносить дохід і допомагає мобілізувати значні бюджетні надходження. Електронні податкові накладні є ефективним засобом забезпечення платіжної дисципліни та запобігання шахрайству з ПДВ, а електронна звітність значно полегшує адміністрування цього податку.

У ЄС використовуються три моделі електронних податкових накладних: ПДВ лістинг, звітування SAF-T і квазізвітність у режимі реального часу. Податкові органи аналізують інформацію, що міститься в податкових накладних, використовуючи підхід, заснований на оцінці ризиків, і в разі виявлення відповідних підстав може бути проведено аудит ex-post.

Система «блокування» податкових накладних у ЄС надає податковим органам порівняльну інформацію в режимі реального часу. Якщо інформація є відповідною, податкова накладна вважається зареєстрованою, та платник податків має право на податковий кредит з ПДВ; у ЄС підставою для податкового кредиту з ПДВ є подання дійсного VAT-invoice. Директива ЄС про електронні рахунки-фактури забороняє вводити додаткові вимоги до реєстрації податкових накладних [5].

В Україні система відрізняється. Наприклад, у 2017 році було запроваджено систему зупинення ризикованих податкових накладних, тобто контроль за дотриманням податкових накладних/розрахунків коригувань відповідно до критеріїв оцінки ризиків (СМКОР) [6]. Заявлена мета запровадження такої системи - сприяння виведенню з тіні, створення рівних умов та збільшення надходжень до бюджету. На наш погляд, із цих трьох завдань ця система найкраще справляється з третім: критерії ризику СМКОР є індивідуальними та суб'єктивними. Податкові органи можуть блокувати електронні податкові накладні через ризикованість операції, що також блокує зобов'язання з податкового кредиту. Таким чином,

українська система електронної звітності є не тільки інструментом для отримання інформації, аналізу, моніторингу та підстав для аудиту, а й перешкодою для реєстрації податкових накладних з високим рівнем ризику.

Вимоги до коригування митної вартості в Україні викладені в національному законодавстві, а обов'язок щодо їх підтвердження покладено на митну службу. Рекомендації Всесвітньої митної організації стосовно управління ризиками включають ретельні перевірки, відповідні заходи моніторингу, коригування митної вартості та аудит імпортерів ex-post. Хоча ПДВ сплачується на кожному етапі створення доданої вартості, митниця є лише однією з ланок у ланцюжку управління доданою вартістю. Тому чим більше податку сплачується на митниці, тим менше його сплачується всередині країни. Нині існують перешкоди для впровадження цього підходу, такі як відсутність інформаційної інтеграції між митними та податковими органами, можливість продажу товарів поза митним контролем.

На думку експертів Центру соціально-економічних досліджень «CASE Україна», для поліпшення митного контролю відповідно до стандартів ЄС доцільно припинити незаконну практику митних органів, використовувати автоматизовані системи оцінки ризиків і проводити пост-аудити операцій з низьким рівнем ризику, а також використовувати єдиний облік митних і податкових операцій шляхом збільшення інформаційної інтеграції між службами.

Водночас недостатньо формально адаптувати українське законодавство до стандартів ЄС. Неможливо викоринити незаконну практику фіскальних органів без індивідуальної відповідальності, політичної волі та використання відповідних адміністративних і правових інструментів [5].

30 жовтня цього року Європейська комісія опублікувала доповідь у рамках пакету розширення ЄС до 2024 року. Звіт містить оцінку прогресу всіх країн-кандидатів і країн, що вступають до ЄС, зокрема оцінку щорічного прогресу України в проведенні реформ і перетворень. Комісія зазначила, що ПДВ в Україні частково відповідає стандартам ЄС. Однак податкові пільги, зниження податкових ставок і поліпшення управління ПДВ потребують повного перегляду для досягнення повної відповідності нормам ЄС [7].

Тому ми вважаємо, що вдосконалення управління ПДВ, гармонізація його із законодавством ЄС та впровадження європейських стандартів в обліку комерційних операцій зі виконання робіт (надання послуг) є своєчасним і надзвичайно важливим завданням для української бізнес-спільноти, яка має тісні ділові стосунки із суб'єктами держав-членів ЄС. Створення та реальне впровадження такого механізму інновацій у бухгалтерському обліку повинно покращити інвестиційний клімат, впровадити в Україні європейські стандарти, усунути формалізм і бюрократичні перепони, впровадити правовий механізм ведення бухгалтерської та податкової документації в електронному вигляді, усунути застарілі паперові форми та сприяти цифровізації бухгалтерського обліку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Директива ЄС 2006/112/ЄС від 28.02.2006 про спільну систему податку на додану вартість.
2. Директива ЄС 2014/55/ЄС від 16.04.2014 про електронне інвойсування (е-інвойсування) в державних закупівлях.
3. Кабінет Міністрів України. Звіт про виконання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEI/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf.
4. Проблеми та потреби українських підприємств малого та середнього бізнесу в умовах війни Фонд демократичних ініціатив імені Ілька Кучеріва. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/80706355463e1298fbb50d7.25593072.pdf>
5. Чому ПДВ в Україні та ПДВ у країнах ЄС – це два різні податки? CASE Україна. Центр соціально-економічних досліджень. URL: <https://case-ukraine.com.ua/publications/chomu-pdv-v-ukrayini-ta-pdv-u-krayinah-yes-tse-dva-rizni-podatky/>.
6. Податковий кодекс України, стаття 201.16 (п. 201.16.1-201.16.4). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
7. EUROPEAN COMMISSION. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. Ukraine 2024 Report. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf.

УДК 657.15-044.337(477-6ЄС)

Югас Еріка,

канд. екон. наук, доцент,

Ужгородський торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету

м. Ужгород, Україна

Рибакowa Леся,

канд. екон. наук, доцент,

Ужгородський торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету

м. Ужгород, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Erika Yuhas,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Finance,

Accounting and Taxation

Uzhgorod Institute of Trade and Economics

of State University of Trade and Economics

Iesya Rybakova,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Finance,

Accounting and Taxation

Uzhgorod Institute of Trade and Economics

of State University of Trade and Economics

Uzhhorod, Ukraine

IMPROVEMENT OF CASH ACCOUNTING IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Удосконалення обліку грошових коштів в умовах євроінтеграції є важливим етапом для ефективної адаптації національних економічних систем до європейських стандартів і для забезпечення стабільного розвитку фінансових відносин. Євроінтеграція вимагає не тільки політичних та економічних змін, але й гармонізації бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що, зокрема, стосується обліку грошових коштів. Це забезпечує прозорість, ефективність і відповідність європейським вимогам.

Згідно НП(С)БО 1 грошові кошти(гроші) - готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання [1]. Значна частина науковців вважають що таке визначення потребує уточнень, тому в економічній літературі існує безліч визначень поняття «грошові кошти», що призводить до неоднозначного розуміння сутності цієї категорії. Бутинець Ф. Ф. зазначає, що грошові кошти - форма існування грошей, використовується як засіб обігу та платежу; грошові знаки національної валюти України - банкноти і монети, в тому числі пам'ятні та ювілейні монети, що знаходяться в обігу і є дійсними платіжними засобами. [2] Дерій М. виділяє основні сегменти для здійснення готівкових і безготівкових розрахунків між державними бюджетними установами та підприємствами [3]. Ткаченко Н.М. чітко вказує на те, що до грошових коштів належать: касова готівка, кошти на рахунках у банках, інші грошові кошти [4]. Необхідно зазначити, що одностайного визначення поняття «грошові кошти» серед науковців не має.

Облік грошових коштів ведуть всі підприємства, тому від правильного відображення в обліку операцій з грошовими коштами залежить ефективно його функціонування. Дослідження показують, що у суб'єктів господарювання постійно виникають облікові проблеми руху грошових коштів.

Так, Є. П. Гнатенко та А. О. Гикава зазначають, що до наявних облікових проблем стосовно руху та наявності грошових коштів слід віднести: 1) визнання та класифікацію грошових коштів; 2) правильне їх відображення у фінансовій звітності; 3) організацію контролю над процесом збереження та використання грошових коштів; 4) оптимізацію надходжень і виплат готівки та формування інформаційної бази даних для аналізу отриманих і втрачених вигод від проведених заходів; 5) повноту та своєчасність відображення в системі обліку рух грошових коштів [5].

Такі науковці, як Григоревська О. О., Каленченко Т. С. вважають, що важливою є проблема повноти та своєчасності відображення у системі обліку грошових коштів. Адже, якщо грошові кошти не будуть повністю та своєчасно оприбутковані, то не буде чіткого відображення реального їх розміру. А далі - неправильне відображення штрафних санкцій. І така помилка тягне за собою багато інших, які можливо виявити лише під час інвентаризації. Грошові кошти повинні повністю і своєчасно оприбутковуватись, а інформація про їх наявність має правильно відображатись у фінансовій звітності, оскільки несвоєчасне оприбуткування призводить до накладання на підприємство штрафних санкцій [6].

Удосконалення обліку грошових коштів в контексті євроінтеграційних процесів має кілька важливих переваг. Процеси євроінтеграції вимагають адаптації національних фінансових систем до європейських стандартів, що включає поліпшення бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Ось кілька основних переваг удосконалення обліку грошових коштів в умовах євроінтеграції:

1. Відповідність європейським стандартам:

а) покращення якості фінансової звітності. Прийняття міжнародних стандартів фінансової звітності дозволяє забезпечити прозорість, достовірність та порівнянність фінансової інформації з компаніями з інших країн ЄС;

б) єдиний підхід до обліку. Гармонізація національних практик обліку з міжнародними стандартами дозволяє зменшити ризики помилок у фінансових звітах, що важливо для інвесторів та кредиторів.

2. Покращення контролю та зменшення корупції:

а) збільшення прозорості фінансових операцій. Вдосконалення системи обліку дозволяє створити ефективну систему внутрішнього контролю, що дозволяє зменшити можливості для маніпулювання фінансовими даними;

б) посилення зовнішнього контролю. Країни, які проходять євроінтеграцію, підлягають більш суворому нагляду з боку міжнародних фінансових організацій, що забезпечує підвищення якості управлінського обліку.

3. Залучення іноземних інвестицій:

а) збільшення довіри інвесторів. Підвищення стандартів бухгалтерського обліку та звітності може збільшити довіру з боку міжнародних інвесторів, що, у свою чергу, може сприяти залученню інвестицій в економіку країни;

б) легкість інтеграції на міжнародні фінансові ринки. Стандартизований облік грошових коштів дозволяє компаніям країни-учасниці євроінтеграції краще виходити на європейські фінансові ринки.

4. Полегшення зовнішньоекономічної діяльності:

а) єдині фінансові стандарти для співпраці з європейськими партнерами. Удосконалений облік грошових коштів дозволяє підприємствам ефективно співпрацювати з європейськими контрагентами, оскільки всі учасники мають справу з однаковими стандартами обліку та звітності;

б) покращення операцій з валютою. Підвищення ефективності обліку грошових коштів полегшує управління валютними ризиками, що є важливим аспектом у зовнішньоекономічних відносинах.

5. Покращення управління грошовими потоками:

а) точніше планування та контроль. Удосконалення обліку дає можливість більш точно планувати грошові потоки, що допомагає зменшити ризики дефіциту або надлишку грошових коштів;

б) зменшення витрат. Краще управління грошовими коштами дозволяє оптимізувати витрати на обробку та зберігання готівки, а також знизити витрати на кредитування та позики.

6. Відповідність вимогам регуляторів ЄС:

а) виконання регуляторних вимог ЄС. Європейський Союз має чітко визначені вимоги до ведення бухгалтерського обліку, і вдосконалення національної

системи обліку дозволяє країнам відповідати цим вимогам, що є важливим для продовження інтеграції в єдину економічну зону.

7. Можливість використання новітніх технологій

а)автоматизація та цифровізація обліку. Євроінтеграційні процеси часто стимулюють модернізацію та впровадження новітніх інформаційних технологій для автоматизації облікових процесів, що підвищує точність і ефективність управління грошовими коштами.

8. Зменшення ризиків невиконання зобов'язань:

а)поліпшення кредитних рейтингів. Вдосконалення обліку та фінансової звітності може позитивно вплинути на кредитні рейтинги країни чи компанії, що допоможе отримувати фінансування на більш вигідних умовах.

Отже, удосконалення обліку грошових коштів в євроінтеграційному процесі має стратегічне значення для забезпечення фінансової стабільності, покращення бізнес-клімату, стимулювання інвестицій та розвитку зовнішньоекономічних відносин. Це сприяє більш глибокій інтеграції в європейські економічні структури та підвищує конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національне Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 73 від 7 лютого 2013 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_bills_stand_laws.

2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Бутинець Ф.Ф. - 8-е вид. - Житомир: ПП «Рута», 2009. -912 с.

3. Дерій М.Дефініції «грошові кошти» і «грошові потоки»: відмінності та взаємозв'язок [Електронний ресурс] / М. Дерій // Економічний аналіз. - 2010. - Випуск 6. - С. 60-64.

4. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський облік, оподаткування і звітність: підруч. / Н.М. Ткаченко. - 5-те вид. -К.: Алтера, 2011. - С. 151.

5. Гнатенко Є.П. Проблеми обліку грошових коштів на підприємстві / Є.П. Гнатенко, А.О. Гикава // Економіка суспільства. -2016. – Вип. 5 - С. 421-424.

6. Григоревська О.О. Проблеми своєчасного та повного відображення грошових коштів у системі бухгалтерського обліку / О. О.Григоревська, Т. С.Каленченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. - 2015. - № 4. - С. 359-364. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppeu_2015_4_51

ПАНЕЛЬ 2

Е-ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

УДК 336.7

Богдановський Дмитро,
*аспірант кафедри фінансових ринків і технологій,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ ЯК ЧИННИК ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ ТА ІМІДЖЕВОЇ ПОЛІТИКИ: ПЕРЕДОВИЙ СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Dmytro Bohdanovskyi,
*Postgraduate student of the Department
of Financial Markets and Technologies,
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

DIGITAL CURRENCIES AS A FACTOR IN THE IMPLEMENTATION OF FINANCIAL, SOCIAL AND IMAGE POLICY: BEST GLOBAL EXPERIENCE AND DOMESTIC REALITIES

Сьогодні світовій економіці потрібний інструмент, за допомогою якого користувачі зможуть здійснювати платежі швидко, недорого та без посередників. Трансформація фінансової системи з традиційної до цифрової має перспективи для ефективної та зручної взаємодії між фінансовими компаніями та банками. У міру того, як все більше ключових проєктів фінансової інфраструктури будуть запуснені у виробництво, з'явиться більше гравців, які будуть зацікавлені у впровадженні цифрових фінансових технологій. Цифрові версії своїх валют зараз вивчають 134 країни. Всі країни G20 зараз проводять ґрунтовні дослідження CBDC. ЄЦБ здійснив запуск багаторічної пілотної програми цифрового євро. США, які є безумовним авторитетом в світових трендах, поки що досліджують цифровий долар, але активно працюють з транскордонним проєктом цифрових валют в команді ще шести центробанків.

Беззаперечним лідером у використанні цифрової валюти центрального банку, е-CNY, є Китай (\$987 млрд). «Основні центральні банки та монетарні органи світу розпочали дослідження CBDC (цифрові валюти центрального банку) в останні роки. Центральний банк Сінгапуру та Швеції запровадили або планують запровадити відповідний пілотний проект проекту, і Народний банк Китаю (НБК) також активно досліджує можливість запровадити свій CBDC у цій другій за величиною економіці світу» [2, С.1]. Серед основних причин доцільності випуску цифрових валют – зниження витрат, підвищення ефективності реалізації грошово-кредитної політики, протидія конкуренції з боку криптовалюти, забезпечення конкурентоспроможності платіжного ринку, а також можливість запропонувати населенню безризиковий платіжний інструмент. «Народний банк Китаю неухильно просуває дослідження е-CNY у дослідно-конструкторській роботі. е-CNY — це цифрова форма фіатної валюти, випущена Народним банком Китаю з уповноваженими операторами обміну та надання послуг населенню. Це заснований на вартості, квазі-рахунок і гібридний платіжний інструмент на основі рахунку зі статусом законного платіжного засобу, слабо пов'язаний обліковий запис, який підтримує керовану анонімність. Ми віримо, що е-CNY слід в основному позиціонувати як М0, найбільш ліквідну форму грошової маси, також відомий як готівка в обігу» [3, С. 1]

Створення цифрової платіжної системи, яка б поєднувала найбільш цінні для споживачів якості готівки та контролю регулятивних органів – важлива перспектива розвитку фінансового ринку. «Китай - це велика і густонаселена країна зі значними регіональними відмінностями в економіці розвитку, природних ресурсів і громадської освіти, тобто національний CBDC має бути ретельно розроблений, виданий і поширений з урахуванням різноманітності і складності різних систем та інститутів» [2, С. 1]. Для популяризації електронного юаню та його промоції було застосовано ряд заходів. Йдеться про соціальні, іміджеві комплексні заходи популяризації, які були реалізовані в межах країни і спрямовані на різні групи населення – молодь, службовців, сільське населення, населення віддалених регіонів, інші соціальні групи населення. Серед них використання традиційних свят, сімейних звичок китайців, культурно-масові мироприємства, рекламні акції, святкові знижки й ряд інших заходів, що сприяють поліпшенню фінансової та соціальної сфер життя широкого загалу. Китай серед інших країн має особливі умови запровадження цифрових валют, серед яких розташування, кількість населення, розвинені платіжні мережі.

Крім того, під час Олімпіади 2022 року гостям країни було продемонстроване безпрецедентне за розмахом та технологіями використання е-CNY, що сприяло підтримці й посиленню іміджу Китаю як технологічно

передової країни. Введення цифрової валюти DCEP покликане захистити фінансовий суверенітет країни та сприяти розвитку її платіжної індустрії.

2016 рік став стартом для досліджень щодо власного випуску CBDC в Україні. В Україні ще у 2016 році НБУ почав вивчати можливість випуску е-гривні. У 2018 році запускається пілотний проект з використанням технології блокчейн, платіжної інфраструктури НПС «Простір», електронної гривні. Метою експерименту став обмін електронними гривнями між електронними гаманцями. Е-гривні можна обмінювати на готівку або безготівку у співвідношенні 1:1. Е-гривня є засобом платежу, але не засобом заощаджень. Зазначимо, що Нацбанк все ще не визначився із моделлю екосистеми е-гривні. Він розглядає дві: централізована та децентралізована. Перша передбачає, що лише НБУ випускає електронну гривню та контролює екосистему. А агенти (учасники ринку) виконують функції посередників (за допомогою власних гаманців). Згідно з другою, банки та небанківські фінансові установи отримують право випускати е-гривню під контролем Нацбанку. Але в такому разі е-гривня вже не буде класичною CBDC.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Особистісно-професійне становлення сучасної молоді: соціально-психологічні та соціологічні аспекти. Монографія / Льовкіна О. Г. та ін.; за ред. О.Г. Льовкіної. Ірпінь: Державний податковий університет, 2022. 370 с.
2. Fan Yifei Thoughts on CBDC Operations in China URL: <http://www.pbc.gov.cn/en/3935690/3935759/4696741/2022110110142226519.pdf> Дата звернення; 02.10.2024
3. Fan Yifei Analysis of the Policy Implications of the Positioning of e-CNY as M0 URL: <http://www.pbc.gov.cn/en/3935690/3935759/4696707/2022110110120242332.pdf> Дата звернення 02.10.2024

ПАНЕЛЬ 3
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА
В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ:
МАНЕВРУЮЧИ В УМОВАХ ВИСОКОЇ
НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

УДК 336.7

Амеліна Анна,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства
та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА
ЯК СКЛADOVA ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Anna Amelina,
*Associate Professor at the Department
of Criminal Justice and Analytical Activities,
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

INFORMATION SECURITY
AS A COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY

У сучасних умовах питання інформаційної безпеки набувають особливої важливості та потребують детального дослідження. Визначальною рисою нинішнього етапу науково-технічного прогресу є швидкий розвиток інформаційних технологій, які активно застосовуються як у повсякденному житті, так і в державному управлінні. Інформація та цифрові технології дедалі більше впливають на розвиток суспільства, стаючи новими джерелами національної могутності [1, с. 97].

Слід зазначити, що в науковій літературі представлено різноманітні підходи до трактування поняття «інформаційна безпека». Розглянемо погляди науковців щодо його сутності. Зокрема, О. М. Горбатюк вважає, що «інформаційна безпека - стан захищеності потреб в інформації особистості, суспільстві і держави, за якого

забезпечується їх існування і прогресивний розвиток незалежно від наявності внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз»[2, с. 47].

Р. А. Калюжний вважає, що «інформаційна безпека держави - це вид суспільних інформаційних правовідносин, що стосуються створення, підтримки, охорони та захисту сприятливих для держави умов безпечного існування, а також як систему суспільних правовідносин, пов'язаних із формуванням, поширенням, збереженням та використанням інформації [3, с. 237].

У найзагальнішому розумінні інформаційна безпека - це стан захищеності інформаційного середовища суспільства, що забезпечує його формування, використання та розвиток в інтересах громадян, організацій і держави. Інформаційне середовище охоплює діяльність суб'єктів, пов'язану зі створенням, обробкою та споживанням інформації. Умовно його поділяють на три основні предметні частини: створення та поширення первинної й похідної інформації; формування інформаційних ресурсів, розробку інформаційних продуктів і надання інформаційних послуг; споживання інформації. Додатково виокремлюють дві забезпечувальні складові: створення й використання інформаційних систем, технологій та засобів їхнього функціонування, а також механізми й інструменти гарантування інформаційної безпеки [1, с. 97].

Варто також відзначити, що інформаційна безпека є складним, системним, багаторівневим явищем, на стан і перспективи розвитку якого мають безпосередній вплив зовнішні та внутрішні чинники, найважливішими з яких є: 1) глобальна політична ситуація; 2) наявність можливих зовнішніх і внутрішніх загроз; 3) рівень розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури країни; 4) внутрішньополітична ситуація. Водночас інформаційна безпека є складною, динамічною та цілісною соціальною системою, що включає підсистеми безпеки особистості, держави та суспільства [4, с. 154-157].

Цілком обґрунтованою є позиція Панченко О. А. та Гнатенко В., які наголошують, що інформаційна безпека є важливою складовою економічної безпеки держави [5, с.21], що являє собою умови і правила користування інформацією, які забезпечують загальну і економічну безпеку держави, її території та її громадян[5, с.22].

Основою забезпечення економічної безпеки підприємства є його ключова мета, яка полягає в гарантуванні стабільного та максимально ефективного функціонування в сучасних умовах, а також у створенні міцного потенціалу для подальшого розвитку[6, с. 309], а також функціональні цілі, що сприяють досягненню головної цілі. Однією з ключових функціональних цілей економічної безпеки є захист інформаційного простору, охорона комерційної таємниці та забезпечення належного рівня інформаційного обслуговування всіх підрозділів підприємства й організації [7].

Завдання інформаційної безпеки – створення системи протидії інформаційним загрозам та захист власного інформаційного простору, інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів держави. Інформаційна складова на всіх рівнях є головною, оскільки через неї головним чином і йде взаємодія суб'єктів економіки та держави, включаючи приватних осіб[8, с.74].

Інформаційна безпека – найважливіший елемент системи економічної безпеки підприємництва, основа процесу його управління. Без неї неможливо сформувати цілі управління, оцінити ситуацію, визначити проблему, підготувати і прийняти рішення, проконтролювати хід його виконання. Інформація є предметом і результатом праці управлінського персоналу, сукупністю даних про стан управляючої та керованої підсистем і зовнішнього середовища. Водночас інформація відіграє роль об'єднуючої ланки між суб'єктом і об'єктом управління, а також між підприємством і зовнішнім середовищем. Поступово вона набуває статусу товару, набуваючи споживчої вартості. Заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки спрямовані на захист конфіденційної інформації та включають контрзаходи, зокрема збір даних про конкурентів, партнерів і контрагентів[9, с. 94].

Захисту підлягає будь-яка інформація, що має цінність для підприємства. У першу чергу, це стосується інформації, що становить комерційну таємницю[9, с. 94].

Таким чином, враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що захист інформації повинен здійснюватися комплексно і постійно, за допомогою методів, способів системи захисту, це не можна зробити лише одноразовим актом. При цьому, створення безпечної системи інформаційної безпеки є дуже громіздкою роботою, яка вимагає величезних зусиль, способів, методів та засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лук'янова В. В., Лаутар А.Ю. Інформаційна безпека в умовах розвитку інформаційної системи. Вісник Хмельницького національного університету. 2013. № 2. Т. 3. С. 97-101.
2. Горбатюк О. М. Сучасний стан та проблеми інформаційної безпеки України на рубежі століть. Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. 1999. Вип. 14. Міжнародні відносини. С. 46-48.
3. Калюжний Р.А. Інформаційне право України: концептуальні основи формування. Науковий вісник Дніпропетровського інститут МВС України. № 3(6). 2001. С. 234-244.
4. Золотар О.О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика: монографія. Київ. ТОВ «Видавничий дім «АртЕк». 2018. 446 с.
5. Панченко О. А., Гнатенко В. С., Малєєва А. М. Інформаційна безпека як складова економічної безпеки держави. Проблеми модернізації України: зб. наук. пр. Вип. 10. Матеріали конференції «Розвиток української держави в умовах

активізації євро інтеграційних процесів» (Київ, МАУП, 19 березня 2020 р.). К., МАУП. 2020. С. 20 – 23.

6. Білокомірова Я. М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2010. № 29. С. 308–312.

7. Аніловська Г. Я. Інформаційна безпека підприємства в умовах використання сучасних інформаційних технологій. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/18_9/270_Anilowska_18_9.pdf (дата звернення: 10.11.2024 р.)

8. Гнатенко В. Основні складові економічної безпеки держави. Науковий вісник: Державне управління. №1 (7) 2021. С. 66-82. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1242048.pdf>

9. Потапюк Л.М., Потапюк І.П. Інформаційна безпека як складова економічної безпеки підприємства. С. 94-96. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/214871049.pdf> (дата звернення: 11.11.2024 р.)

УДК 336.71-049.5

Британ Вадим,
*здобувач вищої освіти
третього (наукового) рівня,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Vadym Brytan,
*applicant for higher education
of the third (scientific) level,
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

ENSURING FINANCIAL SECURITY OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE DURING THE WAR IN THE CONTEXT OF EUROINTEGRATION PROCESSES

Актуальність теми полягає в тому, що Україна, маючи спільні цінності з Європейським Союзом, націлена стати державою з інноваційно-ліберальною економікою, ефективними цифровими держустановами та сильним демократичним громадянським суспільством. Україна має стати драйвером економічного зростання ЄС, поділяючи стратегічні цілі Євросоюзу. Повна інтеграція до європейської спільноти центральних банків та фінансових регуляторів забезпечить посилення фінансової безпеки. Фінансова безпека банківської системи є ключовим елементом економічної безпеки держави, необхідною для залучення інвестицій та стійкого економічного зростання України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблематику фінансової безпеки банківської системи досліджували такі вчені, як Барановський О. І., Давиденко Н.М, Колодяжна В. О. та інші. Незважаючи на значний доробок вищезазначених вітчизняних науковців, умови функціонування банків, особливо на сьогодні, постійно змінюються, тому варто аналогічно удосконалювати методичні підходи оцінки їх фінансової безпеки.

Фінансова безпека банківської діяльності є невід'ємною складовою економічної безпеки держави. Банківська система повинна забезпечувати фінансовими ресурсами в першу чергу тих суб'єктів, які формують максимальну додану вартість та постійно розширюють свою діяльність. Проте, ця стратегічна мета реалізується слабо через політизацію прогнозів економічного розвитку, відсутність ефективної системи стратегічного планування та координації прогнозних документів.

Перший виклик в нашій країні спричинений тим, що війна вимагає жорстких дій для підтримки макрофінансової стабільності. НБУ з початку повномасштабної війни впровадив значні валютні обмеження та пруденційні послаблення. Це дало змогу зберегти стійкість, але водночас суперечило євроінтеграційному руху. Зараз НБУ обережно пом'якшує валютні обмеження, щоб забезпечити подальше економічне відновлення. Другий виклик полягає у стрімкому розвитку фінансового регулювання в ЄС, особливо під впливом фінансових криз та інновацій. НБУ було оптимізовано багато різних внутрішніх процесів та створено робочу групу з питань євроінтеграції з ціллю налагодження ефективного зв'язку із ЄС. Розпочався процес спільного скринінгу законодавства з Європейською комісією за одночасної підтримки ЄЦБ, Європейського органу банківського нагляду, а також центральних банків країн — членів та кандидатів на вступ до ЄС [1].

Ще до початку війни НБУ зробив значну роботу з приведення законодавства про центральний банк у відповідність до стандартів ЄС. Зокрема, в частині посилення незалежності центробанку та заборони емісійного фінансування. Однак у 2022 році, зважаючи на швидке та вагоме збільшення бюджетних потреб через повномасштабну війну, НБУ пішов на підтримку військових витрат за рахунок емісії. Але вже у 2023 році завдяки активізації внутрішнього боргового ринку та достатнім обсягам міжнародної допомоги НБУ вдалося від емісії відмовитися. Незалежність НБУ залишається важливим елементом антикризових заходів. Відновлення економіки України в поточному році триватиме, хоча буде стриманим, передусім через суттєві ураження енергетичних об'єктів. Водночас триває реалізація заходів з посилення спроможності України до самозабезпечення, що має посилити фінансову безпеку країни. Уряд зміцнює власну ресурсну базу та нарощує залучення на внутрішньому ринку. Ключовим ризиком залишається повномасштабна війна. Вищі безпекові ризики і відповідно повільніше повернення економіки до нормальних умов функціонування матиме вагомий вплив на основні макропоказники та фінансо-економічну безпеку у 2025-2026 роках [1].

Разом із тим, на нашу думку, фінансову безпеку банківської системи можна визначити в цілому як комплексний динамічний стан національної в синергії із міжнародною банківською системою, який характеризується її здатністю забезпечувати стабільне, ефективне та надійне функціонування фінансового сектору,

його інноваційність, протистояти внутрішнім та зовнішнім швидкозмінними та масштабним загрозам, підтримувати фінансову стабільність економіки, її активний розвиток в умовах Четвертої промислової революції («Industry 4.0»), захищати інтереси всіх учасників фінансових відносин [2].

На думку Барановського О.І. та Лагно А. А., основними перешкодами для формування системи забезпечення фінансової безпеки в банківській сфері є: недостатній рівень наукової розробки цієї проблеми, відсутність усталеного тлумачення фінансової безпеки, визначення її різновидів та складових, а також недостатня з'ясованість мети, завдань, принципів організації та чинників, що впливають на рівень її забезпечення. Крім того, існує брак обґрунтованих підходів та індикаторів виміру фінансової безпеки, а також практичних заходів для її розбудови. [3].

У результаті проведених досліджень за 2014-2019 роки, вітчизняними вченими Давиденко Н. М. та Колодяжна В. О. було відмічено, що фінансова безпека банківської системи України має певну невідповідність сучасним вимогам, адже лідируючі позиції в банківському секторі держави займають державні банківські установи. Досліджуючи банківську систему України за 2014–2021 роки Давиденко Н.М. в групі з іншими дослідниками виконали прогноз показників рівня фінансової безпеки банківської системи на 2022-2023 роки, згідно з яким вони прийшли до висновку, що більшість показників оцінки фінансової безпеки банківської системи і надалі залишатимуться на рівні «незадовільно» та «критично» [4; 5].

Для оцінки безпеки банківської системи Ситник Н. С. та Пріцак Я. М. було досліджено індикатори рівня фінансової безпеки, які визначені у Методичних рекомендаціях щодо розвитку рівня економічної безпеки. На основі розрахунку індикаторів рівня фінансової безпеки банківської системи та вагових показників нами розраховано інтегральний рівень фінансової безпеки банківського сектору. За даними було визначено, що рівень безпеки банківської системи України коливається протягом аналізованого періоду за 2018–2022 роки і має низькі значення [6].

Жорстка та висока конкуренція серед банків, а також тотальна цифровізація економіки змушують банки швидко змінювати свою бізнес-модель, що генерує нові ризики для їх фінансової безпеки. Діджиталізація для банків означає одночасну трансформацію стратегії, організаційної структури, вимог до персоналу та ІТ-систем. Ті банки, які швидко адаптуються, отримують значні конкурентні переваги [7].

У сучасних умовах важливо враховувати широкий спектр індикаторів для комплексної оцінки фінансової безпеки банківської системи. Для визначення інтегрального показника фінансової безпеки банку доцільно поєднувати різні

методи, зокрема, коефіцієнтний, таксономії, експертний та логічний. Це дозволить врахувати вплив як кількісних, так і якісних факторів. Проте, оцінка впливу якісних показників на рівень фінансової безпеки банків залишається складною проблемою.

На рівні НБУ здійснюється подальша імплементація основних рекомендацій Базельського комітету з метою підвищення стабільності функціонування банківської системи та приведення системи банківського регулювання і нагляду у відповідність до міжнародних стандартів. Разом з тим, такі заходи мають бути постійно актуалізовані з урахуванням особливостей української банківської системи та впроваджуватись із мінімальними витратами ресурсів та часу.

Крім того, в умовах триваючої російської агресії проти України, забезпечення фінансової безпеки банківської системи набуває особливої актуальності. Збільшуються ризики незворотних втрат банківського капіталу, проблеми з ліквідністю та платоспроможністю окремих банків. Це зумовлює необхідність застосування нових, адаптованих до воєнних умов, методів оцінки та управління фінансовою безпекою банків. Ключову роль у цьому процесі відіграє подальша інтеграція банківської системи України до європейського фінансового простору, що забезпечить посилення її стійкості та стабільності.

Для пожвавлення економіки України необхідні додаткові негайні дії у вигляді імпакт-інвестицій, що поєднують державний, донорський та приватний капітал, а також відповідні механізми страхування воєнно-політичних ризиків. Такі заходи допоможуть стимулювати економічне зростання та залучити міжнародні компанії. Банківська система України має підготуватись до активного сприяння інвестуванню в малий та середній бізнес, який генерує найбільше робочих місць та має великий потенціал до інновацій та збільшення доданої вартості. Найважливішим на сьогодні стає визначення дійсно основних стратегічних цілей діяльності для всіх банків для забезпечення потужного якісного відновлення та росту української економіки.

Висновки. У 2022 році Нобелівську премію з економіки було присуджено екс-голові ФРС Бену Бернанку, а також економістам Дугласу Даймонду і Філіпу Дівбігу. Їхні дослідження допомогли подолати глобальну фінансову кризу 2008 року, підтвердивши важливість стабільності банківської системи для повернення економіки до зростання. Водночас, дослідження лауреатів Нобелівської премії з економіки мають особливе значення і зараз, коли світ стоїть на порозі нової рецесії [8]. Їхні висновки про те, що падіння банків є ключовою проблемою під час рецесії, а стабільність банківської системи швидше повертає економіку до зростання, є актуальними й для України в умовах триваючої війни.

НБУ постійно працює над приведенням законодавства у відповідність до вимог ЄС для модернізації фінансового сектору, що не стримується умовами воєнного часу та забезпечує потенціал для подальшого зростання та відкриття нових ринків. Разом із тим, всі заходи мають враховувати особливості та виклики української банківської системи та впроваджуватись із мінімальними витратами ресурсів та часу.

Проблема забезпечення фінансово-економічної безпеки банків в умовах воєнного стану в Україні стає новим напрямком наукових досліджень. Це вимагає від самих банків та регулятора кардинальних трансформаційних заходів, спрямованих на вирішення проблем ресурсного забезпечення, фінансової стійкості банків та додаткових регуляторних дій з боку НБУ. Найважливішим стає визначення дійсно основних стратегічних цілей діяльності для всіх банків з метою забезпечення потужного якісного відновлення та росту української економіки.

Отже, удосконалення системи фінансової безпеки банків в умовах дестабілізації економіки та воєнного стану є актуальною проблемою, яка має розглядатися як головна складова всієї національної безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пишний А. Наскільки завдання України доєднатися до Євросоюзу реалістичне (Національний банк України). Журнал New Voice: Зламати хід війни. 22.04.2024. №2. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/golova-nbu-andriy-pishniy-rozpoviv-koli-ukrajina-vstupit-v-yes-50414594.html> (дата звернення: 08.11.2024).
2. Британ В.В. Розвиток теоретичних засад сутності фінансової безпеки банківської системи. Науковий погляд: економіка та управління. №3(87). 2024. С. 60-66. URL: http://www.scientificview.umsf.in.ua/archive/2024/3_87_2024/12.pdf (дата звернення: 08.11.2024).
3. Барановський О. І., Лагно А.А. Природа фінансової безпеки банківської системи. Світ фінансів. Фінансова безпека. 2022 №3 (72) С. 141-156. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1540/1548> (дата звернення: 08.11.2024).
4. Давиденко Н. М, Колодяжна В. О. Оцінювання фінансової безпеки банківської системи України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2020. Вип. 40. С.51-58.
5. Davydenko N., Lutsyk Y., Buriak A., Vovk L. Informational and analytical systems for forecasting the indicators of financial security of the banking system of Ukraine. Journal of Information Technology Management.. 2023. Vol.15(2). URL: https://jitm.ut.ac.ir/article_92315.html (дата звернення: 08.11.2024).

6. Ситник Н.С., Прицак Я.М. Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. Молодий вчений. 2023 р. №6(118) С. 94-98 URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5890/5761> (дата звернення: 08.11.2024).

7. Гаряга Л. О., Куліш Р. Р. Фінансова безпека банківської діяльності в умовах цифровізації. Фінанси та банківська справа. 2019. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2019-4_0-pages-163_171.pdf (дата звернення: 08.11.2024).

8. Мірошниченко Б. Великих депресій більше не буде. За що дослідники економічної кризи отримали Нобеля. Економічна правда. 11.10.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/10/11/692465/> (дата звернення: 08.11.2024).

УДК 336.1

Гриценко Ольга,
*канд. екон. наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку,
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна*

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: НАСЛІДКИ ВІЙНИ

Olha Hrytsenko,
*candidate of economic sciences,
Associate Professor of the Department of Finance,
Banking, Insurance and the Stock Market,
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University
of Management and Law,
Khmelnytskyi, Ukraine*

THE BUDGETARY SYSTEM OF UKRAINE: THE CONSEQUENCES OF THE WAR

Війна стала випробуванням на міцність для бюджетної системи України. Зруйнована інфраструктура, перебої з енергопостачанням, зростання безробіття та масова міграція населення призвели до значного скорочення податкових надходжень та одночасно збільшення державних видатків на оборону, соціальний захист населення, відновлення зруйнованої інфраструктури та гуманітарну допомогу. Нові реалії диктують необхідність кардинальної перебудови бюджетної системи та пошуку інноваційних шляхів фінансування держави.

Повномасштабна війна стала безпрецедентним викликом для бюджетної системи України. В умовах воєнного стану відбулася радикальна трансформація бюджетних пріоритетів: збільшилися видатки на оборону, змінилася структура соціальних послуг, а джерела фінансування зазнали суттєвих змін. Для забезпечення фінансової стабільності країни необхідна узгоджена та оперативна бюджетна політика, спрямована на ефективне використання обмежених ресурсів. Водночас, війна виявила слабкі місця в бюджетному плануванні та управлінні, що потребує подальшого реформування системи

Для адаптації до нових умов виникає необхідність проведення масштабних реформ, спрямованих на підвищення ефективності використання бюджетних коштів, залучення інвестицій та розширення податкової бази. Ключовими реформами, що сприяли покращенню бюджетної системи, стали:

1. Фіскальна консолідація. Поступове зменшення державних видатків як відсотка від ВВП було спрямоване на стабілізацію бюджету та зниження ризиків інфляції. Цей захід дозволив уникнути надмірного заборговування держави та створив фіскальний простір для маневрування в умовах економічних потрясінь.

2. Впровадження середньострокового бюджетування. Перехід від річного до середньострокового бюджетування забезпечив більшу передбачуваність фінансової політики та дозволив ефективніше планувати державні видатки. Це сприяло підвищенню ефективності використання бюджетних коштів та покращенню якості державного управління.

3. Удосконалення програмно-цільового методу. Посилення результативності бюджетних програм дозволило спрямувати бюджетні кошти на досягнення конкретних цілей та підвищити якість публічних послуг. Цей підхід дозволив краще оцінювати ефективність використання бюджетних коштів та виявляти неефективні програми.

4. Дотримання фіскальних правил. Запровадження фіскальних правил сприяло утриманню бюджетного дефіциту на контрольованому рівні та зменшенню державного боргу. Це забезпечило довгострокову фінансову стійкість держави та знизило ризики для економіки.

5. Реформа децентралізації. Делегування повноважень та ресурсів на місцевий рівень стимулювало економічний розвиток регіонів та підвищило відповідальність місцевої влади за вирішення місцевих проблем. Цей процес сприяв наближенню державних послуг до громадян та покращенню якості їхнього життя.

Завдяки проведенню цих реформ, Україні вдалося вибудувати довірливі відносини з міжнародними кредиторами та стати більш передбачуваним боржником на світових фінансових ринках. Незважаючи на численні виклики, включаючи збройний конфлікт та пандемію COVID-19, державі вдалося зберегти макрофінансову стабільність та уникнути значних фінансових потрясінь. Стабілізація економіки та проведення структурних реформ сприяли зниженню частки державного боргу у ВВП, що свідчить про підвищення стійкості державних фінансів. Війна в Україні суттєво вплинула на структуру та динаміку державного бюджету. Серед ключових трендів можна виділити:

– Значний дефіцит бюджету: війна призвела до безпрецедентного зростання державних видатків на оборону, гуманітарну допомогу та відновлення. Одночасно, доходи бюджету скоротилися через зниження економічної активності. Структура видатків кардинально змінилася: якщо до війни основною статтею були соціальні виплати, то зараз переважають видатки на оборону, обслуговування боргу та соціальний захист.

– Зростання державного боргу: для покриття дефіциту уряд змушений активно залучати зовнішні та внутрішні запозичення, що призводить до стрімкого зростання державного боргу. Витрати на його обслуговування постійно збільшуються, що створює додаткове навантаження на бюджет. Витрати на обслуговування державного боргу в 2025 році, відповідно до Проекту Закону України від 14.09.2024 р. № 12000 «Про Державний бюджет України на 2025 рік» на майже 108 млрд грн порівняно з 2024 роком [4].

– Збільшення обсягів міжнародної фінансової допомоги: міжнародні партнери надають Україні значну фінансову допомогу для підтримки економіки та покриття бюджетного дефіциту. Проте, залежність від зовнішнього фінансування створює певні ризики для бюджетної стабільності. В 2025 році для покриття невійськових видатків необхідно здійснити позику на майже 37 млрд доларів за кордоном і 579 млрд грн - на внутрішньому ринку [4].

– Впровадження нових податків та зборів: для збільшення доходів бюджету уряд вдається до підвищення податкового навантаження. Зокрема, було збільшено ставку військового збору, запроваджено нові податки для ФОПів та юросіб. Передбачено підвищення з дня набрання чинності Законом ставки військового збору з 1,5% до 5% для найманих працівників (для військовослужбовців ЗСУ та ін. ставку залишили 1,5%, а також залишили звільнення для тих, хто виконує бойові завдання); встановлення з 1 жовтня 2024 року військового збору для всіх ФОПів I, II й IV груп у розмірі 10% від 1 розміру мінімальної зарплати (тобто 800 гривень щомісяця); встановлення з 1 жовтня 2024 року військового збору в розмірі 1% від доходу для всіх ФОПів та юросіб III групи єдиного податку [2].

– Зростання видатків на безпеку і оборону: видатки на оборону стали пріоритетним напрямком бюджетних витрат, що пов'язано з необхідністю забезпечення оборони країни (табл. 1) [3, 4].

**Таблиця 1. – Видатки на безпеку і оборону
на 2024-2025 роки (державний бюджет), млрд грн**

Показник	2024 (на 01.01.2024)	2024 (з урахуванням змін з/п)	2025 (проект на 12.09.2024)
Видатки, всього	1692,6	2176,7	2223,0
Оплата праці з нарахуваннями	1071,1	1149,0	1158,4
Озброєння та військова (спеціальна) техніка, з них:	447,7	704,9	737,2
Мінстратегпром (розвиток ОПК)	51,0	39,8	54,6
Держспецзв'язку (закупівля БПЛА)	43,3	43,3	46,9
Держгарантії	30,0	30,0	30,0
Інші видатки	173,8	322,8	327,4

Фінансовий ресурс на сектор безпеки та оборони у 2025 році зросте до 2223 млрд грн, що становить 26,3% від прогнозованого ВВП країни. Передбачені видатки включають грошове, речове та продовольче забезпечення військових, придбання озброєння, військової техніки та підтримку оборонно-промислового комплексу [4]. Загалом, війна спричинила значні зміни в бюджетній політиці України. Для забезпечення фінансової стабільності та відновлення економіки після війни уряд змушений балансувати між необхідністю збільшення доходів та збереженням соціальної стабільності.

Отже, дефіцит бюджету під час війни – це результат взаємодії кількох факторів. Інтенсивність бойових дій, визначаючи масштаби руйнувань та потреби у відновленні, безпосередньо впливає на рівень державних видатків. Обсяг міжнародної допомоги пом'якшує цей вплив, проте не вирішує проблему повністю. Ефективність управління державними фінансами та стан економіки визначають, наскільки успішно держава може адаптуватися до нових умов та мінімізувати негативні наслідки війни. Проте, незважаючи на складність всіх галузей функціонування держави, управління державним бюджетом посідає ключову роль. Ефективність цього процесу впливає не лише на обсяги фінансування обов'язкових витрат, а й на потенційну та необхідну реалізацію програм міжнародної допомоги, яка вкрай необхідна для забезпечення поточної життєдіяльності країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виконання державного бюджету : URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2024/> (дата звернення: 10.11.2024)
2. Рекордні видатки на оборону та рекордний дефіцит. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/09/21/719634/> (дата звернення: 23.10.2024)
3. Уряд схвалив проект держбюджету на 2025 рік: оборону країни буде забезпечено. Міністерство Фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_proekt_derzhbiudzhetu_na_2025_rik_oboronu_kraini_bude_zabezpecheno-4788 (дата звернення: 10.11.2024)
4. Проект Закону України від 14.09.2024 р. № 12000 Про Державний бюджет України на 2025 рік. ІПС ЛІГА:ЗАКОН - система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II11629I> (дата звернення: 10.11.2024)

УДК 336.71:005.73:330.131.7

Дзюба Павло,

аспірант

кафедри фінансових ринків і технологій,

Державний податковий університет,

м. Ірпінь, Україна

КУЛЬТУРА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКУ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО НАДІЙНОСТІ

Pavlo Dziuba,

Postgraduate Student, Department

of Financial Markets and Technologies,

State Tax University,

Irpin, Ukraine

RISK MANAGEMENT CULTURE OF THE BANK AS A FACTOR OF ENSURING ITS RELIABILITY

Банківський сектор, порівнюючи з іншими сферами економіки, особливо гостро реагує на високий рівень невизначеності й нестабільності оточуючого середовища. У таких умовах економічні суб'єкти менш охоче накопичують кошти, що підриває основи роботи фінансових посередників. Надійність та фінансова безпека останніх можуть знижуватися. У вітчизняній науковій літературі триває дискусія щодо визначення надійності банківської установи, яке б найбільш точно та змістовно відображало це поняття [1; 2]. Водночас зрозуміло, що воно має охоплювати не лише здатність банку безумовно й своєчасно виконувати зобов'язання перед вкладниками та кредиторами, а й відповідність його діяльності інтересам усіх зацікавлених сторін, як зовнішніх, так і внутрішніх. Врахування теорії стейкхолдерів, які мають різні цілі у взаємодії з банком та з різних точок зору оцінюють його діяльність, на наш погляд, є ключовим для визначення та вимірювання надійності банківської установи.

Національний банк оцінює надійність банку для забезпечення захисту інтересів вкладників і кредиторів, дотримання прийняттого рівня ризиків, що сприяє стійкості банківської системи та ефективному виконанню нею своїх функцій. Акціонери та інвестори розглядають банк як надійний, якщо він посилює свої ринкові позиції й забезпечує високу рентабельність капіталу. Для клієнтів надійність банку полягає у виконанні ним зобов'язань щодо повернення вкладів, сплати передбаченого

доходу, дотриманні стандартів обслуговування та наданні якісних послуг. Персонал оцінює надійність банку як роботодавця через призму стабільності робочих місць і забезпечення гідного рівня оплати праці.

Все це забезпечується завдяки якісному управлінню ризиками, що є ключовою умовою успішної діяльності банку, особливо в умовах динамічного й непередбачуваного зовнішнього середовища, яке час від часу породжує кризові явища. Світовий досвід доводить, що однією з основних причин банківських криз є недооцінка ризиків, які беруть на себе банки, надмірний ризик-апетит у поєднанні з низьким рівнем ризик-менеджменту, недостатній моніторинг динаміки ризиків. У зв'язку з цим, міжнародні регулятори у фінансовій сфері приділяють зараз особливу увагу належній організації систем управління ризиками у банківських установах.

Одним із ключових аспектів ефективного ризик-менеджменту є культура управління ризиками. Щодо банківських установ, це поняття було детально розглянуто в документі Ради з фінансової стабільності «Керівництво з питань наглядової взаємодії з фінансовими установами щодо культури ризиків» (2014). У ньому окреслено основні елементи, що сприяють формуванню здорової культури управління ризиками, визначено її індикатори та надано загальні рекомендації для наглядових органів [3].

Культура управління ризиками (ризик-культура) має різні визначення, й одне з них пропонує Національний банк України: це дотримання визначених банком принципів, правил, норм, спрямованих на поінформованість усіх працівників банку щодо прийняття ризиків та управління ризиками [4]. Втім, це визначення виглядає дещо обмеженим, оскільки воно зосереджується лише на обізнаності співробітників, не враховуючи необхідності розуміти й застосовувати ці принципи, правила та норми у своїй повсякденній роботі. На нашу думку, культура управління ризиками має розглядатися як поєднання цінностей, переконань, розуміння і знань у сфері ризик-менеджменту, які поділяються всіма працівниками банківської установи та реалізуються на практиці на всіх її рівнях.

Ризик-культура є невід'ємною частиною корпоративного управління та корпоративної культури банку, про що зазначено у «Принципах корпоративного управління для банків», підготовлених Базельським комітетом з банківського нагляду. На відміну від корпоративної культури, яка виникає природно і не залежить від управлінських впливів, ризик-культура формується виключно внаслідок свідомих дій керівництва банку. Для цього необхідно, щоб керівництво мало високий рівень розуміння культури ризиків, прагнуло впровадити її в організації та володіло необхідними навичками. Саме тому Рада з фінансової стабільності (FSB) виділяє як перший індикатор належної культури управління ризиками правильне ставлення «нагорі» (Tone at the top), коли наглядова рада й топ-менеджмент

задають приклад відповідального ставлення до ризиків, забезпечуючи стабільність і надійність банку. До інших ключових індикаторів належать:

підзвітність: працівники на всіх рівнях приймають основні цінності та підходи до управління ризиками, усвідомлюють відповідальність за свої дії та наслідки ігнорування ризиків;

ефективна комунікація та обговорення: внутрішня атмосфера сприяє ухваленню обґрунтованих рішень у відповідь на зовнішні виклики, заохочуючи відкритий і конструктивний діалог;

системи заохочення: як фінансові, так й нефінансові стимули підтримують основні цінності та принципи культури управління ризиками на всіх рівнях компанії [3].

Практика свідчить, що рівень ризик-культури в різних банках може суттєво відрізнятися. Іноді проголошені цінності, правила та норми управління ризиками залишаються лише формальністю, тоді як реальна поведінка працівників суперечить цим принципам. У зв'язку з цим виникає проблема об'єктивного оцінювання рівня ризик-культури банку, що ускладнюється відсутністю кількісних показників. Зазвичай, у таких випадках оцінка здійснюється за допомогою експертних висновків шляхом присвоєння рангів. Саме цей підхід рекомендує Міжнародна фінансова корпорація (IFC) [5, с. 20-21]. В її рекомендаціях визначено три рівні зрілості культури управління ризиками: «нижче стандартного», «стандартний» і «вище стандартного», а також запропоновано оціночні критерії для визначених восьми компонентів ризик-культури.

Культура управління ризиками характеризується здатністю комплексно впливати на різні аспекти діяльності банку. Попри те, що її прямий вплив спрямований на функціонування системи ризик-менеджменту, вона, водночас, є важливим чинником для досягнення банком стратегічних цілей із врахуванням його ризик-апетиту, а отже, відіграє ключову роль у забезпеченні надійного та ефективного функціонування банківської установи. Забезпечення високого рівня культури ризик-менеджменту у банківських установах сприятиме обачній поведінки працівників бізнес-підрозділів, підвищенню якості діяльності підрозділів управління ризиками, а отже, забезпеченню фінансової безпеки та надійності банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Куць Н. Фінансова надійність банківської установи та методи її оцінки. *Економіст*. 2016. № 5. С. 34-37.
2. Киян Є. М., Субочев О. В. Методичні підходи оцінювання надійності банку в контексті глобальної координації систем банківського нагляду. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 19-20. С. 103-109.

3. Financial Stability Board. Guidance on Supervisory Interaction with Financial Institutions on Risk Culture. A Framework for Assessing Risk Culture. 2014. URL: <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/140407.pdf>.

4. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах : постанова Правління НБУ від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>.

5. International Financial Corporation. Risk Culture, Risk Governance, and Balanced Incentives. 2015. URL: <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/mgrt/ifc-risk-culture-governance-incentives-report.pdf>.

УДК 336:338

Панькова Оксана,
*канд. соц. наук, доцент,
провідний науковий співробітник,
Інститут економіки промисловості НАН України,
м. Київ, Україна*

Красуліна Яніна,
*провідний інженер,
Інститут економіки промисловості НАН України,
м. Київ, Україна*

ПОСИЛЕННЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ

Oksana Pankova,
*candidate of Sociological Sciences,
assistant professor, Leading Researcher,
Institute of Industrial Economics,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

Yanina Krasulina,
*lead engineer,
Institute of Industrial Economics,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

INCREASING THREATS TO UKRAINE'S ECONOMIC SECURITY THROUGH ALL-SCALE WAR: PROBLEMS AND POSSIBILITIES OF OVERCOMING THEM

Україна перебуває в умовах повномасштабної затяжної війни. Очевидно, що така війна - це в тому числі й війна керованого хаосу, що включає не лише безпосереднє збройне і воєнне протистояння, але й конкуренцію економік, протистояння фінансових систем, боротьбу потенціалів регіонального й національного характеру. Багатоаспектність того, що відбувається з нашою країною полягає в тому, що Україна тримає удар і протистоїть не просто збройній військовій агресії, але й руйнівним її впливам на усі сфери життєдіяльності держави, суспільства,

українських громадян. Виклики та ризики, зокрема, фінансово-економічні, що виникають на сучасному етапі та обумовлюють подальші трансформаційні процеси, стають каталізатором процесу реформування або, навпаки, деградації.

В умовах затяжної війни в Україні посилюються загрози і зростає нестабільність фінансової системи, радикально змінюються вектори фіскальної політики через актуалізацію потреб у фінансуванні оборонно-промислового комплексу; загострюються й з'являються нові виклики фіскальній безпеці держави, поширюються фіскальні дисбаланси тощо. Зростають втрати доходів бюджету й видаткові зобов'язання, збільшується дефіцит бюджету, зростає державний борг, загострюються бюджетні ризики. Затяжна війна в Україні призводить до невідворотних втрат цілого комплексу ресурсів життєзабезпечення - людських, фінансово-економічних, трудових, промислових, енергетичних, екологічних, інфраструктурних, територіальних, тощо. В цих умовах значно зростають масштаби, потреби і фінансові витрати на забезпечення соціального захисту громадян, що постраждали від бойових дій – це внутрішньо переміщені особи (ВПО), їх родини; учасники бойових дій; сім'ї загиблих, населення прифронтових територій, інваліди й сироти тощо. Падіння ділової активності, викликане війною, масове переміщення населення, антикризові заходи уряду щодо послаблення податкового тиску вплинули на наповнення місцевих бюджетів. Суттєве зниження й згортання ділової активності, руйнація та зупинення діяльності більшості підприємств негативно позначається на податкових надходженнях місцевих бюджетів.

Якими способами, системними діями, механізмами забезпечити економічну безпеку України, як ключової підсистеми національної безпеки в умовах довготривалої війни й обмеженості ресурсів? Проблемне актуалізоване питання на часі. Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень предметно шукають ґрунтовні відповіді на нього. Вони зазначають, що національний економічний механізм почав поступовий перехід до економіки воєнного часу. Це обумовлює як обережні оптимістичні прогнози експертів стосовно економічного відновлення, так і розкривають нові виклики та загрози економічній безпеці держави в умовах затяжної війни [4]. Через невизначеність термінів завершення затяжної війни на території України на сьогодні практично не можливо сформулювати перелік викликів і загроз економічній безпеці України.

Центр економічної стратегії зазначає, що «національна безпека України стала форпостом загальноєвропейської безпеки. Цей важливий факт усвідомлюють міжнародні партнери з ЄС та США, надаючи нашій державі свою підтримку. Від початку повномасштабного вторгнення всі власні надходження українського держбюджету йдуть на фінансування оборони; такі видатки займають приблизно половину бюджету. Всі цивільні видатки держбюджету Україна фінансує за рахунок іноземної фінансової допомоги — у 2024 р. потреба у такому зовнішньому

фінансуванні складає \$38 млрд. У жовтні 2024 р. Україна отримала \$1,4 млрд іноземного бюджетного фінансування» [2].

Аналіз стану фіскальної політики України, за оцінками фахівців Центру економічної стратегії, показує, що податкові надходження до державного бюджету збільшуються (у вересні 2024 р. вони зросли на 26%, порівняно з аналогічним періодом 2023 року). Зростання продовжує відбуватись за рахунок податків на споживання, а також податку на прибуток підприємств (ППП) завдяки збільшенню оподаткування банків. Акцизні надходження у 2024 р. зросли на 95%, порівняно з аналогічним попереднього року. ПДВ зріс на 16,5%. Парламент ухвалив неоптимальний пакет підвищення податків. Він збільшив військовий збір та запровадив низку менших джерел додаткових доходів. У III кв. 2024 р. пріоритетами були видатки на військові потреби, а також гуманітарну сферу, що підтримувало економічну активність у багатьох галузях [2].

Як і в попередні квартали, у III кварталі 2024 р. додатний внесок у зростання ВВП мав інвестиційний попит. Зокрема, його підтримували державні капітальні вкладення в оборонні та пов'язані проєкти, такі, як - виробництво зброї, а також витрати на ліквідацію наслідків руйнувань. Зростали й інвестиції приватного сектору завдяки подальшому поліпшенню фінансових результатів підприємств та через значні потреби підприємств в енергоавтономному обладнанні з огляду на складну ситуацію в енергосекторі. Збільшувалися інвестиційні вкладення у видобування енергоресурсів [3]. За прогнозами Нацбанку України (НБУ), державний сектор надаватиме потужний імпульс економічному зростанню й на прогнозному горизонті, передусім за рахунок значних видатків на оборонно-безпекові потреби, проєкти відновлення та гуманітарну сферу, що сприятиме зростанню приватного споживання та інвестиційної діяльності. Отже, дефіцит бюджету залишатиметься суттєвим, хоча, за оптимістичним прогнозом, поступово скорочуватиметься (з понад 23% ВВП у 2024 році до 12.4% ВВП у 2026 році) за рахунок зміцнення внутрішньої ресурсної бази на тлі подальшого зростання економіки. Скорочення бюджетних стимулів компенсуватиметься активізацією євроінтеграційних процесів із відповідним зростанням інвестиційної привабливості країни, а також ділових і споживчих настроїв, що сприятиме швидшому відновленню інвестиційного попиту та приватного споживання [3].

Можливими шляхами забезпечення економічної безпеки в умовах викликів і загроз затяжної війни виступають:

- ефективна фінансова - бюджетно-податкова політика, спрощення податкового адміністрування та митних процедур, удосконалення програмно-цільового методу планування видатків бюджетних коштів, посилення взаємодії органів державного фінансового контролю (через систему електронного документообігу);

- удосконалення інституційного середовища реалізації фіскальної політики держави через цільові заходи боротьби з корупцією, тіньовою економікою, реалізації правоохоронної та судової реформ [1];
- забезпечення координованості фіскальної та монетарної політики держави для пом'якшення спадних фаз економічного циклу; забезпечення стабільності грошово-кредитної та банківської системи [1];
- реалізація дієвої антикорупційної політики, активна участь України в реалізації міжнародної Ініціативи “Партнерство “Відкритий Уряд”, як вагомої складової розвитку демократії в Україні для посилення партнерства Уряду, громадянського суспільства і бізнесу;
- професіоналізм та компетентність виконавців – представників державної служби на всіх рівнях управління;
- відкритість, прозорість, підзвітність врядування, що виступає підґрунтям прозорого та інклюзивного процесу забезпечення ефективної протидії ворогу, повоєнного відновлення та модернізації нашої країни.

Отже, українська економіка тримає удар в умовах затяжної війни завдяки спільним зусиллям Уряду, бізнесу, громадянського суспільства, працюючого населення, постійній фінансовій підтримці міжнародних партнерів. Фіскальна політика держави демонструє позитивну динаміку, хоча Уряд прийняв неоптимальний пакет підвищення податків. Протидія ризикам, загрозам, руйнівним наслідкам війни в економічній сфері триває, а Україна залишається форпостом загальноєвропейської колективної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фіскальна безпека України в умовах гібридної війни: виклики, ризики, загрози та напрями реагування / Національний інститут стратегічних досліджень, 2016. URL: https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2016-12/fisk_bezpeka-a7841.pdf
2. Трекер економіки України під час війни. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
3. Інфляційний звіт НБУ. Жовтень 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q4.pdf?v=9
4. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни/ НІСД, 2024. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/ekonomichna-bezpeka-ukrayiny-v-umovakh-dovhotryvaloyi-viyny>

УДК 336.14(477)

Пасічний Микола,
*д-р екон. наук, професор,
професор кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ДОМІНАНТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Mykola Pasichnyi,
*Sc.D. in Economics, Professor,
Professor at the Department of Finance,
State University of Trade and Economics,
Kyiv, Ukraine*

FISCAL POLICY DOMINANTS UNDER MARTIAL LAW

Активні дискусії точаться навколо питання механізмів і шляхів фінансування бюджетних програм у сфері національної оборони і безпеки. Досвід функціонування публічних фінансів під час військових конфліктів вказує на типові інструменти реалізації зазначеного – шляхом збільшення податкового навантаження і розширення податкової бази, нарощування державного боргу та сеньоражу. Повномасштабне вторгнення суттєвим чином трансформувало парадигму фіскальної політики країни. Це проявилось: у суттєвому збільшенні частки перерозподілу валового внутрішнього продукту (далі ВВП) через систему публічних фінансів, частка видатків зведеного бюджету у ВВП у 2022 році становила 58,6%, а у 2023 році зросла до 67,9% задля фінансування ургентних військових заходів і потреб. Згідно даних Stockholm International Peace Research Institute у 2023 році Україна посіла 8 місце в світі за обсягом видатків на оборону, випередивши Францію та наблизившись до Німеччини. Загальна сума цих видатків зросла у відповідь на існуючі виклики до 64,8 млрд дол США, що становить близько 37% ВВП [1]. Станом на сьогодні за цим показником наша держава утримує світову першість.

Водночас ретроспективний досвід свідчить, що співвідношення видатків на сектор оборони і безпеки до ВВП є вищим у військовий час. Протягом II Світової війни питома вага видатків на оборону в ВВП у Британській імперії досягла свого максимуму в 1943-44 роках – 50,1% [2], у США в 1945 році – 37,9% [2], у Німеччині

в 1943 році – близько 65%. Роль емісії у фінансуванні військових видатків була не суттєвою, згідно матеріалів дослідження Дж. Холла і Т. Сарджента за рахунок сеньоражу було профінансовано 10% військових видатків США у період II Світової. Натомість питома вага державних позик становила – 46,0% [4]. Протягом світових війн у США велась активна пропагандистська кампанія щодо купівлі військових облігацій. Основним посилом була теза, що населення, яке не перебуває безпосередньо на війні має зробити свій внесок у забезпеченні перемоги. Військові облігації отримали назву «*liberty loans*». Акцентування уваги на необхідності збереження свободи як фундаментальної основи американського суспільства виступало дієвою рекламою військових облігацій. Символічно, що перші військові облігації придбані президентом Ф. Рузвельтом 1 травня 1941 року. Кампанія щодо купівлі державних запозичень була підтримана знаменитостями і голлівудськими зірками, які як рекламували цінні папери, так і самі активно їх скуповували. Понад 60% населення США стали власниками військових облігацій наприкінці війни, загальна сума викупу облігацій ними склала 185 млрд дол США, водночас у власності комерційних банків було 24 млрд дол США.

За сучасних реалій повномасштабного вторгнення уряд залучив понад 1,3 трлн грн, шляхом випуску військових облігацій. При чому за період з 01 січня 2024 року по 12 листопада 2024 – 545,7 млрд. грн [5]. Водночас найбільшим держателем ОВДП, які перебувають в обігу є банки – 47,5%, далі слідує НБУ – 37,7%, юридичні особи – 8,3%, фізичні особи – 4,1%, нерезиденти – 1,3%, страхові компанії – 1,1%. У власності населення, за майже тисячу днів повномасштабної війни, перебуває ОВДП на суму 73,6 млрд грн.

Податки посідають важливе місце серед джерел фінансування військових видатків. Слід наголосити, що зовнішні запозичення не використовуються для оборонних потреб. Слід згадати, що у 2022 році, тимчасово, в якості екстраординарного інструменту залучення фінансових ресурсів була емісія, яка склала 400 млрд грн. На початковій стадії повномасштабного вторгнення фіскальна політика носила стимулюючий характер. Зазначене проявилось у застосуванні понижуючої ставки податку на додану вартість (далі ПДВ) у розмірі 7% на пальне; тимчасовому скасуванню акцизу на пальне; наданні фіскальних преференцій для імпорту транспортних засобів; запровадженні ставки 2% з обороту для платників єдиного податку 3 групи із можливістю використання спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктами середнього та великого бізнесу; добровільної сплати єдиного податку платниками I та II групи; наданні податкових пільг для сплати податку на майно для територій, які були тимчасово окупованими чи де велись активні бойові дії тощо.

Інтенсивність та тривалість військовий дій потребує збільшення асигнувань на фінансування заходів посилення і підтримки національної оборони. Враховуючи зазначене було скасовано поетапно запроваджені на першому етапі повномасштабної війни фіскальні преференції з метою генерації додаткових надходжень бюджету. У 2022 році податкові надходження до зведеного бюджету становили 1,34 трлн грн, у 2023 році – 1,64 трлн грн, плановий обсяг цих надходжень у 2024 році складав 2,08 трлн грн [6]. Схвалена наприкінці 2023 року Національна стратегія доходів до 2030 року має на меті забезпечити стійкі фіскальні надходження держави у майбутніх бюджетних періодах. Реалізацію згаданої мети передбачається здійснювати шляхом поступального збільшення податкових ставок, розширення бази оподаткування, а також розвитку адміністрування податків, протидії різноманітним схемам ухилення від оподаткування та суттєвого зменшення розміру тіньової економіки, рівень якої складає близько 42–45%.

Підвищення податків розпочалось із акцизу. В липні 2024 року затверджено план збільшення акцизного податку на пальне до мінімального рівня, який встановлено у Європейському Союзі (далі ЄС) з 2028 року. З 1 вересня 2024 року, ставки акцизного податку на бензини зросли на 14% до 242,6 євро/1000 л; на дизельне паливо на 27% до 177,6 євро/1000 л, на скраплений газ – майже втричі до рівня 148 євро/1000 л. Ще однією групою підакцизних товарів, до якої буде застосовано збільшення ставки акцизу є тютюнові вироби. Передбачено встановлення ставок податку в євро та наближення ставок до мінімального рівня, який діє у державах-членах ЄС – 90 євро/1000 шт сигарет з 2028 року. З 2025 року ставка акцизу на сигарети підвищиться на 42,8%, на тютюновмісні вироби для електричного нагрівання – на 28,8%, за умови, що незмінності валютного курсу. Подальше підвищення ставок, номінованих у євро, буде більш плавним, для сигарет ставки зростатимуть на 5% щорічно до 2028 року.

Підвищення акцизу застосовувалось у переважній більшості країн, які були учасниками світових війн чи тривалих військових конфліктів. Протягом II Світової війни влада США використали збільшення акцизу в якості першочергового заходу генерації додаткових бюджетних надходжень. Однак цих надходжень було недостатньо для покриття зростаючих військових видатків, що обумовило доцільність збільшення ставок корпоративного податку і податку на доходи. Так максимальна ставка податку на доходи зросла до 94%, введено податок на «надприбутки», спричинені війною. Максимальна ставка згаданого податку становила 90% Аналогічні заходи застосовувались і владою Британської імперії у той час. Крім підвищення акцизів збільшено граничну ставку податку на доходи була до 95%, запроваджено спеціальний податок на «надприбуток», знижено суму податкових витрат, підвищились ставки податку на спадщину. Кроки щодо зростання рівня податкового навантаження реалізовано і в Україні.

Зокрема підвищено ставку податку на прибуток для банків до 50% для отриманого ними прибутку в 2023 році, а основна ставка податку для цих установ збільшена з 18 до 25%. Парламентом нещодавно ухвалені податкові зміни, які стосуються зростання ставок військового збору до 5%, та розширення переліку його платників. Планується, що платниками військового збору стануть платники єдиного податку. Для I, II та IV груп ставка збору встановлюється на рівні 10% від розміру мінімальної заробітної плати (800 грн/місяць на даний час); для платників III групи єдиного податку – 1% від обсягу задекларованого доходу. Крім того, ставка податку на прибуток банків повторно встановлюється на рівні 50% для одержаного прибутку за 2024 рік, підвищується ставка податку на прибуток для небанківських фінансових установ до 25%. У випадку інтенсифікації військових дій підвищення податкового навантаження продовжуватиметься.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Tian N., Lopes da Silva D., Liang X. & Scarazzato L. (2024) Trends in World Military Expenditure, 2023. Stockholm. SIPRI <https://doi.org/10.55163/BQGA2180>
2. The official site of Office for Budget Responsibility URL: <https://obr.uk/> (дата звернення 13.11.2024)
3. Mehrotra, A. K. (2010). The Price of Conflict: War, Taxes, and the Politics of Fiscal Citizenship. *Michigan Law Review*, 108(6), 1053-1078.
4. Hall, G. J., & Sargent, T. J. (2022). Three world wars: Fiscal–monetary consequences. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(18), e2200349119. URL: <https://doi.org/10.1073/pnas.2200349119>
5. Офіційні дані Міністерства фінансів України. Оголошення та результати аукціонів. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ogoloshennja-ta-rezultati-aukcioniw> (дата звернення 14.11.2024)
6. Державний веб-портал для громадян Open Budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення 14.11.2024)

УДК 347.73

Сакалюк Дмитро,
аспірант,
Державний податковий університет,
м. Ірпін, Україна

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Dmytro Sakaliuk,
Postgraduate student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

LEGAL PECULIARITIES OF FUNCTIONING AND ENSURING FINANCIAL SECURITY OF THE STATE

Відомо, що фінансова безпека держави, як складова національної безпеки, є основою економічного розвитку країни, що забезпечує суверенітет та цілісність країни, а також достойний рівень життя її громадян. Фінансова система країни є вразливою до різного роду загроз, основною з яких на сьогоднішній день є повномасштабна війна росії проти України, тому забезпечення фінансової безпеки держави є важливим обов'язком держави.

Якщо говорити про економічну безпеку, то згідно веб-енциклопедії «Вікіпедія»: «Економічна безпека — це комплекс дієвих заходів офіційних державних органів, які забезпечують стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, характеризують здатність національної економіки до розширеного самовідтворення та задоволення потреб громадян, суспільства і держави на певному визначеному рівні та часовому проміжку».

Згідно зі ст. 17 Конституції України: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1].

Тобто, забезпечення економічної безпеки (частиною якої визнається і фінансова) відноситься до однієї з головних функцій держави.

Можна сказати, що належне правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах війни, є запорукою стійкості фінансової системи країни.

До першочергових заходів забезпечення захисту та оборони держави, законодавцем віднесено «потреби бюджетного фінансування, достатні для досягнення

визначених цілей та виконання передбачених завдань, та основні напрями використання фінансових ресурсів» [2].

Отже, пошук джерел фінансування, визначення напрямів використання фінансових ресурсів та їх правового регулювання - є основою забезпечення захисту і розвитку виробництва в країні.

Достатні фінансові ресурси, можливість їх належної акумуляції та стабільного і цільового використання на цілі, що забезпечують функціонування фінансового ринку, усунення загроз державної цілісності України та її національних інтересів, захищеність громадян країни, складають елементи фінансової безпеки держави та потребують чіткого правового врегулювання.

Як згадувалось вище, «фінансова безпека держави є структурним елементом економічної безпеки держави та визначається як стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни» [3].

«Фінансова безпека є складною економічною категорією, яка характеризується розмаїттям трактувань щодо її економічного змісту та структурних складових. У переважній більшості випадків серед складових фінансової безпеки держави виділяють бюджетну безпеку, боргову безпеку, грошово-кредитну (монетарну) безпеку, валютну безпеку, інвестиційну безпеку, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору (фінансову безпеку страхового та фондового ринків)» [4].

«Досліджуючи питання механізму правового забезпечення фінансової безпеки держави, потрібно розглянути такі ключові елементи: об'єкти, суб'єкти, національні інтереси у фінансовій сфері, загрози (внутрішні та зовнішні), порядок захисту» [5, с 38].

Суб'єктами, які повинні забезпечувати фінансову безпеку України є: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки і оборони України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; Державна податкова служба України; суди загальної юрисдикції; прокуратура України; місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; Служба безпеки України; Державна прикордонна служба України; громадяни України та їх об'єднання.

Правова неврегульованість ряду питань, пов'язаних з забезпеченням фінансової безпеки доволі часто полягає в міждисциплінарному характері цього питання, що вимагає використання нових підходів у сукупності з дослідженням сучасного стану системи правового регулювання.

Для забезпечення фінансової безпеки держави, є необхідність у чіткому визначенні правового статусу органів, що провадять публічну фінансову діяльність та забезпечення неухильного дотримання законодавства України при цьому. Публічна фінансова діяльність передбачає і фінансові правовідносини приватних суб'єктів, а саме, фізичних і юридичних осіб, утворення правових зв'язків між ними та державним сектором, вивчення і правове врегулювання яких становить також значний науковий інтерес. Це зумовлює актуальність дослідження правової особливості функціонування та забезпечення фінансової безпеки держави.

Слід звернути увагу, що Україна перебуває на шляху до того, щоб стати членом Європейського Союзу. Відповідно, однією з невід'ємних тенденцій у сучасній економіці є євроінтеграція і адаптація національного законодавства до законодавства Європейського Союзу, тобто формування та подальше укріплення відносин з країнами Європи на всіх рівнях – як між країнами, так і між окремими суб'єктами. Євроінтеграція має комплексний характер – економічний, політичний, соціальний, культурний, правовий тощо. Це потребує значної уваги, в тому числі і науковців, щодо впливу євроінтеграції на правові особливості забезпечення фінансової безпеки держави.

Потрібно враховувати і те, що Україна є правовою державою, відповідно заходи по забезпеченню фінансової безпеки держави, мають першочергово забезпечувати дотримання прав та свобод людини і громадянина, що проживають на території держави. Можна сказати, що функціонування та забезпечення фінансової безпеки держави має на меті підвищення добробуту українського народу та створення такої економіки, яка б ефективно функціонувала у державі в умовах внутрішніх та глобальних змін, зовнішніх загроз та викликів не втрачаючи при цьому демократичних цінностей. Це можливо завдяки її належному правовому регулюванню.

«Зауважимо, що фінансова безпека держави не може бути статичною величиною, враховуючи, що суспільство, яке населяє державу, постійно розвивається та удосконалюється, а також знаходиться у постійних комунікативних зв'язках із суспільствами інших держав світу. І цей розвиток проходить у всіх сферах, насамперед у сфері соціально-економічного і політичного розвитку» [5, с. 40].

Можна резюмувати, що фінансова безпека є основоположним чинником функціонування публічної фінансової діяльності держави, яка потребує якісного правового регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30 ст. 141.

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2018, № 31, ст.241.

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.

4. Ладюк О.В., ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА: ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДНИКІВ. Ефективна економіка № 11, 2016. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280>

5. Бригінець О.О., Особливості формування механізму правового забезпечення фінансової безпеки України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2016. № 837. С. 36-41.

УДК 338.24

Сніжко Юлія,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
факультету соціально-гуманітарних
технологій, спорту та реабілітації,
Науковий керівник:
Гусятинський Микола,
канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
та публічного управління
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Yulia Snizhko,
First-level student (bachelor) of higher education
Faculty of Social and Humanitarian Technologies,
Sports and Rehabilitation,
Scientific advisor:
Mykola Husiatynskyi
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Management and Public Administration
State Tax University,
Irpin, Ukraine

ENSURING THE ECONOMIC SUSTAINABILITY OF THE HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

Готельно-ресторанний бізнес є компонентом української економіки, який забезпечує зайнятість місцевому розвитку, залучає іноземні інвестиції та зміцнює міжнародний імідж України. Розвиток цього сектору стає особливо актуальним в умовах відновлення економіки після кризових періодів та військових дій, хоча він має значний потенціал для стимулювання сталого економічного зростання в країні.

Забезпечення життєздатності та економічної стійкості підприємств готельно-ресторанного бізнесу важливо як з погляду збереження робочих місць, так і з погляду підтримки економіки країни загалом.

«Однак, функціонування готельно-ресторанного бізнесу в Україні значно ускладнюється через низку економічних та соціальних чинників, зумовлених пандемією COVID-19 та початком повномасштабного вторгнення» [1]. По-перше, поєднання політичної нестабільності та високої інфляції створює складний економічний ландшафт, що призводить до обмеження ресурсів для розвитку цього сектору. По-друге, регулярні фінансові кризи призвели до значного скорочення платоспроможності населення, що, у свою чергу, негативно вплинуло на економічну активність підприємств.

«Готельно-ресторанна галузь України разом з іншими сферами господарства останні роки посилено боролася з наслідками пандемії COVID-19 у 2020–2021 рр., і намагалася відновити показники, що мали місце у 2018–2019 рр.» [2]. Проте повномасштабне вторгнення створило безліч проблем для цієї галузі, від загрози життю працівників до руйнування матеріальної бази. Тому для забезпечення стабільності та подальшого зростання підприємствам необхідно адаптуватися до нових умов і розглянути альтернативні підходи.

Бойові дії на території України призвели до фізичного руйнування об'єктів інфраструктури, що негативно вплинуло на стабільність роботи готельно-ресторанних підприємств, особливо в регіонах, близьких до зони активних бойових дій. Це лише ускладнило обслуговування клієнтів та до ресурсів, але збільшило витрати на безпеку персоналу та відвідувачів.

Російські терористичні атаки на енергосистему стали головним викликом для українського бізнесу. «Згідно зі статистикою Європейської Бізнес Асоціації 89% приватних компаній та державних підприємств відчули на собі наслідки ударів рф по енергетичному сектору» [5].

Скорочення туристичного потоку, викликане повномасштабним вторгненням та пандемією, призвело до значного зниження доходів підприємств цієї сфери. Україна втратила значну частину іноземних туристів, а частина внутрішнього туризму залишилася недостатньою для підтримки готельно-ресторанного бізнесу на докризовому рівні. Крім того, вимушена міграція населення вплинула на ринок праці, оскільки значна частина кваліфікованих працівників виїхала за кордон або була мобілізована.

Попри ці виклики, готельно-ресторанний бізнес в Україні демонструє високу адаптивність та гнучкість, запроваджуючи нові формати роботи та альтернативні послуги. Деякі підприємства фокусуються на забезпеченні гуманітарних потреб,

надаючи житло для переселенців, харчування для волонтерів та підтримку військових. Інші заклади перейшли у формат доставки, що дозволило зберегти робочі місця та забезпечити дохід у кризовий період.

«Велика кількість представників готельно-ресторанного бізнесу наразі працює над впровадженням нових шляхів адаптації до сучасних економічних умов і наслідків війни» [3]. Одним з пріоритетних напрямків для багатьох компаній стало забезпечення потреб оборонно-промислового комплексу. Розробляються нові технології, продукти та послуги, які підвищують обороноздатність країни. Підприємства активно залучені до надання гуманітарної допомоги, зокрема, забезпечують харчування та житлом внутрішньо переміщених осіб та інші категорії населення, які постраждали від війни.

З оглядом на зміни в попиті, підприємства активно працюють над розширенням спектру своїх послуг та адаптацією продуктової лінійки до потреб сучасного споживача. «Популярним наразі стало впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності, таких як розвиток персоналу, підтримка Збройних сил України, надання знижок для військових, а також організація заходів для біженців. Така тенденція обумовлена тим, що важливою складовою адаптації є забезпечення безпеки та психологічної підтримки клієнтів, що стає особливо актуальним у воєнний час» [4].

Отже, розвиток цього сектору під час відбудови економіки України є перспективним напрямком для залучення інвестицій та підтримки зайнятості населення. Відновлення готелів і ресторанів сприятиме економічному пожвавленню та створенню сприятливих умов для туристичної галузі. До того ж готельно-ресторанний бізнес здатен вплинути на зростання суміжних секторів економіки, таких як сільське господарство, виробництво продуктів харчування, транспортні та логістичні послуги. Таким чином, підтримка готельно-ресторанного бізнесу є стратегічно важливою для стійкого економічного зростання та відновлення соціально-економічного потенціалу України після кризових періодів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даниленко-Кульчицька В. А. Вплив війни на готельно-ресторанний бізнес України. Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі. 2022. № 6. С. 19–23.
2. Гришук А. М., Гордон Х. О. Зміни в системі кадрового забезпечення на підприємствах готельного господарства України. Економіка та суспільство. 2021. № 30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-51>

3. Три стратегії адаптації бізнесу до умов війни. Kyivstar Business Hub. 2022. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/try-strategiyi-adaptacziyi-biznesu-do-umov-vijny>
4. Як розвивати бізнес в Україні у 2023 році. InProject HUB. 2023. URL: <https://inproject.org/ukrayinskiy-biznes-pid-chas-viynu/>
5. Як український бізнес виживає в умовах війни?. Visit Ukraine Today. 2023. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1810/how-does-ukrainian-business-survive-the-war#osnovni-problemi-ta-vikliki-dlya-ukrainskogo-biznesu>

УДК: 338.45:336.228.32

Ходус Анастасія,
*аспірант кафедри економіки,
Класичний приватний університет,
м. Запоріжжя, Україна*

АНАЛІЗ ПОДАТКОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Anastasiia Khodus,
*graduate student of the Department of Economics
Classical private university,
Zaporizhzhia, Ukraine*

ANALYSIS OF THE TAX EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE AS AN ELEMENT OF THE TAX RISK MANAGEMENT SYSTEM IN THE ENTERPRISE

Законодавче впровадження особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства [3] що, передусім, визначає механізм визначення податкових ризиків, як уніфікованої системи, на державному рівні. Для суб'єктів господарювання зазначені зміни законодавства стануть одним з основних інструментів адміністрування податкових ризиків, як на період дії воєнного стану так і в подальшій господарській діяльності.

Основною метою такого податкового адміністрування є запровадження ризикорієнтованого підходу до податкового контролю [1], відповідно, суб'єкти господарювання що за результатами ведення діяльності відповідають мінімально допустимим показникам податкової ефективності - не підпадають під пильний контроль податкового органу, тоді як підприємства з недотриманням відповідних показників за замовченням є суб'єктами господарювання з ознаками податкового ризику.

В межах законодавчих змін, саме податкова ефективність суб'єктів господарювання стає основним вектором аналізу податкових ризиків на предмет ухилення від оподаткування, заниження податкових зобов'язань та використання і розповсюдження схем ухилення від оподаткування.

З урахуванням особливостей ведення господарської діяльності (операції, звільнені від оподаткування, пільгові операції, придбання основних засобів, сезонність діяльності) більшість підприємств одразу підпадуть під ризикоорєнтований

**Панель 3. Економічна безпека в умовах повномасштабної війни:
маневруючи в умовах високої невизначеності**

контроль контролюючих органів, що одразу отримає своє відображення у податковому навантаженні підприємства. Однак, суб'єктам господарювання доступні бази даних і показників визначення податкових ризиків адміністрування що оновлюється за звітними періодами.

З урахуванням зазначеного, на законодавчому рівні запроваджено визначення показників податкових ризиків за даними податкової звітності та сплати податкових зобов'язань.

Основна податкова звітність суб'єкта господарювання відповідно галузі, класу та території ведення господарської діяльності оцінюється на ризиковість показників несплати податків за допомогою середніх показників податкової ефективності основні з яких розраховуються відповідно співвідношенню обсягу задекларованих податкових нарахувань до загального обсягу реалізації (доходів) та середньому рівню заробітної плати на суб'єкта господарювання (таблиця 1).

Таблиця 1. – Розрахунок основних середніх показників податкової ефективності

Показник	Формула	Значення
Рівень сплати податку на прибуток підприємств	$PC(ПП\text{платник}) = \frac{ПнП}{Д} * 100, у \%$	податок на прибуток підприємств/дохід
Рівень сплати податку на додану вартість	$PC(ПДВ\text{платник}) = \frac{Н(ПДВ\text{платник})}{Обсяг(ПДВ\text{платник})}, у \%$	обсяг постачання за відповідні 12 послідовних місяців/позитивне значення різниці між податковими зобов'язаннями та податковим кредитом за відповідних 12 послідовних місяців
Рівень операцій з вивезення товарів за межі митної території України за якими не розраховується показник рівня сплати податку на додану вартість	Експорт / Загальний обсяг постачання, у %, $\geq 25\%$	операції з вивезення товарів за межі митної території України за 12 послідовних місяців/загальний обсяг постачання за 12 послідовних місяців з податку на додану вартість
Середньомісячна нарахована заробітна плата по платнику	$Зарплата(платник) = \frac{Зарплата(платник \text{ квартал})}{Кількість(місяців)}$	середньомісячна нарахована заробітна платна одного працівника за звітний квартал (повних відпрацьованих місяців)/кількість повних відпрацьованих місяців в кварталі
Рівень сплати податків до зведеного бюджету резидентами Дія Сіті	$PCЗБУ = \frac{СПр}{Кр}$	сплачено всього податків до зведеного бюджету резидентами Дія Сіті за останні чотири квартали/кількість резидентів Дія Сіті
Рівень сплати податку з доходів фізичних осіб	$PC(ПДФО) = \frac{Н}{Обсяг}, у \%$	сума податкових зобов'язань з податку на доходи фізичних осіб за результатами звітного року/сума одержаного доходу за результатами звітного року

Джерело: складено автором на основі [2].

З урахуванням зазначеного неподання/несвоечасне подання суб'єктом господарювання податкової звітності є вагомим ознакою податкового ризику суб'єкта господарювання.

Зазначені показники по кожному суб'єкту господарювання порівнюються з загальними показниками по галузі і класу для визначення податкових ризиків.

Водночас новостворені суб'єктами господарювання вважаються потенційно ризиковими протягом одного календарного року, у зв'язку з відсутністю податкової історії, з урахування ненастання термінів подачі основної податкової звітності що підпадає під ризикоорієнтований контроль.

Під час відбору суб'єктів господарювання з високим ступенем ризику для включення до плану-графіка проведення документальних планових перевірок платників податків вже на 2025 рік використовуються наступні критерії показників податкової ефективності податку на прибуток та податку на додану вартість [4].

Відповідність показників декларування суб'єкта господарювання зазначеним показникам податкової ефективності за видами економічної діяльності забезпечує суб'єкту господарювання зменшення податкового контролю з боку ризикоорієнтовної системи контролюючих органів. Відповідно, дотримання середньогалузевих показників податкової ефективності зменшує податковий тиск та податкове навантаження, формує позитивну податкову історію суб'єкта господарювання.

Використання суб'єктами господарювання формул розрахунку основних показників податкової ефективності в поточній діяльності визначить основні напрямки та пріоритети, фактори та запобіжні заходи контролю податкових ризиків на підприємстві.

Аналіз середніх показників податкової ефективності суб'єктів господарської діяльності за видами економічної діяльності як елемент системи управління податковими ризиками на підприємстві дає можливість підприємству упередити можливі податкові ризики та унеможливити ймовірні фінансові втрати надмірного податкового контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна Податкова служба України URL: <https://tpd.tax.gov.ua>.
2. Наказ Міністерства фінансів України від 07.10.2024 року № 495 «Про затвердження Порядку формування та оприлюднення переліку платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства» (зі змінами). Міністерство фінансів України / URL: https://mof.gov.ua/storage/files/02Наказ_495_ПерелБілБізнес.pdf.

3. Закон України №3813-IX від 18.06.2024 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3813-IX#Text>.

4. Податковий кодекс України (зі змінами та доповненнями): Закон від 02.12.2010р. №2755-VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

УДК 351

Хомюк Сергій,
*магістр державного управління,
Національний університет
«Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна*

**МЕХАНІЗМИ КОМУНІКАЦІЙ МІЖ ДЕРЖАВОЮ
ТА ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ НА ПОТРЕБИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
В УМОВАХ МІЛІТАРНОГО ВПЛИВУ**

Serhii Khomyuk,
*Master of Public Administration,
Lviv Polytechnic National University,
Lviv, Ukraine*

**COMMUNICATION MECHANISMS BETWEEN
THE STATE AND CIVIL SOCIETY FOR ECONOMIC
SECURITY UNDER MILITARY INFLUENCE**

Комунікативна ефективність публічного управління є актуальною потребою сьогодення, адже взаємодія громадян, громадських організацій з державними установами створює сприятливий інформаційно-комунікативний простір для розв'язання проблем й задоволення потреб і суспільства, і держави. Податкова система відіграє надважливу роль для добробуту держави та її населення, забезпечує основу дохідної частини бюджету і є необхідною (хоч і не достатньою) умовою спроможності демократії ефективно виконувати свої функції, виходячи з власних національних інтересів та мінімізуючи загрози національній, економічній безпеці. Неефективність і несправедливість податкової системи збільшують недовіру населення до держави, виступають «троянським конем» в умовах економічної трансформації, збройної агресії РФ проти України, інформаційної війни та наростаючої світової напруги [1].

Ключовим елементом ефективного управління і забезпечення суспільного порядку, національної та організаційної стійкості в умовах мілітарного впливу є стійка взаємодія і продуктивна комунікація між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства (ІГС). Конструктивна стійка взаємодія

визначає швидкість та якість реагування на кризові ситуації, забезпечує зворотній зв'язок і розкриває можливості для прийняття ефективних рішень, вироблення тактики дій між ключовими суб'єктами заради досягнення тактичних і стратегічних цілей.

Для забезпечення належного реагування на надзвичайні ситуації, гострі потреби, які необхідно задовольняти актуалізується запит на ефективну координацію діяльності між органами влади в системі державного управління та регулювання; між органами влади та громадськими організаціями на різних рівнях управління. Під час воєнних конфліктів виникають складнощі в комунікації через руйнування інфраструктури, електромережі, невідворотно з'являються інформаційні обмеження, збільшуються ризики для безпеки учасників комунікаційного процесу. Ефективна комунікація допомагає забезпечити довіру та підтримку з боку громадян, що є критично важливим для стабільності та ефективності державного управління в умовах воєнного стану [2]. Хоча така комунікація потребує зворотності і взаємності - не лише сподіватися на ресурси громадянського суспільства (ГС), а й виконувати власні функції з боку представників державних органів влади як місцевого, так і національного рівнів [3]. Втрата можливостей до безпосередніх комунікацій через руйнівні наслідки бойових дій, війни породжує невизначеність, інформаційний вакуум, а відсутність інформації може призвести до поширення дезінформації та зниження довіри до державних органів, що нівелює й ускладнює управлінські процеси в умовах втрат й руйнувань. Це стосується перш за все територій, де ведуться активні бойові дії, деокупованих територій. Отже, забезпечення ефективної комунікації між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства є актуальним завданням, яке потребує пошуку рішень для прийняття та реалізації ефективних управлінських рішень та вироблення механізмів щодо забезпечення стійкості як держави, так і суспільства в умовах міліарного впливу.

Взаємодія держави і громадянського суспільства відбувається одночасно у різних ключових сферах суспільного життя, включає в себе усю множину двосторонніх відносин між громадянами і державою, і забезпечується відповідними інституційними механізмами. Ефективність інституційних механізмів в економічній сфері спрямована на забезпечення економічної безпеки в державі і суспільстві. На думку О. Федорчака, інституційний механізм – це “складна система, призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, яка охоплює: сукупність органів державної влади і місцевого самоврядування та інших суб'єктів, задіяних у процесі формування і реалізації державної політики у певній сфері; сукупність нормативно-правових актів, які регулюють зміст, процес формування і реалізації державної політики у цій же сфері; а також державну політику щодо формування нових, усунення старих та трансформації існуючих інститутів” [4]. Відповідно, до інституційних механізмів взаємодії держави і ГС відноситься вся множина відносин між державними органами,

органами місцевого самоврядування, інституцій громадянськості. Одним з основних критеріїв оцінки ефективності взаємодії держави і громадянського суспільства є рівень захищеності громадян, їхніх прав, інтересів, гарантій, свобод. Тому на державу покладаються зобов'язання щодо забезпечення належного рівня цього захисту через забезпечення верховенства конституційного права, реалізацію функцій, визначених у Конституції.

В умовах війни система взаємовідносин між державою та ІГС перейшла на новий рівень: «значна частина функцій щодо забезпечення соціально-економічної стійкості перейшла від центральних органів виконавчої влади до місцевих військових адміністрацій і органів місцевого самоврядування» [5]. Таким чином, рівні взаємодії між державою і ІГС можуть змінюватись, і відбуватиметься їх перехід з одного в інший.

Головним механізмом взаємодії громадянського суспільства і держави є зв'язки з громадськістю. Даний механізм є суто державницьким, адже в самій назві закладено суб'єктний статус держави. Сутність даного механізму полягає у веденні планової і керованої взаємодії державних органів з інститутами громадянського суспільства. Такий інституційний інструмент як діалог з громадськістю передбачає взаємний обмін між державою і ІГС інформацією, планами про поточну і майбутню діяльність, обговорення і взаємодію з приводу прийняття окремих суспільно-значущих рішень; утворення спільних інституцій. В Україні даний механізм взаємодії реалізується у різних форматах – проведення форумів з місцевого самоврядування; здійснення публічних консультацій з громадськістю у форматі "круглих столів", суспільних обговорень, опитувань; проведення громадських заходів; співпраця органів місцевої влади з громадськими і експертними організаціями при підготовці і реалізації управлінських рішень.

Найбільш дієвими механізмами, що дають змогу громадянськості контролювати владу, є ті, що народжуються в процесі самоорганізації населення. Йдеться про представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань місцевого значення. Саме такі органи дають змогу громадянам брати участь в процесі прийняття суспільно-значущих рішень у якості інституційно-оформлених суб'єктів, а не розрізнених і неорганізованих зібрань.

Належна взаємодія громадянського суспільства і держави можлива лише за умови розбудови правової держави, демократичного політичного режиму, розвиненості й самодостатності інститутів громадянського суспільства. Вкрай важливо на сьогодні виявити гострі проблеми в комунікаціях між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства в умовах міліарного впливу, запропонувати шляхи їх усунення. Так, однією з ключових проблем є прогалини у чинному законодавстві щодо особливостей регламентації взаємодії

інститутів громадянського суспільства з органами державної влади в умовах воєнного стану. Достатньо вагомою є проблема небажання представників органів влади йти на взаємну комунікацію з представниками ГС через корупційну діяльність, приховування реального розподілу фінансових ресурсів, їх розходуванням за нецільовим призначенням.

Отже, в умовах міліарного впливу в Україні відбулася активізація участі інститутів громадянського суспільства у нормотворчій, безпековій й соціальній діяльності держави. Відповідна активність ІГС в умовах воєнного стану затребувала відповідних змін в нормативно-правовій сфері, а також регламентації залучення й використання інструментів громадської участі в умовах воєнного стану [6]. Перспективними формами взаємодії держави і громадянського суспільства у тому числі щодо посилення економічної безпеки в умовах міліарного впливу мають виступати:

1) правова регламентація взаємодії та взаємодопомоги держави і громадянського суспільства щодо забезпечення економічної безпеки на усіх рівнях управління;

2) забезпечення активної участі представників громадянського суспільства в процесі прийняття управлінських рішень стратегічного й тактичного характеру при формуванні державної соціально-економічної політики на потреби забезпечення стійкості та повоєнного відновлення національної економіки;

3) можливості впливати на владу через засоби масової інформації, мас-медіа, Інтернет-ресурси;

4) співпраця інститутів громадянського суспільства і державної влади у вирішенні внутрідержавних економічних і соціальних проблем, забезпечення адресності такої співпраці;

5) взаємодія органів влади й організацій громадянського суспільства у сфері соціально-економічної допомоги населенню, яке постраждало через воєнні дії;

6) громадські організації в умовах міліарного впливу мають активно взаємодіяти з військовими адміністраціями регіонів й керівництвом територіальних громад. Це сприятиме підтримці високого рівня самоорганізації українського громадянського сектору.

Оптимальною формою комунікацій та взаємодії держави та ІГС є повноцінне партнерство, яке базується на правових і легальних засадах за принципом верховенства права і примату права громадянського суспільства.

В умовах міліарного впливу в Україні ефективно відкрите урядування та взаємодія між органами влади, місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства є критично важливими для забезпечення стабільності, стійкості та розвитку громад. Під час воєнного стану діють певні обмеження на громадський контроль за діяльністю органів влади, поліції та доступ до публічних

електронних реєстрів, що загострює необхідність пошуку балансів між безпекою та прозорістю. Предметом продуктивних комунікацій вже сьогодні, і особливо в період повоєнного відновлення мають стати обговорення довгострокової стратегії реформування податкової системи України, викриття «сірих» схем, мінімізація «тіні» в економіці, створення потужного податкового щита тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варналій З. С., Кіслова А. О. Реформування податкової системи як чинник забезпечення фінансової безпеки України // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". - 2021. - №12. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-12-7786>
2. Ніцевич О. В. Проблеми комунікації між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства в умовах воєнного стану / Південноукраїнський правничий часопис. - №2, 2024. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.2.2>
3. Герасименко О. Інституційні механізми взаємодії громадянського суспільства і держави: спроба структуризації. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/1008/988>
4. Федорчак О. Інституційний механізм державного управління / Ефективність державного управління. - 2017. - 50(1). URL: <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/350/345>
5. Потапенко В. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу. (Аналітична доповідь). Київ: НІСД, 2023. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.02>
6. Цимбалюк В. І. Взаємодія органів влади з інститутами громадянського суспільства: специфіка в умовах воєнного стану / Юридичний вісник. - 2023. - № 1 (66). - С. 46-54. DOI: 10.18372/2307-9061.66.17416

УДК 347.77

Цибізова Стелла,
*суддя
Полтавського районного суду
Полтавської області,
тренер-викладач
Національної школи суддів України,
м. Полтава, Україна*

ДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОМЕННИХ ІМЕН: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Stella Tsybizova,
*judge
of the Poltava district court
of the Poltava region,
trainer-teacher of the National School
of Judges of Ukraine,
Poltava, Ukraine*

TO THE PROBLEM OF LEGAL REGULATION OF DOMAIN NAMES: THE EUROPEAN EXPERIENCE

Проблематика правового регулювання доменних імен, обумовлена як їх технічною (фізичною) природою, так і недолугістю законодавства у цій сфері. На теперішній час уніфікований підхід щодо визначення правового режиму доменних імен відсутній.

Міжнародне законодавство щодо доменних імен, як таких, (Міжнародні угоди, Конвенції, Директиви ЄС, тощо) відсутнє, тоді як правове регулювання доменних імен на рівні законодавства кожної країни може значно різнитися. За таких обставин особливого значення набуває спостереження за європейським досвідом та імплементація останнього в національне законодавство.

Так, зокрема, у Німеччині кодифіковане законодавство щодо регулювання доменних імен взагалі відсутнє. Федеральний конституційний суд Німеччини зауважив, про відсутність права власності або інших виключних прав на домен. Натомість, володілець доменного імені отримує право використовувати для своєї ІР-адреси певний домен, тобто чинне і визначене відповідно до контракту право на його використання, яке представляє майнову цінність, захищену законом[1].

Також цікаво, що поняття власності у розумінні ст. 14 Основного закону Німеччини не ідентичне поняттю власності у цивільному праві, де під ним розуміють лише фізичні об'єкти. Конституційний захист права власності поширюється на всі майнові права, засновані як на приватному так на публічному праві, зокрема, такі приватні права, як речові права, авторські права та Інтернет домени [2]. Таким чином, з рішення Федерального Конституційного суду Німеччини вбачається, що право на доменне ім'я розуміється, як право користування, на яке поширюються конституційні гарантії захисту права власності.

При вирішенні спорів щодо доменних імен у національних судах Німеччини застосовується внутрішнє право. Оскільки збірки законів, які спеціально призначені для регулювання доменних імен не існує, застосовуються норми, які регулюють об'єкти цивільних прав, що вступають у конфлікт із доменними іменами. Зокрема, спори пов'язані із захватом доменів розглядаються відповідно до Закону Німеччини про товарні знаки 1995 року, а також положення Цивільного кодексу Німеччини (BGB), що захищають право на найменування особи.

Проблематика вирішення спорів у Німеччині, як і у інших країнах, викликана нетиповістю доменних імен, як об'єкта цивільних прав. Унікальність доменних імен в Інтернеті обумовлює виникнення спорів щодо використання одного доменного імені різними особами, які мають однакові найменування.

У юриспруденції існують різні погляди на цю проблему. Один полягає в суровому дотриманні принципу пріоритету прав володільця раніше зареєстрованого доменного імені. Другий підхід пропонує, так зване, спільне використання спірним доменом, при якому гіперпосилання веде зі спільного веб-сайту на окремі веб-сайти уповноважених осіб, або – створення для кожної сторони окремих субдоменів. Обидва варіанти третього підходу могли б забезпечити однакові права для обох носіїв імені, однак викликали б величезні проблеми у практичному застосуванні [3].

Разом із тим, судова практика йде більш виваженим шляхом. Суди, хоча й застосовують принцип пріоритету першості реєстрації доменного імені, однак при вирішенні спору звертають увагу й на інші фактори, такі як переважний статус доменного імені та інтереси певних соціальних груп.

На відміну від Німеччини, у Французькій Республіці положення щодо доменних імен розташовані у кодифікованому законодавстві. Зокрема, у Кодексі поштового та електронного зв'язку регулюється порядок розподілу доменних імен, закріплюються вимоги до реєстраторів та реєстрантів, визначаються умови делегування доменних імен у домені верхнього рівня «fr». Доменні імена призначаються на обмежений і поновлюваний період. Реєстрація доменних імен здійснюється на підставі заяв заявника та під його відповідальність.

Нормативне закріплення положень щодо доменних імен відіграє важливе значення для врегулювання доменних спорів. Так, наприклад, положення статті

L. 45-2 Кодексу поштового та електронного зв'язку встановлюють вимоги щодо відповідності доменних імен нормам громадського порядку та моралі, заборону порушення права інтелектуальної власності, заборону використання назв державних органів. У разі недотримання зазначених вимог, у реєстрації або поновленні доменних імен може бути відмовлено [4].

Для захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності та інші об'єкти цивільних прав їх володільці можуть звертатися до позасудових процедур та до суду, на підставі відповідних норм Кодексу поштового та електронного зв'язку, що регулюють правовідносини стосовно доменних імен.

У разі недотримання вимог, передбачених у положеннях ст. L. 45-2 Кодексу поштового та електронного зв'язку, зацікавлена особа може також вимагати від компетентного офісу видалити або передати спірне доменне ім'я законному володільцю певного позначення. Французька асоціація Інтернет кооперації (AFNIC) надає фізичним та юридичним особам доступ до двох позасудових процедур для вирішення доменних спорів: процедура SYRELI та процедура PARL EXPERT. Процедура SYRELI передбачає вирішення спору колегією, що складається з експертів Afnic. Поряд із процедурою SYRELI, на виконання положень статті L45-6 Кодексу поштового та електронного комунікації Afnic зобов'язана забезпечити процедуру вирішення спорів, яка передбачає втручання третіх сторін у партнерстві з Арбітражним центром посередництво Всесвітньої організації інтелектуальної власності (Центр BOIB) [5]. Рішення ухвалені в рамках позасудових процедур можуть бути оскаржені до національних судів.

Правове регулювання доменних імен в Україні є недосконалим. У національному законодавстві доменне ім'я розглядається як засіб адресації в Інтернеті, натомість, правовідносини щодо доменного імені як об'єкта цивільних прав взагалі не врегульовані.

Кодифіковане законодавство містить розрізнені та поодинокі норми, що у своїй сукупності не створюють правовий режим доменних імен як таких та, відповідно, повною мірою не регулюють правовідносини, що виникають із приводу доменних імен в Інтернеті. Норми Цивільного кодексу України положення про доменні імена не містять. Спеціальний закон щодо доменних імен також відсутній. Така ситуація обумовлює виникнення конфліктів між доменними іменами та торговельними марками, а також іншими об'єктами цивільних прав. Задля усунення прогалин із приводу регулювання доменних імен пропонується звернутися до європейського досвіду та на його основі розробити спеціальний закон щодо регулювання доменних імен в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. BVerfG, Beschluss der 3. Kammer des Ersten Senats vom 24. November 2004-1 BvR 1306/02 -, Rn. 1-17, URL: http://www.bverfg.de/e/rk20041124_1bvr130602.html
2. Garantie von eigentum und erbrecht (art. 14 GG), sozialisierung (art. 15 GG) – prüfungsschema. Juracademy.de., URL: <https://www.juracademy.de/grundrechte/eigentum-sozialisierung-schema.html>
3. Dittrich, Jörg, Namensrechtsverletzung gem. § 12 BGB durch eine Domain trotz Gleichnamigkeit - JurPC-Web-Dok. 0144/2002, URL: <https://www.jurpc.de/jurpc/show?id=20020144>
4. Code des postes et des communications électroniques, URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070987/LEGISCTA000006136632/#LEGISCTA000006136632
5. Syreli, URL: <https://www.syreli.fr/en/ressources>

ПАНЕЛЬ 4
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК [336.24.07+336.225.2]:339.94(477+4)

Батанова Людмила,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри морського та митного права,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
м. Одеса, Україна*
Соцький Андрій,
*канд. юрид. наук, доцент кафедри
соціального адміністрування та гуманітарних комунікацій,
Чернівецький інститут
Міжнародного гуманітарного університету,
м. Чернівці, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ МИТНИХ ТА ПОДАТКОВИХ
ОРГАНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Liudmyla Batanova,
*PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Maritime and Customs Law,
National University “Odesa Law Academy”,
Odesa, Ukraine*
Andrii Sotskyi,
*PhD in Law,
Associate Professor of the Department
of Social Administration and Humanitarian Communications,
Chernivtsi Institute of the International Humanitarian University,
Chernivtsi, Ukraine*

ORGANIZATION OF INTERACTION BETWEEN CUSTOMS
AND TAX AUTHORITIES OF UKRAINE IN THE CONTEXT
OF EUROPEAN INTEGRATION

Найбільше джерело доходної частини Державного бюджету приходить саме на податкові та митні платежі. Це означає, що у системі взаємодії контролюючих органів виконавчої влади, що у забезпечують економічну стабільність та безпеку держави, необхідно визначити митні та податкові органи.

Проблемним аспектам у сучасній науці приділено достатньо уваги значною кількістю вчених з юридичної науки. Проте, не применшуючи ролі й значущості доробку науковців, необхідно відзначити, що у вітчизняних наукових джерелах питанням дослідження взаємодії митних та податкових органів, особливо в умовах євроінтеграції, приділялось не достатньо уваги.

В першу чергу, для чіткого розуміння поняття взаємодія, необхідно звернутися до Тлумачного словника української мови, у якому зазначено, що під терміном «взаємодія» необхідно розуміти взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким або чим-небудь [1]. Таким чином, взаємодія означає участь у загальній роботі, діяльності, співробітництво, участь у спільних заходах тощо. Функціонування цієї сфери базується на діяльності та взаємодії двох важливих органів державної влади – митної служби та податкової служби України. Діяльність кожного з цих органів носить самостійний характер, що відповідає задачам тільки цього органу. Так, відповідно до законодавства податкова служба здійснює контроль за своєчасністю, повнотою нарахування та сплати податків платниками податків. На митні органи покладено завдання реалізації митної політики, контроль за сплатою митних платежів при переміщенні товарів через митний кордон України та боротьба з порушеннями митних правил та контрабанди.

Спільним у діяльності обох державних структур є те, що їх діяльність спрямовується та координується українським урядом та засновується на спеціальному законодавстві - це Податковий й Митний кодекси України та діють на підставі відповідних положень [2]. Проведення митної та податкової реформ, удосконалення митного та податкового законодавства в Україні відповідно до умов євроінтеграції обумовлюють необхідність розбудови дієвого механізму удосконалення напрямків фіскальної політики держави, особливо в умовах дії воєнного стану. Саме об'єднання зусиль контролюючих органів підвищить результативність, ефективність та дієвість усього державного апарату країни.

Особлива увага у Податковому кодексі України, Митному кодексі України приділяється питанням організації взаємодії податкових і митних органів для забезпечення своєчасності та повноти нарахування та сплати податків до Державного бюджету України. Схожість митних та податкових структур зводиться до справляння податків, що є інструментом податкового регулювання та за своєю сутністю слугує підтримці раціонального співвідношення переміщення товарів через митний кордон України.

З метою виділення найбільш значущих аспектів взаємодії митних та податкових служб, необхідно розглянути основні напрямки їх взаємодії, такі як:

обмін інформацією для цілей контролю за дотримання податкового, митного, валютного законодавства;

забезпечення своєчасного та повного поповнення дохідної частини Державного бюджету України;

розробка та реалізація пропозицій щодо удосконалення системи заходів, що забезпечують дотримання митного, податкового, валютного законодавства, а також спрямованих на попередження, виявлення та протидії злочинів та правопорушень у митній, податковій, валютній сферах, що являє взаємний інтерес контролюючих органів;

забезпечення контролю за діяльністю учасників ЗЕД шляхом оперативного інформування обміну та проведення скоординованих перевірок учасників ЗЕД, платників податків;

розробка сучасних інструктивних та методологічних документів з питань проведення документальних перевірок;

уніфікація інформації, що використовується при проведенні заходів податкового та митного контролю, розробка та реалізація сучасних технологічних рішень щодо обміну інформацією та її захисті;

розробка нових інформаційних технологій, спрямованих на інтеграцію інформаційних ресурсів митної служби та податкової служби України;

сприяння підвищенню професійного рівня податківців та митників, сучасним навикам роботи методичної та контрольно-перевірочної роботи, що відповідає світовим стандартам.

У якості форм взаємодії виступають: видання спільних наказів, рішень, інструкцій; плановий та оперативний обмін інформацією; створення та організація спільних робочих груп; підготовка спільних аналітичних матеріалів; підготовка пропозицій щодо удосконалення законодавства; узгодження планів спільної роботи; проведення спільних службових розслідувань тощо.

У висновках необхідно відмітити, що необхідність взаємодії митних та податкових органів в Україні обумовлена тим, що одним із пріоритетів держави є сприяння розвитку зовнішньої торгівлі, що може бути досягнуто лише при розробці узгоджених позицій як податкових, так й митних органів, заснованих на пріоритеті дотримання норм законодавства усіма суб'єктами митних та податкових правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сучасний словник української мови. URL. <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%8F>.
2. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 6.03.2019 р. № 227. URL: <https://web.archive.org/web/20230711013110/https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-п/print>

УДК 351.713

Волкович Олена,
*канд. юрид. наук, доцентка,
доцент кафедри загальнотеоретичної,
конституційної та цивілістичної юриспруденції
Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
м. Миколаїв, Україна*

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ПРАВОВИХ ЗАСАД НА ПРИКЛАДІ ДЕЯКИХ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ У КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Olena Volkovych,
*PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of General Theoretical,
Constitutional and Civil Jurisprudence
Mykolaiv Educational and Research Institute of Law
National University 'Odesa Law Academy',
Mykolaiv, Ukraine*

EUROPEANISATION OF CERTAIN LEGAL PRINCIPLES ON THE EXAMPLE OF CERTAIN TAXES AND DUTIES IN THE CONTEXT OF DOMESTIC TAX LEGISLATION

Україна взяла курс щодо європеїзації сучасного законодавства, це охопило усі сфери діяльності, не оминуло і податкову сферу, де задекларовано основні засади податкового законодавства, передбачено низку принципів, зокрема: загальність оподаткування; рівність усіх платників перед законом, недопущення податкової дискримінації; невідворотність настання визначеної законом відповідальності; презумпція правомірності рішень платника податку; фіскальна достатність (ст. 4) [1]. Стратегія Сталого розвитку «Україна – 2020» це без сумніву вагомий крок до розбудови нової історії Українського народу, щоб визначити пріоритети нашої держави. Метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі [2]. Загальновідомо, що Європейський Союз власного суверенітету немає, це стосується також сфери податкового права. Відповідно до норм ч. 1 ст. 5 Договору про Європейський

Союз, межі його повноваження визначається принципом надання повноважень. Ці дії надано Союзу через право здійснення «згідно із принципом субсидіарної та пропорційності» [3]. У статтях 110, 111, 112, 113 Договору про функціонування Європейського Союзу по суті визначено основоположні принципи податкового права Євросоюзу. В них мова йде про принцип гармонізації податкового права ЄС і його держав-членів, а також принцип податкової недискримінації за правом Європейського Союзу [4, С. 482-487].

Кожен із наукових підходів щодо розуміння терміну «принцип права» має своє тлумачення. Так під принципами права слід розуміти засоби забезпечення єдності правореалізації, що застосовується як правила для тлумачення відповідних нормативних актів [5, с.142]. Так, науковець С. В. Шмаленя вважає, що принципи сприяють правильному пізнанню і застосуванню норм права, створюють основу єдиного розуміння нормативно-правових приписів, сприяють усвідомленню права і тим самим дають можливість однакового тлумачення цих приписів [6, с. 123]. Так, на думку Т. С. Подорожної призначення правових принципів полягає у забезпеченні ідеологічної єдності правотворчості, правореалізації і правопорядку в цілому [7, с. 144].

Безпосередньо щодо принципу загальності та економічної рівності усіх платників податків певним чином приділив увагу Адам Сміт у своєму дослідженні про «Багатство народів дослідження про природу та причини добробуту націй» [8]. Ці основоположні принципи стали так би мовити аксіомами сучасної податкової системи. Так, спрямованість української держави на європейську правову доктрину вимагає відповідних правових стандартів у чинному законодавстві і практичної спрямованості в реалізації правових норм. Принципи права ЄС на думку науковців визначено, як основні засади цієї правової системи, які визначають зміст правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності Союзу в цілому і його держав-членів.

Провідними дослідниками у сфері фінансових та податкових відносин слід вважати наступних теоретиків та практиків, зокрема як: А. Сміта, О. М. Бандурку, А. І. Берлача, О. П. Гетманець, Л. К. Воронову, М. П. Кучерявенка, О. І. Харитоновой та ін. На думку А. І. Берлач податкові правовідносини від досліджує через контекст «суспільних відносин» та «відносин у сфері податкового контролю» це врегульовані податково-правовими нормами і гарантовані державно-силовими примусом суспільні відносини, що виникають між податковими органами і платниками податків з приводу встановлення, зміни та стягнення з платників податків частини їх доходів до державного і місцевого бюджетів й державних цільових фондів», а також відносин, що виникають у процесі «податкового контролю» через оскарження актів податкових органів, дій чи бездіяльності їх посадових осіб та притягнення до відповідальності» [9, с. 32-33]. Аналогічне бачення має науковець М. П. Кучерявенко в контексті державно-владного впливу у податкових правовідносинах, а також вбачає ще

наявність майнової сторони [10, с. 10]. Науковець О. І. Харитонova досліджує податкові правовідносини як різновиду публічних, де властиві риси останніх: 1) у публічних правовідносинах суб'єкт прийняття обов'язкових рішень не зв'язаний згодою сторони, якій вони адресовані; 2) суб'єкти публічного права жорстко пов'язані законами; 3) для цих відносин характерним є позитивне зобов'язання, що передбачає покладання на суб'єктів публічного права обов'язку діяти в певному напрямі для досягнення конкретної мети; 4) такі відносини часто регулюються нормами-заборами [11, с. 39-40].

Серед нагальних прикладів податкового регулювання доцільно згадати норму, що регулює питання військового збору. Так, відповідно до норм чинного Податкового законодавства з січня 2015 року встановлено норму, що регулює стягнення в бюджет держави військового збору, було прописано, що він носить тимчасовий характер, вже закінчується 2024 рік, а цей збір все також в дії, не дивлячись на те, що міжнародні партнери всебічно допомагають нам для досягнення Перемоги. Визначено, що об'єктом оподаткування збором є доходи у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами, виграшу в державну та недержавну грошову лоторею, виграш гравця (учасника), отриманий від організатора азартної гри.

Серед нововведень щодо військового збору слід врахувати те, що Уряд, розглянувши фінансовий стан суспільства в цілому запровадив наступне, зокрема, на період з 01.10.2024 та до кінця року, у якому завершиться воєнний стан: підвищити віськовий збір з доходів фізичних осіб (заробітної плати, дивідентів, додаткового блага тощо) зі ставки 1,5 % до 5 %. Так відповідно до п.162.1 Податкового кодексу, тобто для платників ПДФО, нараховані за наслідками податкових періодів до набрання чинності цим законом, оподковуються за ставкою військового збору, що діяла до набрання чинності цим законом, незалежно від дати її фактичної виплати і надання, крім випадків прямо передбачених Податковим кодексом; фізичні особи-підприємці (ФОП) на єдиному податку 1,2 та 4 груп будуть зобов'язані щомісячно сплачувати віськовий збір у розмірі 10% від мінімальної заробітної плати (наразі це 710 грн.). Строк сплати передбачено не пізніше двадцятого числа поточного місяця. Також дозволяється авансова сплата збору за весь звітний квартал або рік; для платників єдиного податку встановити ставку військового збору в розмірі 1 % від доходу. Сплата відповідно встановлена протягом десяти календарних днів пісоя граничного строку подання декларації платника єдиного податку за звітний квартал [13].

Голова комітету Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики Данило Гетманцев зазначив, що «кількість компаній, що обирають спеціальний правовий режим для ІТ-індустрії, зросла. Так, станом на 1 серпня 2024 року маємо 1355 зареєстрованих компаній, з яких діючим резидентом є 1250 юридичних осіб – на противагу 807 та 769 компаніям, відповідно, на 1 січня 2024 року». Відповідно за перше півріччя 2024 року резиденти Дія. Сіті сплатили 8,7 млрд гривень податків, зазначив він [12].

Для нашої держави дуже необхідні розробка та запровадження реальних, дієвих механізмів, які б покращили довіру населення до влади щодо сплати податків і зборів у державний та місцевий бюджети, особливо під час дії військового стану в країні. Зокрема, про необхідність запровадження податкових змін для України щодо виконання вимог до держав-членів ЄС оприлюднив провідний експерт із податкових реформ Програми ЄС з підтримки управління державними фінансами в Україні (EU4PFM) Паулюс Маяускас [14].

Підсумовуючи вищевикладене, акцентуємо увагу на тому, що Україна через свої публічні органи постійно застосовує різні механізми для покращення роботи вітчизняної податкової системи, але не дивлячись на це залишається чимало проблем. Так, українське суспільство взяло вектор для реалізації суттєвих змін у різних сферах життя і цим було задекларовано у «Стратегії сталого розвитку Україна – 2020». Ці реформи та програми розвитку держави, які планувалося здійснити за п'ять років це не вийшло зробити вчасно, через вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, серед яких, суттєвими є зовнішня агресія країни-агресора на територію України, та внутрішній фактор – це корумпованість окремих гілок влади на державному та місцевому рівнях. Також існує проблема у сфері адаптації системи непрямого оподаткування, зокрема митних зборів, акцизів та ПДВ, відповідно до європейських норм; забезпечення балансу між стандартами оподаткування фізичних та юридичних осіб, підтримка заходів щодо запобігання ухилення від сплати податків та подвійного оподаткування; важливим аспектом є удосконалення положень щодо адміністрування податків – впровадження прозорості у системі контролю, доцільність спрощення умов для малого та середнього бізнесу; пошук заохочувальних механізмів в контексті виходу із «тіньового сектору» частини приватного бізнесу; розробка чітких соціальних гарантій для вразливих верств населення, що планують розвивати «власну справу». Наразі, як ніколи виникає потреба побудови ефективної податкової політики держави для вирішення ключових завдань, які стоять перед державою та суспільством, тому доцільно сконцентрувати усі зусилля над розробкою механізмів оподаткування та збільшення податкових надходжень до бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13-14, № 15-16. № 17. Ст.112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. (дата звернення 13.11.2024).
2. Стратегія сталого розвитку «Україна -2020». *Указ Президента України*. №5/2015 від 12 січня 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>. (дата звернення 13.11.2024).
3. Договір про Європейський Союз. Зібрання актів європейського права. Вип.1. Київ. Ред. журн. «Право України». 2013. С.15.
4. Tomášek M., Šmejkal V. та ін. Коментар до Договору про функціонування ЄС, Договору про ЄС та Хартії основоположних прав ЄС. Прага : Wolters Kluwer ČR. 2024. С. 482-487.
5. Новітнє вчення про тлумачення правових актів: навч.посіб.з курсу тлумач. правових актів для суддів, що проходять підвищення кваліфікації і кандидатів на посаду суддів, що проходять спец.підготовку / В. Г. Ротань, І. Л. Самсін, А. Г. Ярема; від.ред., кер.авт.кол. В. Г. Ротань. Х.: Право, 2013. 434 С.
6. Шмаленя С. В. Особливості засування аналогії права при вирішенні юридичних справ. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; Інститут права імені Володимира Сташиса Класичного приватного ун-ту. Запоріжжя. 2008. 238 С.
7. Подорожна Т. С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальностями 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право (081 – Право). Інститут держави і права ім В. М. Корецького НАН України, Київ, 2017. 503 С.
8. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. пер. з англ. Київ: Наш формат, 2018. 736 с.
9. Берлач А. І. Податкове право України: навч.посіб. для студ. вищих навч. закл., Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». К.: Університет «Україна». 2006. 336 с.
10. Податкове право України: навч. посібн. за заг. ред. М. П. Кучерявенка. Х.: Право. 2010. 256 с.
11. Харитонов О. І. Поняття і ознаки публічних правовідносин. *Вісник Академії правових наук*. 2002. №1. С. 36-46.
12. У спецрежимі Дія. City зросла кількість компаній: статистика. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/220793_yak-pratsyu-e-rezidentstvo-v-ukran.

13. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 39. Ст. 2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-18> (дата звернення 13.11.2024).

14. Податкові зміни, що необхідні Україні для вступу в ЄС. URL: https://biz.ligazakon.net/news/212565_podatkov-zmni-shcho-neobkhdn-ukran-dlya-vstupu-v-s.

УДК 342.9

Корнева Тетяна,
*канд. юрид. наук,
доцент кафедри конституційного права
та галузевих дисциплін,
навчально-науковий інститут права,
Національний університет водного господарства
та природокористування,
Сірочук Ірина,*
*адвокат,
м. Рівне, Україна*

ФІСКАЛЬНА ФУНКЦІЯ МИТНИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Tatiana Korneva,
*candidate of Law,
Associate Professor of the Department
of constitutional law and sectoral disciplines,
educational and scientific institute of law,
National University of Water
and Environmental Engineering,
Iryna Sirochuk,*
*Lawyer,
Rivne, Ukraine*

FISCAL FUNCTION OF CUSTOMS AUTHORITIES IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION: LEGAL ASPECTS

Нові реалії існування суспільства в умовах воєнного стану, глибока еволюція соціально-економічних відносин та стрімкий рух до ЄС породжують необхідність переосмислення і перебудови фіскальної функції контролюючих органів, зокрема у митній справі. Євроінтеграційний вибір України вимагає необхідності активних змін щодо спрощення митних процедур та застосування міжнародних стандартів захисту прав юридичних і фізичних осіб, задіяних в процесі переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон з одночасним зміцненням ефективності фіскальної функції митних органів.

Фіскальна функція реалізується митними органами шляхом виконання ними одного з основних завдань унормованих статтею 544 Митного кодексу України [1] та положенням «Про Державну митну службу України», а саме: забезпечення справляння митних платежів до Державного бюджету України, а також контроль правильності обчислення, своєчасності та повноти їх сплати.

Слід зазначити, що стан забезпечення надходжень митних платежів до бюджету був і залишається чи не єдиним критерієм для оцінки ефективності діяльності окремих митниць та Державної митної служби в цілому. У підходах до реформування та реорганізації Держмитслужби продовжується використовуватися концепція максимальної «фіскалізації» митних органів. Мета цієї концепції, під час воєнного стану, є зрозумілою (наповнення державного бюджету, належний і всеосяжний контроль за справлянням обов'язкових митних платежів, активізація діяльності для унеможливлення ухилення від сплати митних платежів), проте методи залишаються невдалими.

Як зазначають у своїх зверненнях до Ради бізнес-омбудсмена в Україні суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, надмірна увага митних органів до наповнення державного бюджету часто призводить до невиправданого фіскального тиску на бізнес, що проявляється у прийнятті митними органами необґрунтованих рішень про визначення митної вартості товарів і про визначення коду товару, а також винесення недостатньо аргументованих карток відмов у митному оформленні товарів, щодо яких застосовані пільги та преференції, які успішно оскаржуються суб'єктами ЗЕД у судах [2].

Важливою функцією будь якої держави є контрольна діяльність, що застосовується у різних сферах суспільного життя, отже і митні органи України покликані надійно захищати економічні інтереси держави, про це свідчить і той факт, що з усіх надходжень до Державного бюджету, понад 30% складають саме надходження від митниці.

Проте адаптація і гармонізація митного законодавства до європейського має на меті лібералізацію відносин між митницею та бізнесом. Так, європейські принципи адміністративного права щодо діяльності органів публічної адміністрації (принципи діяльності) науковці представляють через чотири основні групи принципів:

- 1) юридична визначеність (надійність та передбачуваність);
- 2) відкритість і прозорість;
- 3) відповідальність;
- 4) ефективність та результативність [3].

Слід відзначити, що на формування саме таких підходів спрямовано і ряд новацій в чинному законодавстві України. Так, Рада бізнес-омбудсмена напрацювала Декларацію справедливого та розсудливого адміністрування. Документ має бути

використаний як дороговказ та практичний інструмент для застосування положень Закону України «Про адміністративну процедуру» до реальних кейсів і врегулювання спірних ситуацій. Проект Декларації було надіслано до ключових міністерств, які визначають державну політику дотичну до інтересів бізнесу, Офісу Президента України та низки іноземних партнерів для отримання зворотного зв'язку та пропозицій до тексту декларації, яку планується підписати як свого роду суспільний договір між бізнесом та державою. Документ позитивно оцінили ключові стейкхолдери [4].

Проаналізувавши надходження до державного бюджету доходів у вересні 2024 року, за даними Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, слід зазначити, що хоча доходи від ПДВ з імпорту були рекордними у сумі 40,2 млрд грн, їх темпи приросту продовжували сповільнюватись (16,4% дпр). Запроваджені з липня податкові пільги на імпортовані товари, необхідні для роботи під час відключень електроенергії, є однією з причин недовиконання плану доходів, які адмініструє Державна митна служба, на вересень на 13,1% [5].

Кожна держава, в тому числі і Україна має право самостійно визначати власну митну політику, створювати і реформувати свою митну систему та здійснювати митне регулювання, але з врахуванням співвідношення внутрішніх та зовнішніх інтересів держави з її міжнародно-правовими зобов'язаннями. Слід зауважити, що митні органи мають не тільки фіскальну функцію, а ще й регулятивну і, якщо перша з них має ціллю наповнення Державного бюджету України, то регулятивна спрямована саме на захист усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності від свавілля публічної влади і покращенні умов зовнішньої торгівлі.

Митні органи в європейських країнах є дієвим інструментом держави для створення сприятливого клімату у розвитку зовнішньої торгівлі і залучення інвестицій та забезпечення надходжень до державного бюджету, отже на сьогодні спільним завданням уряду і національного бізнесу є покращення саме правових та організаційних умов для зовнішньої торгівлі.

Одним зі стимулів до модернізації митної служби є і зростання корупції в митниці, розмір якої вже загрожує не лише економічному розвитку, але і викликає зростання інфляції через збільшення цін на імпортні товари. Проте, достатньо дискусійною виглядає стратегія взяття на озброєння Україною, практики не застосування певних стандартів ЄС в митній сфері, а лише в поступовому наближенні до них. Таким чином сьогоднішня хвиля реформ вже від самого початку є лише напів кроком, який потягне цілу низку наступних реформ. В цьому аспекті цікавою є проблема економічної ефективності такого реформування, що не вирішує до кінця поставлених цілей.

Сучасні тенденції діяльності митних адміністрацій у європейських країнах свідчать про відхід від пріоритету фіскальної функції митних органів як головної та їх спрямування на реалізації захисної та регулятивної функцій, автоматизації та

цифровізації митних процесів, широкому застосуванні митних спрощень, розвитку митного пост-аудиту та покращення системи управління ризиками. Таким чином, досягається суттєва незалежність дохідної частини державного бюджету від розміру митних платежів, неправомірного тиску на бізнес і забезпечується стійкість фінансової системи держави під час кризових явищ у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Для подолання вищезазначених проблем, вважаємо за необхідне:

- удосконалити митне законодавство шляхом прийняття нової редакції Митного кодексу;
- при прийнятті нормативно-правових актів, що стосуються реалізації фіскальної функції митними органами, необхідно дотримуватись принципу гнучкості, основою якого є забезпечення балансу інтересів між належного рівня надходжень митних платежів до Державного бюджету України та створенням умов для активізації здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності за допомогою спрощень, пільг та преференцій;
- розробити та впровадити нову автоматизовану систему митного оформлення, що дозволить розширити можливість виконання митних формальностей в атоматичному режимі, знизити вплив "людського фактору", оптимізувати витрати робочого часу посадових осіб митних органів та сприятиме ефективності контролю вантажів з високим ступенем ризику;
- активно застосовувати інструменти діалогу влади та бізнесу щодо митного реформування задля забезпечення економічної стійкості держави.

Проте, зважаючи на появу нових неочікуваних проблем в митній сфері, питання сутності фіскальної функції та її оцінки потребує постійного дослідження з огляду на динамічні зміни факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що чинять вплив на діяльність не тільки митних органів зокрема, а й на фінансову систему в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 12.11.2024)
2. Результати круглого столу «Верховенство права: захист бізнесу в податкових спорах» URL: <https://boi.org.ua/news-post/rezultaty-kruglogo-stolu-verhovenstvo-prava-zahyst-biznesu-v-podatkovykh-sporah/> (дата звернення 12.11.2024)
3. Пухтецька А. А. Європейські принципи адміністративного права та їх запровадження в законодавстві України : 12.00.07. – Київ, 2009. – с. 134.

4. Рада бізнес-омбудсмена. URL: <https://boi.org.ua/news-post/deklaracziya-spravedlyvogo-ta-rozsudlyvogo-pravozastosuvannya/> (дата звернення 12.11.2024).

5. Місячний Економічний Моніторинг України (МЕМУ) №237 жовтень 2024 року. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2024/MEMU/MEMU_Oct2024_237.pdf (дата звернення 12.11.2024).

УДК 321.01

Курінний Євген,
*д-р юрид. наук, професор,
професор кафедри конституційного
та адміністративного права,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна*

ДЕТЕРМІНАНТИ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ НА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Yevhen Kurinnyi,
*Doctor of Law, Professor,
Professor at the Department of Constitutional
and Administrative Law,
Zaporizhzhia National University,
Zaporizhzhia, Ukraine*

DETERMINANTS OF NEGATIVE IMPACT ON LEGAL SUPPORT OF FISCAL POLICY OF UKRAINE

Формування та реалізація фіскальної політики держави, безпосередньо пов'язані з втіленням у життя відповідної фіскальної функції, яка разом з такими головними напрямками державної діяльності як політична, економічна, соціальна, оборонна, культурно-виховна, охорона правопорядку, екологічна та ін. складає систему функцій держави.

Серед значного числа відповідних наукових праць, замість «фіскальної функції держави» можна зустріти таке більш вживане поняття, як «функція оподаткування і фінансового контролю».

Однак, на думку Носікова Д.М. й таке словосполучення недостатньо повно відображає справжній зміст даної функції, необґрунтовано звужує його. Адже насправді все, що слугує інтересам державної казни, має відношення до акумулювання державних доходів (казни), називається фіскальним. Відповідно, функцію держави, що полягає в акумулюванні державних доходів шляхом встановлення і стягнення обов'язкових платежів (податків, зборів, мит, штрафів) доцільно називати фіскальною (від лат. *fiscus* – корзина, каса, казна). Відзначається, що реалізація фіскальної функції передбачає тільки позадоговірні, імперативні способи акумулювання бюджетних коштів, тому здійснення фінансових запозичень

на внутрішньому чи зовнішньому ринках даною функцією не охоплюється. При цьому фіскальна функція є складовою фінансової функції держави (поряд з монетарною, грошово-кредитною та ін.), а її основними складовими є податкова, митна і бюджетно-штрафна» [1, с.7].

Втім, у підготовлених провідними фахівцями з теорії держави та права підручниках, наголошується, що конкретизованим розвитком економічної функції є функція оподаткування і фінансового контролю, спрямована на формування та поповнення казни, передусім державного бюджету, місцевих бюджетів, за рахунок усіх видів податків... Податки, як відомо, призначені для покриття витрат на утримання державного апарату, перерозподілу доходів серед різних верств населення, забезпечення перспективного економічного, культурного та іншого розвитку країни. Фінансовий контроль потрібен для перевірки виконання фінансових зобов'язань перед державою, правил фінансових операцій тощо. [2, с.97-98].

Слід погодитись з висновком Джураєвої О. О. про те, що у вітчизняній науковій літературі часто використовується кілька словосполучень (майже тотожних понять), а саме таких як: бюджетно-податкова політика, податково-бюджетна політика, фіскальна політика та ін. Дослідники окреслених питань, які аналізують механізм здійснення фіскальної політики, найчастіше зосереджуються не на політиці в цілому, а на окремих її засобах та заходах. В результаті різногалузевих досліджень зміст фіскальної політики ототожнюється з результатами розробки проблематики щодо організації бюджетного процесу, реорганізації та розбудови податкових органів, механізмів встановлення та збирання податків, видів та структури витрат бюджету, обчислення податкового навантаження для різних галузей народного господарства, підприємств, верств населення тощо [3, с.67].

Як бачимо, серед вчених (особливо правників) досі не сформовано єдиного підходу до визначення більш-менш прийнятного змісту фіскальної політики.

На мій погляд, на шляху розв'язання цієї непростой проблеми слід звернути увагу на позицію Соф'їна М. І., котрий зазначає, що серед дослідників немає єдності розуміння поняття фіскальної політики: одні її тлумачать у більш вузькому сенсі, зводячи суто до справляння податків, інші значно ширше характеризують сутність означеної політики, ведучи мову про весь обсяг джерел наповнення державного та місцевих бюджетів, а також про управління видатками із них... саме другий підхід є більш справедливим, адже не можна запровадити ефективну та стабільну фіскальну політику, якщо її реалізація не враховує усіх джерел наповнення бюджету, напрями та обсяги фінансування із нього, можливі податкові ризики тощо [4, с.165].

Така значна увага до питань існуючих підходів щодо визначення змісту фіскальної політики, пояснюється насамперед тим, що без повного розуміння

змісту та особливостей цього терміну не слід сподіватись на якісне нормативно-правове регулювання суспільних відносин, які прямо або опосередковано пов'язані з ним.

Фіскальна політика втілюється у життя через відповідну їй фіскальну діяльність, тобто безпосереднє виконання відповідними державно-владними структурами покладених на них повноважень щодо реалізації нормативно закріплених положень, правил, процедур, сукупність яких складає зміст фіскальної політики, котра у свою чергу, де-факто формується від розуміння сутності та соціального призначення фіскальної функції держави.

Зупиняючись на питанні чинного правового забезпечення фіскальної політики України, слід зазначити, що воно здійснюється у традиційному форматі правового регулювання суспільних відносин, а не шляхом більш дієвого підходу – забезпечення відповідних суспільних потреб, та характеризується значною кількістю детермінантів негативного впливу на стан зазначеної правової регламентації, до яких насамперед слід віднести: перманентну економічну кризу, прояви якої періодично спостерігалися в Україні як у довоєнний період, а ще більше поширилися в умовах майже 33-х місячної дії воєнного стану; загрозливі показники тіньової економіки, які навіть за офіційними даними ніколи не становили менше 30 відсотків від ВВП країни; наявність значних зловживань як у податковій, так й в митній сферах, збитки від яких могли б покрити щорічні дефіцити Державного Бюджету не на один десяток відсотків; малоприхований негативний тиск на формування та реалізацію фіскальної політики з боку «впливових» представників «великого бізнесу» з метою отримання різноманітних пільг та інших преференцій щодо справляння податків чи митних платежів; нестабільність нормативно-правової бази, норми актів, якої безпосередньо регламентують здійснення фіскальної функції; існування фактів невдалого реформування відповідних державних структур (наприклад, створення у травні 2014 року Державної фіскальної служби, а в грудні 2018 року – її поділ на Державну податкову і Державну митну служби); неузгодженість намірів та дій між окремими вищими інститутами влади щодо розв'язання окремих питань оподаткування (10 жовтня 2024 року український парламент ухвалив законопроект № 11416-д про збільшення податків але на 13 листопада 2024 року він так й залишався непідписаним Президентом України); існування непоодиноких випадків розбіжності дій або навіть неприйнятної за своїми негативними наслідками конкуренції під час забезпечення правової охорони фіскальних відносин між існуючими правоохоронними органами (БЕБ, НАБУ, НПУ, СБУ та ін.).

Також на якість правового забезпечення фіскальної політики у теперішніх українських реаліях, негативно позначається явне протиріччя між необхідністю здійснення більш жорстких, імперативних фіскальних заходів в умовах триваючої війни на виснаження та потребою перевлаштування згаданої політики на ліберальний

лад під час відкриття нових можливостей для інтенсифікації євроінтеграційних процесів України (насамперед вступ до ЄС).

Перелічені комплексні причини згаданого вище впливу не є вичерпними, вони й надалі будуть тільки збільшуватися. Наприклад, у повоєнний період українська держава має бути готова до таких наслідків широкомасштабної агресії РФ як: суттєве скорочення населення (викликане не тільки втратами десятків тисяч військових та цивільних, а й не поверненням до України значної кількості з числа майже 7 мільйонів біженців); відчутне зменшення кількості промислових підприємств та інших об'єктів господарювання, внаслідок їх руйнування або передислокації за кордон, що істотно зменшить сумарний розмір коштів отриманих від оподаткування бізнесу; прогнозовані зростання показників дефіциту державного та місцевих бюджетів; висока ймовірність малоконтрольованості інфляційних процесів; продовження необхідності високих бюджетних витрат на забезпечення безпекових та оборонних потреб української держави та ін.

Для мінімізації таких негативних впливів на нормативно-правове забезпечення фіскальної політики зокрема та державної політики у цілому, необхідно запровадити давно затребувані часом теоретичні новації у сфері правоутворення (насамперед визнавши первинність об'єкта правового забезпечення стосовно предмета правового регулювання) та замінити чинну українську владну парадигму, яка фактично вичерпала свій потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Носіков Д. М. Сучасна функція сучасної держави: теоретико-правовий аспект. автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2016. 20 с.
2. Загальна теорія держави і права: підручн. / О. В. Петришин та ін.; Харків: Право, 2009. 584 с.
3. Джураєва О. О. Фіскальна функція сучасної держави: загальнотеоретичний аспект. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. м. Одеса, 17 вересня 2018 р. / редкол.: Г. О. Ульянова та ін. Гельветика, Харків, 2018, С. 66–69.
4. Соф'їн М. І. До проблеми визначення фіскальної політики в Україні в умовах євроінтеграції. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 162–166.

УДК 351

Лаговська Наталія,
*канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*
Теслицький Артем,
*здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ЩОДО ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Natalia Lahovska,
*Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Civil Law and Procedure of the,
State Tax University,
Irpın, Ukraine*
Artem Teslytsky,
*student of the
second (master's) level of higher education of the,
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

ON THE LEGAL STATUS OF THE STATE TAX SERVICE OF UKRAINE IN TODAY'S CONDITIONS

В сучасних умовах економічної та соціальної ситуації, яка склалась в Україні, які викликані повномасштабним вторгненням країни-агресора, економічною кризою та пандемією COVID-19, та прагненнями нашої держави до євроінтеграції, правовий статус та діяльність органів державної влади потребують адаптації до нових реалій та відповідного законодавчого врегулювання.

Основні засади діяльності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування закріплені в ст. 19 Конституції України, згідно з якими вони зобов'язані діяти лише на підставі, у межах та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1].

Впровадження нововведень стосується і Державної податкової служби.

Згідно з нормами Положення про ДПС, Державна податкова служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [2].

Державна податкова служба України є ключовим органом виконавчої влади, що відіграє стратегічну роль у забезпеченні економічної безпеки та фінансової стабільності держави. В умовах сучасних викликів, особливо під час воєнного стану, значення цього органу суттєво зростає.

Як відомо, органи державної влади виконують функції управління суспільством і пов'язані з узгодженістю між всіма гілками влади. Ці відносини є відносинами влади і підпорядкування, що, в свою чергу, містить імперативний характер та нерівний правовий статус суб'єктів. Органи, які наділені правом керувати, мають повноваження віддавати накази підлеглим по службі особам. Вищезазначене вимагає дослідження особливостей правового статусу суб'єктів державних органів, у тому числі Державної податкової служби.

Правовий статус ДПС включає її повноваження щодо проведення податкових перевірок, здійснення моніторингу та аналізу податкових ризиків, застосування штрафних санкцій, а також участь у процесах примусового стягнення податкових боргів. Ці повноваження сприяють виконанню головного завдання ДПС - забезпечення стабільного та своєчасного надходження податків до бюджету.

Особливістю сучасного етапу функціонування ДПС є її активна трансформація у контексті цифровізації. Впровадження електронних сервісів, розвиток системи електронного документообігу та автоматизація процесів адміністрування податків суттєво змінюють характер взаємодії між податковою службою та платниками податків.

Важливим аспектом діяльності ДПС в сучасних умовах є розширення її функціональних можливостей. Окрім традиційних завдань з адміністрування податків та зборів, служба все більше уваги приділяє аналітичній роботі, превентивним заходам щодо запобігання податковим правопорушенням та наданню якісних адміністративних послуг.

В умовах дій карантинних обмежень в Україні в минулому та дії правового режиму воєнного стану в Україні на даний момент, Державна податкова служба демонструє гнучкість у адаптації до нових викликів. підтримки бізнесу.

Також слід звернути увагу на наступне нововведення - Кабінет Міністрів України на період дії воєнного стану запровадив режим експортного забезпечення з метою мінімізації схем порушення законодавства України під час експорту

окремих видів товарів, виведення значної частини економіки з тіні та збільшення надходжень до Державного бюджету. Він полягає у встановленні особливостей здійснення операцій з експорту аграрної продукції. Відповідну постанову Уряд ухвалив 29 жовтня 2024 року. Постанова набирає чинності з 1 грудня 2024 року. Відповідно до ст. 19-2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» тимчасово, на період дії воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, Кабінет Міністрів України має право приймати рішення про запровадження та скасування режиму експортного забезпечення, який полягає у встановленні особливостей здійснення операцій з експорту окремих видів товарів у порядку та на умовах, визначених цією статтею[3].

Нововведенням, яке одразу позитивно себе зарекомендувало, є початок функціонування Електронного кабінету платника податків. Так, згідно з ст. 2 Порядку функціонування Електронного кабінету, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 14.07.2017 № 637 визначаються загальні засади функціонування інформаційно-комунікаційної системи «Електронний кабінет», процедури ідентифікації користувачів, взаємодії з платниками податків та державними органами через Електронний кабінет [4].

Зазначимо, що Державна податкова служба України є важливим структурним елементом економічної стабільності країни, а її правовий статус - основою для ефективної податкової політики. Сьогодення висуває нові вимоги, і тому ДПС потребує модернізації та адаптації. Запровадження прозорих механізмів, боротьба з корупцією, адаптація до європейських стандартів та забезпечення підтримки бізнесу є тими кроками, які допоможуть підвищити ефективність роботи служби та зміцнити економіку України.

Отже, нагальним завданням, яке стоїть перед державою у сфері забезпечення економічної стабільності, є позиціонування Державної податкової служби як технологічної податкової служби, яка відповідально виконує покладені на неї повноваження, робить свою роботу прозоро і нейтральна до корупції. Вона гарантує своєчасне адміністрування податків і зборів, які сприятимуть виконанню іншими державними органами своїх функцій. Тому Державна податкова служба має бути сервісною, прозорою, ефективною, вільною від корупції службою, яка забезпечить сталі надходження до бюджетів всіх рівнів і стане відкритим майданчиком для взаємодії та діалогу держави, бізнесу і громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1991 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.11.2024);
2. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: Постанова Кабінету міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#n15> (дата звернення 10.11.2024);
3. Про зовнішньо-економічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12/conv#n652> (дата звернення 11.11.2024);
4. Порядок функціонування Електронного кабінету: Наказ Міністерства фінансів України 14.07.2017 № 637 «Про затвердження Порядку функціонування Електронного кабінету». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0942-17#Text> (дата звернення 11.11.2024).

УДК 343.9

Харченко Ярослав,
*здобувач III (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Yaroslav Kharchenko,
*third-level higher education
(educational and scientific) applicant,
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

CRIMINAL-LEGAL CHARACTERISTICS OF CYBERCRIME IN THE SPHERE OF FINANCIAL POLICY

В умовах сьогодення кількість кібератак стрімко збільшується, що становить серйозну небезпеку для національної безпеки, фінансової політики та економіки в цілому. Тому запобігання кіберзлочинності є однією з основних задач діяльності кожної держави.

Питання щодо кримінально-правової характеристики кіберзлочинності були предметом дослідження таких науковців, як: О. Бодунова, М. Гуцалюк, Г. Дідківська, М. Кравцова, В. Марков, Ю. Нікітін, Є. Скулиш, О. Таволжанський, інші.

Поняття кіберзлочинності визначено в Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [1]. Згідно з цим законом, кіберзлочин (комп'ютерний злочин) – «суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України» [1]. М. Думчиков у своїх працях визначає кіберзлочини як «умисні суспільно небезпечні, протиправні, винні діяння, що посягають та заподіюють шкоду суспільним відносинам які регламентують порядок зберігання, розповсюдження, використання інформації та їх захист у кіберпросторі» [2]. В. Любавіна розглядає кіберзлочинність у широкому розумінні як правопорушення, що вчиняються із застосуванням сучасних інформаційних технологій та систем [3]. О. Бодунова дотримується тієї ж думки й стверджує, що «кіберзлочинність включає основні характеристики цього явища, охоплюючи кримінальні дії, скоєні в

кіберпросторі» [4]. Думки вчених щодо дефініції кіберзлочинів збігаються в тому аспекті, що кіберзлочини це незаконні дії, що здійснюються з використанням комп'ютерних мереж або електронних систем, і спрямовані на отримання особистої вигоди, крадіжку даних та завдання шкоди фізичним або юридичним особам. Особливістю кіберзлочинності є те, що зловмисники можуть здійснювати свої дії з будь-якої точки світу, ефективно приховуючи сліди.

Тож під кіберзлочинами у сфері фінансової політики пропонуємо розуміти незаконні дії, спрямовані на отримання фінансової вигоди або завдання економічної шкоди, що здійснюються з використанням інформаційних електронних систем. Такі злочини можуть мати серйозні наслідки для фінансової безпеки компаній, державних установ та приватних осіб, а також підривають довіру до економічної та цифрової інфраструктури.

До видів кіберзлочинів у сфері фінансової політики можна віднести фінансове шахрайство, злом фінансових систем, крадіжка державних коштів, атаки з використанням шкідливого програмного забезпечення, крадіжка персональних даних клієнтів, шахрайство у криптосфері, інсайдерські кіберзлочини, маніпуляція на фінансових ринках.

Кіберзлочинність має негативний вплив на фінансову політику України в наступних напрямках: – фінансові втрати: кіберзлочини можуть призвести до прямих фінансових втрат для банків, інших фінансових установ та фізичних осіб. Наприклад, кіберзлочинці можуть незаконно заволодіти коштами з банківських рахунків, отримати доступ до персональних даних клієнтів або здійснити вірусну атаку для комп'ютерних систем; – зниження довіри до фінансових систем: кіберзлочини можуть призвести до зниження довіри до фінансових систем. Якщо населення не відчуває себе в безпеці, використовуючи фінансові послуги, воно не хоче зберігати кошти в банках чи інвестувати; – порушення роботи фінансових ринків: кіберзлочини можуть призвести до порушень у роботі фінансових ринків. Наприклад, кіберзлочинці можуть маніпулювати цінами на акції або зламати торгові платформи [5].

У 2023 році кіберполіція виявила більше ніж 3600 кіберзлочинів. Цей показник на 59% вищий, ніж у 2022 році, що свідчить про погіршення ситуації у цьому напрямі. Зі звіту видно, що сфера платіжних систем є найбільш уразливою, тож впровадження контрзаходів у цьому напрямі здатне зменшити кількість кіберзлочинів майже на 40% [6].

Президент України Указом від 01.02.2022 № 37/2022 ввів у дію рішення РНБО «Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України». Правоохоронні органи повинні активно працювати над мінімізацією кіберзлочинності, оскільки вона становить серйозну загрозу для сфери фінансової політики, безпеки громадян

та інфраструктури держави. Кримінальний кодекс не узгоджувався з законодавством у сфері кібербезпеки. Тому парламентарі вдосконалили законодавство для боротьби з кіберзагрозами: «1) ст. 361 КК України – кібератака; 2) ст. 361-1 КК України – створення, розповсюдження та збут шкідливих програм чи техніки для кібератак. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану» 03.04.2022 набув чинності (опублікований у «Голос України» 02.03.2022), за яким: ст. 361 та 361-1 КК України узгоджені із законодавством у сфері кібербезпеки; у ст. 361 КК України розмежована суворість покарання за кібератаку залежно від наслідків та посилив покарання – від штрафу до 15 років в'язниці; пошук та виявлення вразливостей – не кібератака (ч. 6 ст. 361 КК України); посилено покарання за ст. 361-1 КК України – від штрафу до 5 років в'язниці» [7].

Таким чином, кіберзлочинність у сфері фінансової політики є важливою проблемою та потребує комплексного підходу до кіберзахисту й правового регулювання. Тому необхідно створити співпрацю між державними органами, фінансовими установами та технічними експертами для швидкого реагування на кібератаки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).
2. Думчиков М. О. Кримінально-правова характеристика поняття та видів кіберзлочинів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. № 55. С. 65–68. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc55/14.pdf> (дата звернення: 05.11.2024).
3. Любавіна В. Сутність кіберзлочинності та способи боротьби. *Молодий вчений*. 2022. №8 (108). С. 22–25. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5540/5426> (дата звернення: 05.11.2024).
4. Бодунова О. М. Теоретико-прикладні основи запобігання злочинності у сфері інформаційних технологій : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 344 с.
5. Гуляницька М. В., Оніщик Ю. В. Кіберзлочинність та її вплив на фінансову політику України. *Економічна безпека: організаційно-правові, інформаційно-аналітичні та оперативно-розшукові засади* : зб. тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 травня 2024 р. Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. С. 399–401.

6. Звіт про результати роботи Департаменту кіберполіції Національної поліції України у 2023 році. URL:<https://cyberpolice.gov.ua/news/zvit-pro-rezultaty-roboty-departamentu-kiberpolicziyi-naczionalnoyi-policziyi-ukrayiny-u--rocz-4792/> (дата звернення: 05.11.2024).

7. Посилено кримінальну відповідальність за кіберзлочини / Юридична компанія «Капітал». Київ, 2022. URL : <https://capital-ukraine.com/posyleno-kryminalnu-vidpovidalnist-za-kiberzlochyny/> (дата звернення: 01.11.2024).

ПАНЕЛЬ 5

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

УДК 336.244

Дунда Дарія,
*здобувач вищої освіти навчальної групи ТЕБ-21-1,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна,*
Цимбалюк Світлана,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри митної справи та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

АЕО: СТАТУСНІ ПЕРЕВАГИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Daria Dunda,
*higher education student of the TEB-21-1 educational group,
State Tax University,
Irpın, Ukraine,*
Svitlana Tsymbaliuk,
*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of customs affair and commodity science,
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

AEO: STATUS ADVANTAGES FOR UKRAINIAN COMPANIES AT THE CURRENT STAGE

АЕО (авторизовані економічні оператори) – це спеціальний статус, який підтверджує високий рівень довіри митних органів до суб'єкта господарювання та забезпечує йому доступ до низки переваг і спрощень у процесі митного оформлення, зокрема:

- зменшення рівня ризику, пов'язаного з переміщенням товарів;

- пріоритетне здійснення митних процедур;
- оформлення товарів безпосередньо за місцезнаходженням підприємства;
- спрощений порядок подання декларацій та інші переваги.

«Визнання статусу АЕО українських компаній митними органами інших країн, зокрема, ЄС (після укладення відповідних двосторонніх договорів про взаємне визнання) означатиме, що, наприклад, країни ЄС в такому випадку мають довіряти українським АЕО компаніям як і європейським компаніям, а відповідно обсяг заходів контролю щодо товарів, які ввозяться українськими АЕО до ЄС, зменшиться» [1].

Цю програму вже застосовують у 78 країнах світу, ще 5 країн знаходяться на етапі впровадження. Окрім цього, вже підписано 101 угоду про взаємне визнання статусу АЕО.

За інформацією в ЄС, більш ніж 80% усіх митних оформлень у ньому створюються суб'єктами господарювання із авторизацією АЕО.

Міжнародний досвід демонструє, що набуття статусу АЕО позитивно впливає як на зовнішньоекономічну діяльність компаній, так і на ефективність роботи митних органів загалом. Запровадження такого інституту в Україні є важливим сигналом готовності держави довіряти прозорому бізнесу, здатному самостійно контролювати свою діяльність. Умови глобалізації торгівлі та прагнення до мінімізації бар'єрів підтверджують, що АЕО є перспективним інструментом як для бізнесу, так і для держави.

Статус АЕО може отримати підприємство-резидент, який бере участь у будь-якому етапі міжнародного ланцюга постачання товарів (виробник, експортер, імпортер, митний брокер, перевізник, логіст, власник складу) та відповідає критеріям, визначеним статтею 14 Митного кодексу України.

Підприємство може отримати авторизації таких типів:

- про надання права на застосування спрощень – АЕО-С;
- про підтвердження безпеки та надійності – АЕО-Б.

Також підприємство може мати одночасно дві авторизації.

Підприємство, яке має статус АЕО, може користуватися певними перевагами. Список цих переваг залежить від типу авторизації АЕО, цього підприємства.

Використання переваг сприятиме підприємству:

- заощадженню часу та скороченню витрат, пов'язаних із проходженням митних процедур;
- підвищенню якості митного обслуговування;
- зміцненню репутації та розширенню можливостей для пошуку партнерів;
- оптимізації та вдосконаленню процедур внутрішнього контролю й забезпечення безпеки;
- покращенню співпраці з іншими державними установами.

Авторизація АЕО-С дає змогу користуватися такими перевагами:

- пріоритетне виконання митних процедур для товарів і транспортних засобів комерційного призначення;
- зниження рівня ризику, визначеного автоматизованою системою митного оформлення, під час митних процедур;
- можливість використовувати спеціально виділену (за наявності) смугу руху в пунктах пропуску через державний кордон України для автомобільних транспортних засобів комерційного призначення;
- право на застосування національного логотипу АЕО.

Авторизація АЕО-Б надає такі переваги:

- отримання завчасного повідомлення від митного органу про те, що товари й транспортні засоби комерційного призначення, на основі аналізу ризиків за загальною декларацією прибуття, обрані для митного огляду в пункті пропуску (контролю) через державний кордон України до їх перетину митного кордону;
- пріоритетне здійснення митних процедур для товарів і транспортних засобів комерційного призначення;
- зниження рівня ризику, визначеного автоматизованою системою митного оформлення, для встановлення обсягу митних формальностей під час митного оформлення;
- можливість використання спеціально виділеної (за наявності) смуги руху в пунктах пропуску через державний кордон України для автомобільних транспортних засобів комерційного призначення;
- право на використання національного логотипа АЕО.

На відміну від підприємств із авторизацією АЕО-С, компанії з авторизацією АЕО-Б матимуть можливість користуватися перевагами, передбаченими міжнародними угодами про взаємне визнання, у інших країнах. Однак, для доступу до цих переваг підприємство повинно відповідати встановленим критеріям. Для кожного типу авторизації (АЕО-С і АЕО-Б) передбачено по 4 критерії, з яких 3 є спільними:

- дотримання вимог митного та податкового законодавства України, а також відсутність фактів притягнення до кримінальної відповідальності;
- наявність ефективної системи ведення бухгалтерського обліку, комерційної та транспортної документації;
- стабільний фінансовий стан.

Крім того, для кожного типу авторизації передбачено ще один окремий критерій:

- для АЕО-С — забезпечення практичних стандартів компетентності або професійної кваліфікації відповідальної посадової особи підприємства;
- для АЕО-Б — дотримання стандартів безпеки та надійності.

Панель 5. Пріоритетні напрями забезпечення митної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі

Список зареєстрованих і діючих підприємств в Україні зі статусом АЕО наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. – Єдиний державний реєстр авторизованих економічних операторів

Адреса	Кількість	Авторизація
1	2	3
Київська область	18	АЕО-С
Львівська область	9	АЕО-С АЕО-Б (одне підприємство має обидва статуси)
Дніпропетровська обл.	5	АЕО-С
Одеська область	5	АЕО-С
Сумська область	4	АЕО-С
Волинська область	3	АЕО-С АЕО-Б (одне підприємство має обидва статуси)
Івано-Франківська обл.	3	АЕО-С
Тернопільська область	2	АЕО-С
Вінницька область	2	АЕО-С
Чернігівська область	2	АЕО-С
Запорізька область	2	АЕО-С
Хмельницька область	1	АЕО-С
Житомирська область	1	АЕО-С
Миколаївська область	1	АЕО-С
Полтавська область	1	АЕО-С

Джерело: складено автором за даними [2].

Отже, порівнюючи з світовою тенденцією, в Україні статус АЕО мають не так багато підприємств, всього 59, але в 2024 році їхня кількість значно зросла за останні 2 роки. «Статус АЕО є міжнародно визнаним знаком якості, що демонструє надійність компанії та відповідність високим стандартам. Незалежно від виду діяльності компанії застосування переваг та спрощень АЕО зменшує обсяг фізичного та документального митного контролю, скорочує строки доставлення, час на адміністрування та витрати, пов'язані з митним оформленням, а також сприяє безпеці постачання та підвищенню репутації компанії, що є запорукою успіху на міжнародному ринку» [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Питання функціонування авторизованих економічних операторів. URL: <https://customs.gov.ua/deiaki-pitannia-funktsionuvannia-avtorizovanikh-ekonomichnikh-operatoriv> (дата звернення 20.10.2024).
2. Єдиний державний реєстр авторизованих економічних операторів. URL: <https://cabinet.customs.gov.ua/aeopubliclist> (дата звернення 20.10.2024).

УДК 336.225.2

Заяц Віктор,

*старший науковий співробітник
відділу митної та економічної безпеки,*

Хома Валерій,

*канд. юрид. наук, доцент,
провідний науковий співробітник
відділу митної та економічної безпеки
Науково-дослідного інституту фінансової політики,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь Україна*

СПІВРОБІТНИЦТВО У БОРОТБІ З КОНТРАБАНДОЮ: НАРОЩУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Victor Zaiats,

*Senior Research
Department of Customs and Economic Security*

Valeriy Khoma,

*Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
leading Research
Department of Customs and Economic Security
Research Institute of Financial Policy,
State tax University,
Irpın, Ukraine*

COOPERATION IN THE FIGHT AGAINST SMUGGLING: BUILDING THE POTENTIAL OF THE CUSTOMS SERVICE OF UKRAINE

Транснаціональні злочини, до переліку яких відноситься контрабанда, становлять для національної та глобальної систем безпеки суттєву загрозу, подолання якої вимагає не тільки покращення координації між митними та іншими правоохоронними службами, але також більш повного розуміння цими службами унікальної спроможності. слідчої юрисдикції та досвіду діяльності одна одної.

Призначення митних органів полягає в ефективному захисті суспільства та забезпеченні стягнення належних податків, використовуючи для цього, серед іншого, боротьбу з транскордонними злочинами.

Те, яким чином митниця реалізовує свою правоохоронну місію в питаннях боротьби з порушеннями митного законодавства залишається в фокусі дискусій між митними адміністраціями - учасниками Всесвітньої митної організації (далі – ВМО), членом якої з 1992 року є й Україна.

Вказані правоохоронні повноваження вважаються істотним інструментарієм, що впливає на поліпшення ситуації як для Митних відомств, так і для динаміки глобальної торгівлі.

Для досягнення цієї мети учасники ВМО повинні проаналізувати методи роботи, а також розглянути сучасніші робочі механізми з потенційною можливістю їх подальшого застосування.

Боротьба з порушеннями митного законодавства, в тому числі, забезпечує, в контексті положень статей 5; 6 Митного кодексу України (далі - МКУ)[1], реалізацію та захист митних інтересів України, впливають на стан її митної безпеки та на формування державної митної політики.

Положеннями статті 558 МКУ [1] визначено напрями та складові взаємодії митних та інших правоохоронних органів, що зумовлює потребу розвитку інституційної спроможності митної служби, зокрема в частині реалізації її правоохоронної місії.

Міжнародне співробітництво з питань митної справи, у свою чергу, регламентоване ст. ст. 563-567 МКУ [1].

При цьому повинні бути враховані стандарти та норми чинних для України міжнародних актів, позаяк законодавство України з питань державної митної справи [1] згідно з ч.1 ст.1 МКУ також охоплює міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства (ч.1 ст.19 Закону України від 29.06.2004 № 1906 «Про міжнародні договори України») [2].

Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені Митним кодексом України та іншими законами України, застосовуються правила міжнародного договору України, як це передбачено ч.3 ст. 1 МКУ [1].

Митні відомства, працюючи разом і зосереджуючи свою увагу на конкретних та практичних заходах удосконалення методів своєї правоохоронної роботи, можуть працювати більш перспективно.

При цьому на окрему увагу заслуговує спроможність Держмитслужби забезпечити виконання положень Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства (далі - Конвенція Найробі) [3], учасником якої Україна стала з 2000 року.

Договірні Сторони Конвенції Найробі, погоджуються, що їх митні адміністрації надаватимуть одна одній взаємну допомогу з метою відвернення, розслідування та припинення порушень митного законодавства згідно з положеннями цієї Конвенції [3].

Митна адміністрація Договірної Сторони може звернутися з запитом про надання взаємної допомоги для проведення будь-якого розслідування або у зв'язку з судовим чи адміністративним розглядом, що здійснюються цією Договірною Стороною. Якщо такий розгляд не здійснюється митною адміністрацією безпосередньо, вона може звертатися з запитом про надання взаємної допомоги лише в межах своєї компетенції в цьому розгляді. Відповідно, якщо розгляд здійснюється у державі запитуваної адміністрації, остання надає допомогу за запитом у межах своєї компетенції в цьому розгляді [3].

Обмін інформацією між Договірними Сторонами згідно з ст. 6 Конвенції Найробі здійснюється безпосередньо через їхні митні адміністрації, які визначають підрозділи або осіб, відповідальних за обмін такою інформацією [3].

Митна адміністрація запитуваної Договірної Сторони, дотримуючись положень законодавства та правил, чинних на її території, вживає необхідних заходів для виконання запиту про допомогу та надає відповідь на такий запит якомога швидше.

Інституційна спроможність Держмитслужби виконувати запити про допомогу залежить від наявності у неї наданих національним законодавством прав на застосування заходів, які вважатимуться для цього достатніми.

Відсутність надання законами України повноважень на здійснення митними органами заходів оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) відчутно ускладнює процес виконання запитів про допомогу, передбачених, зокрема. Додатками III (Допомоги за запитом щодо контролю), V (Розслідування та повідомлення за запитами на користь іншої Договірної Сторони) [3] Конвенції Найробі.

Водночас варто зауважити, що набуваючи участі в Конвенції Найробі, наша держава не приєдналася до низки додатків цієї Конвенції, залишивши поза законодавчим полем України:

- Додаток IV Конвенції («Допомога за запитом стосовно нагляду») [3];
- Додаток IX Конвенції («Збір інформації») [3];
- Додаток X Конвенції («Надання допомоги у боротьбі з контрабандою наркотиків та психотропних речовин») [3];
- Додаток XI Конвенції («Надання допомоги у протидії контрабанді творів мистецтва, антикваріату та інших культурних цінностей») [3].

Як наслідок, митні органи України були позбавлені підґрунтя для набуття ними права на здійснення ОРД, а також нарощування їхньої правоохоронної спроможності, включаючи напрям взаємодії Держмитслужби з правоохоронними органами у боротьбі з контрабандою.

Для виправлення цієї ситуації, а також для зміцнення правового мандату Державної митної служби України щодо міжнародного співробітництва та обміну інформацією, нашій державі необхідно долучити до власного законодавчого поля вказані Додатки IV, IX, X, XI Конвенції Найробі [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 08.11.2024).
2. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004. № 1906 / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 08.11.2024).
3. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 09.06.1977 /База даних «Законодавство України». ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_926#Text (дата звернення: : 08.11.2024).

УДК 356.2:346.7

Іванченко Едуард,
канд. юрид. наук,
професор Української технологічної академії,
радник Асоціації митних брокерів України,
докторант Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака,
Національна академія правових наук України,
м. Київ, Україна

МИТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ЗАХОДИ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Eduard Ivanchenko,
Candidate of Juridical Sciences (Ph.D.),
Professor of Ukrainian Technological Academy,
Doctoral Student of Academician F. H.
Burchak Scientific-Research
Institute of Private Law and Entrepreneurship
of National Academy of Law Sciences of Ukraine,
Advisor to the Association of Customs Brokers of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

CUSTOMS SECURITY OF UKRAINE: MEANS AND IMPLEMENTATION

Актуальність наукових досліджень та дискусій відносно митної безпеки України обумовлена повномасштабною війною РФ проти нашої країни, в зв'язку з чим виникає необхідність невідкладного вжиття заходів з боку держави, які будуть протидіяти виникаючим наслідкам, що можуть негативно вплинути на економічну безпеку держави. Ефективна реалізація цих заходів має забезпечити належний рівень митної безпеки. Згідно статті 6 Митного кодексу України [1] митна безпека - це стан захищеності митних інтересів України, що опосередковують національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення митної справи, і є невід'ємною складовою економічної безпеки держави.

З введенням правового режиму воєнного стану спрощення та прискорення митного оформлення товарів військового призначення, гуманітарної і технічної допомоги, приладів та запчастин для стратегічних галузей виробництва, медикаментів,

продуктів харчування тощо стали пріоритетними заходами у реалізації митної безпеки України. Не менш важливими були і залишаються заходи по боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил, протидії корупції в митних органах, поповнення державного бюджету, подальшої інтеграції національного законодавства України до міжнародного, зокрема, до законодавства ЄС. Комплексна реалізація цих заходів забезпечує належне функціонування митної системи в умовах війни, що є не менш важливим ніж забезпечення безпеки та обороноздатності України [2, с.9].

Процес реалізації Україною своїх зобов'язань щодо адаптації національного законодавства до права ЄС в частині митного законодавства (Додаток XV до Глави 5 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом) [3], повністю відповідає своїм цілям та завданням у втіленні першочергових заходів пов'язаних з митною безпекою нашої держави.

У відповідності до Висновку Єврокомісії Ukraine Report 2024 - European Commission [4] від 30 жовтня 2024 року переговорного розділу 29 «Митний союз» вказано, що «Україна має хороший рівень підготовки щодо Митного союзу і досягла значного прогресу в цьому напрямку». Показовим є також найвища оцінка за розділом 31 «Зовнішня, безпекова та оборонна політика», що безпосередньо стосується митної безпеки. Основними чинниками такої високої позитивної оцінки з боку Єврокомісії насамперед є прогрес у приведенні Митного кодексу України (Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» від 22 серпня 2024 року №3926-ІХ [5]) у відповідність до Митного кодексу ЄС. В новій редакції Митний кодекс України складається з трьох блоків і відповідає по структурі та наповненню правовим актам та Митному кодексу ЄС.

Високу оцінку Єврокомісією було надано розробці та запровадженню необхідних для вступу України до ЄС митних ІТ-систем. В цьому контексті доречно виділити Наказ Міністерства фінансів України від 19 травня 2023 року № 263 «Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем» [6] і Наказ Міністерства фінансів України від 9 лютого 2024 року № 63 «Про реалізацію рішення Комітету з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами» [7], у відповідності до якого було запроваджено рішення Комітету з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами «Про затвердження довгострокового національного стратегічного плану цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Державної митної служби України та її територіальних підрозділів на основі Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС (Multi-Annual Strategic Plan For Electronic Customs, MASP-C)» [8].

Також важливим було визнання Єврокомісією прогресу вступу України до Конвенції про процедуру спільного транзиту [9] та початок застосування з 1 жовтня 2022 року на митній території України Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS) з послідуєчим переходом у квітні 2024 року на оновлену версію нової комп'ютеризованої транзитної системи NCTS Фаза 5.

Позитивно Єврокомісія оцінила значне зростання кількості авторизованих економічних операторів (АЕО). За інформацією від Державної митної служби України станом на 1 листопада 2024 року авторизації АЕО надано 65 українським підприємствам [10]. Однак за результатами своєї роботи Єврокомісія визнала недоліком малу кількість (2) компаній, які отримали сертифікат безпеки (АЕО-Б). Цей факт унеможливорює подальші переговори України з ЄС щодо взаємного визнання АЕО та потребує в подальшому доопрацювання цього питання.

Слід окремо зазначити, що за підтвердженням Єврокомісії, робота Державної митної служби України призвела до підвищення рівня митної безпеки у наступних напрямках: 1) боротьба з корупцією на кордоні; 2) запровадження автоматизованого обміну митною інформацією на українсько-молдовському кордоні; 3) проведення переговорів між Україною і Польщею та досягнення двосторонньої угоди про спільний контроль у пунктах пропуску.

Отже, підводячи підсумки, можемо констатувати, що державою здійснено ряд контрольно-організаційних, законотворчих та нормативно-правових заходів, реалізація яких пов'язана з запровадженням в Україні правового режиму воєнного стану і приведенням національного законодавства до права ЄС в сфері митного законодавства, яке в свою чергу передбачає дотримання єдиних митних правил та процедур митного союзу ЄС. Вищезазначений процес цілком відповідає посиленню митної безпеки країни в умовах повномасштабної війни, сприяє зовнішньоекономічній діяльності, прозорості роботи митних органів та прискорює вступ України до ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
2. Іванченко Е. П. Правова природа митної брокерської діяльності: поняття, ознаки, особливості. Приватне та публічне право. №4/2023. С. 9 – 20. URL: <http://pp-law.in.ua/index.php/4-2023>.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

**Панель 5. Пріоритетні напрями забезпечення митної безпеки
та спрощення процедур міжнародної торгівлі**

4. Ukraine Report 2024 - European Commission. 30 October 2024. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en.
5. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу: Закон України від 22 серпня 2024 року №3926-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3926-20>.
6. Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем: Наказ Міністерства фінансів України від 19 травня 2023 року № 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1132-23#n17>.
7. Про реалізацію рішення Комітету з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами: Наказ Міністерства фінансів України від 9 лютого 2024 року № 63. URL: <https://customs.gov.ua/en/documents/pro-realizatsiiu-rishenniakomitetu-z-upravlinnia-informatsiinimi-tekhnologiiami-u-sistemi-upravlinnia-derzhavnimifinansami-42>.
8. Electronic Customs Multi-Annual Strategic Plan for Customs - 2019 Revision. MASPC Rev. 2019 Version 1.1. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2019-12/2019_masp_strategic_plan_en.pdf.
9. Про процедуру спільного транзиту: Конвенція Європейської асоціації вільної торгівлі, Європейського економічного співтовариства від 20 травня 1987 року № 994_001-87. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#Text.
10. Державна митна служба України. Шлях до ЄС: митна сфера України отримала високу оцінку від Єврокомісії. 1 листопада 2024 року. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/shliakh-do-ies-mitna-sfera-ukrayini-otrimala-visoku-otsinku-vid-ievrokomisiyi-1842#scrollTop=0>.

УДК 339.543-047.64:355.01(477)

Личкун Ліза,
*здобувачка вищої освіти, група ТЕБ-21-1,
Державний податковий університет,
Цимбалюк Світлана,*
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри митної справи
та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ТЕХНІЧНЕ ОСНАЩЕННЯ МИТНИЦІ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Liza Lychkun,
*higher education student, TEB 21-1,
Svitlana Tsymbaliuk,*
*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of customs affair and commodity science,
State Tax University,
Irpin, Ukraine*

TECHNICAL EQUIPMENT OF THE CUSTOMS OFFICE, AS A KEY TOOL FOR ENSURING THE CUSTOMS SECURITY OF THE COUNTRY DURING WAR

Наявність чітко визначених та захищених кордонів є основою для стабільного розвитку держави. Митний контроль відіграє важливу роль у забезпеченні державної безпеки, захисті економічних інтересів та сприянні міжнародному співробітництву. Це включає як митно-тарифне, так і нетарифне регулювання, що допомагає контролювати потоки товарів і запобігати контрабанді. Важливість контролю за товарами, що переміщуються через митний кордон України обумовлена фінансовими та економічними наслідками торгівлі контрафактною продукцією та контрабандною. Результатом чого є зменшення надходжень мита та митних платежів до бюджету, пригнічення розвитку легального виробництва і обмеження умов для забезпечення

розширеного відтворення та виходу національної економіки на якісно новий рівень функціонування, а також інші фактори, що обмежують розвиток національної економіки країни.

Митний контроль, як основний засіб дотримання норм діючого законодавства у сфері митної справи, є ключовим інструментом гарантування національної безпеки України [1]. Тому з метою здійснення якісної перевірки для митниці є необхідним застосування технічних засобів митного контролю – це комплекс спеціалізованих категорій приладів та інструментів. ТЗМК митники використовують саме під час митного контролю всіх видів об'єктів, що перетинають державний кордон задля виявлення серед них матеріалів, речовин і предметів, заборонених до ввезення та вивезення, або таких, що не відповідають декларації або іншим товаросупровідних документах [2].

З початком війни в Україні наслідки призвели не лише до масштабної міграції людей, а також до кардинальних змін ланцюгів поставки товарів і ТЗ в Україну. Однак ефективне впровадження Держмитслужбою державної митної політики відіграла значну роль у підтримці митної безпеки та захисту митних інтересів України, також у надходженнях до державного бюджету, тому як результат, на початку воєнного стану своєчасно перемістила необхідні ресурси з небезпечних територій та, відповідно, перерозподілила кошти між митними органами, що дало змогу продовжити її належне функціонування. З початком повномасштабного вторгнення Державна митна служба України загалом забезпечила виконання своїх основних функцій та повноважень. Проте постала проблема із забезпеченням у достатній кількості сучасних і ефективних технічних засобів митного контролю. Сьогодні критично низькою є кількість скануючих систем, а контроль недостатньо автоматизований [3].

Виявлено, що поширені норми покращення підрозділів митних органів технічними засобами митного контролю не переглядались понад 13 років і значною мірою вже не актуальні. План заходів з оснащення пріоритетних пунктів пропуску на 2021–2023 роки, затверджений Урядом, не профінансувався у достатньому обсязі, тож Держмитслужбі вдалося виконати лише три з 110 запланованих заходів. Це суттєво ускладнює ефективне здійснення митного контролю, оскільки більше половини технічних засобів митного контролю вичерпали свій ресурс, а понад чверть – потребують списання.

Однак, тільки 11 % вантажних пунктів пропуску морського сполучення забезпечені скануючими системами, а вантажні пункти пропуску залізничного сполучення взагалі не мають у своєму розпорядженні таких систем. Стаціонарні сканери або скануючі системи стаціонарного типу – це спеціальне обладнання, призначене для виявлення товарів, що переміщуються прихованими серед інших товарів, задекларованих до переміщення. При цьому через неухвалення посадовими

особами Держмитслужби своєчасних і ефективних управлінських рішень, не введено в експлуатацію п'ять вагових комплексів, а сім вантажних систем п'ять років поспіль використовувалися в тестовому режимі.

«Питання в тому, що навіть укомплектовані сучасним обладнанням пости не мають достатньо кваліфікованого персоналу, який вміє ним користуватися. Як наслідок, лише 6,2 % загальної ваги імпортованих товарів та 3,7 % загальної ваги експортованих товарів протягом періоду, що досліджувався, були ввезені (вивезені) через пункти пропуску, обладнані скануючими системами» [4].

Досліджуючи питання, встановлено, що системні недоліки у діяльності Держмитниці значною мірою зумовлені неналежним внутрішнім контролем. «Тому можемо сформулювати рекомендації щодо удосконалення роботи митниці та здійснення митного контролю:

- підвищення ефективності використання таких засобів, що є в наявності; та врегулювання питань покращення забезпечення митних органів технічними засобами митного контролю;
- зростання якості митного контролю;
- розробка нового реалістичного плану заходів з облаштування пріоритетних пунктів пропуску для автомобільного, залізничного, морського сполучення в межах чинних нормативно-правових актів стратегічного значення;
- організація заходів, покликаних на покращення захисту Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів, забезпечення повної інтеграції інформаційних ресурсів, автоматизації та верифікації процесів інформаційної діяльності;
- доопрацювання форм реєстрів ризиків та нормативних документів, які врегульовують функціонування автоматизованої системи управління ризиками;
- запровадження ефективного внутрішнього контролю та підвищення рівня кваліфікації митників» [5].

Не дивлячись на недоліки у функціонуванні митниці щодо оснащення технічних засобів для митного контролю, можемо відзначити, що все ж таки під час війни відбулися певні позитивні зміни в напрямі укомплектування митних постів ефективними технічними засобами від західних партнерів. Згідно опублікованої інформації від Державної митної України, українські митники на 12 пунктах пропуску на кордоні з Європою вже в цьому році почнуть застосовувати ручні системи для виявлення сторонніх вкладень у транспортних засобах. До Держмитниці вже надійшло 10 портативних рентгенівських апаратів зі зворотним розсіюванням. В загальній кількості, за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), буде використано 20 таких рентген-сканерів. У найближчий час планується проведення розширеного навчання для операторів систем сканування. Це обумовлено специфікою роботи приладів у різних операційних режимах залежно від типів і розмірів транспортних засобів.

Оскільки покращення митного контролю перш за все залежить від кваліфіковано навченого персоналу, які в свою чергу матимуть удосконалені знання щодо роботи з обладнанням. Використання портативних сканерів дозволить без залучення стаціонарних та мобільних рентгенівських установок на важких комерційних шасі сканувати транспортні засоби та виявляти там сторонні вкладки, а також прискорить процедуру огляду й перевірки транспортних засобів та унеможливить переміщенню заборонених речовин через державний кордон. Адже вже за першу половину 2024 року на митниці виявлено порушень на 13 млрд грн., яке було конфісковане. Тому перезавантаження та покращення роботи митниці необхідне вже зараз.

У Держмитниці повідомляють про реалізацію низки проєктів, спрямованих на підвищення ефективності роботи митних підрозділів у пунктах пропуску. А саме, це включає встановлення стаціонарних сканувальних систем для залізничних вагонів та контейнерів, мобільних сканувальних систем, вагових комплексів для вимірювання маси транспортних засобів, систем керування дорожнім рухом (TMS), навантажувачів та товарних ваг.

Таким чином, доцільно зауважити, що митна безпека в умовах повномасштабної війни має значний вплив на економіку та безпеку країни. Важливою є ретельна аналітика ситуації на зовнішньому ринку та на фронті, врахування стратегічних інтересів держави та забезпечення національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Резнік Н. П., Боровик Т. В. Митна справа та митна політика держави. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109). С. 162-165. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-34>
2. Про затвердження Порядку використання, забезпечення та обліку технічних засобів митного контролю в митницях ДФС: наказ Державної фіскальної служби України від 28.07.2015р. *LIGA360*: веб-сайт. URL: <http://surl.li/tsmcfh> (дата звернення: 03.11.2024).
3. Волокіта Віктор. Митники пришвидшать огляди на кордоні з Європою новими рентген-сканерами (21.08.2024р.). *Економічна правда*: веб-сайт. URL: <http://surl.li/vmtvvq> (дата звернення: 07.11.2024).
4. Митниця упоралася з викликами воєнного стану, але її технічне забезпечення потребує радикального оновлення (26.09.2024р.). *Рахункова палата*: офіційний веб-сайт. URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=2146> (дата звернення: 11.11.2024).
5. Накліцький Дмитро. Митне оформлення товарів на період воєнного стану: ключові новації для бізнесу (12.04.2022р.). *LIGA360*: веб-сайт. URL: <http://surl.li/ijfdth> (дата звернення: 10.11.2024).

УДК 339.5

Микитенко Тетяна,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри митної справи та товарознавства,
Держак Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри митної справи та товарознавства
Борса Вадим,
д-р філософії з економіки,
доцент кафедри митної справи та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПІДХОДУ У РЕГУЛЮВАННІ МИТНИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ

Mykytenko Tetiana,
*Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor
of the Department of Customs Affairs and Commodity Science*
Natalia Derzhak,
*Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor
of the Department of Customs Affairs and Commodity Science,*
Vadim Borsa,
*Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department
of Customs Affairs and Commodity Science,
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN APPROACH TO THE REGULATION OF CUSTOMS REGIMES IN UKRAINE

Митний режим є основною категорією митного регулювання, важливим інструментом митної політики держави, що через систему правил і процедур регулює перетин товарів та транспортних засобів через митний кордон.

З часу прийняття Митного кодексу 2012 року виникла потреба у зміні певних положень у регулюванні митних режимів, зокрема відбулась адаптація до рекомендацій Всесвітньої митної організації та положень Кіотської конвенції: впроваджено норми, які враховують цифровізацію процесів та прозорість митних

процедур. Також зміни відбулись у застосуванні режимів тимчасового ввезення та вивезення в частині розширення переліку товарів, що підпадають під спрощений контроль, впроваджено електронні декларації для цього режиму. В режимі транзиту впроваджено спрощені транзитні процедури та електронний обмін даними. В режимі митний склад визначено чіткі правила зберігання товарів із різним статусом, що спрощує контроль за ними.

Однак, подальші зміни та вдосконалення спрямовані на адаптацію до стандартів ЄС та цифровізацію митної системи. Для цього Україна як країна-кандидат до вступу в ЄС, розробила Національну стратегію доходів до 2030 року, що передбачає прийняття оновленого Митного кодексу України для забезпечення повної імплементації положень *acquis* ЄС, уніфікації проходження митних процедур з ЄС, зокрема в частині митних режимів.

Декларант обирає самостійно митний режим, враховуючи мету переміщення товару, його походження товару (митний статус); оподаткування; терміни перебування під митним режимом; умови знаходження товару на митній території та за її межами; отримання пільг та деякі інші ознаки. Умови митного режиму стосуються порядку оформлення товарів, стягнення митних платежів і надання пільг, встановлення меж прав фізичних і юридичних осіб з розпорядження товарами, що перебувають у їх володінні, і транспортними засобами, ввезеними на митну територію України, вивезеними з цієї території або переміщуваними транзитом тощо. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право вибору і зміни митного режиму. Від обраного митного режиму також залежить застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання, необхідність обов'язкового розміщення товарів під конкретний режим, можливість застосування конкретних митних режимів до окремих товарів. При формуванні кожного митного режиму закладаються обмежувальні та стимулюючі заходи, тобто певні умови, які дозволяють стимулювати деякі види діяльності корисні для держави [1].

Семантика поняття «режим» походить від франц. *regime* та лат. *regimen*, що дослівно означає управління, командування, керівництво, правління; певні умови, необхідні для забезпечення роботи, функціонування, існування чого-небудь; система заходів, правил, запроваджуваних для досягнення певної мети [2], «встановлений національним законодавством і нормами міжнародного права порядок у суспільних відносинах» [3]. Отже, зміст терміну «режим» розкриває його тлумачення крізь призму категорій «управління», «командування», «керування» та «вживається здебільшого для характеристики політичних режимів та особливостей діяльності певного уряду» [4].

У міжнародному законодавчому полі з питань митного регулювання не користуються поняттям «митний режим», а вживають дефініцію «митна процедура»,

її сутність тлумачиться як «режим, що застосовується митницею до товарів, які підлягають митному контролю» [5]. Як слушно зауважує дослідник М. Мельник «європейське визначення терміну «процедура» поєднує в собі природу і терміну «процедура» і терміну «режим», як вони вживаються у вітчизняній законодавчій, правовій та загальноновживаній практиці [6].

Відтак, на незворотньому шляху євроінтеграції України, гармонізація вітчизняного законодавства з європейським є окремим блоком Національної стратегії доходів до 2030 року, що потребує відповідних змін митного законодавства.

Згідно зі ст. 5 Регламенту № 952/2013 Європейського Союзу розрізняють три види митних процедур («customs procedures»): випуск для вільного обігу; спеціальні процедури (зовнішній і внутрішній транзит); поміщення товару на митний склад або вільну зону; тимчасове ввезення та випуск для внутрішнього споживання; переробка товару всередині та поза митної території Союзу; експорт [7].

У рекомендаціях Всесвітньої митної організації основна увага приділяється перетворенню митної служби на систему митного сервісу. При цьому, домінантою в стратегії перетворення зарубіжних митних систем є прагнення до розуміння митної служби як сервісної, що надає державні послуги, від якості функціонування якої залежать умови і можливості розвитку всієї зовнішньої торгівлі країни. Тому на наш, погляд доречно привести існуючу термінологію Митного Кодексу у відповідність до термінології європейського законодавства, гармонізувавши поняття «митна процедура» замість «митного режиму».

З метою підвищення ефективності сервісних функцій Держмитної служби та оптимізації державного митного регулювання у функціонуванні митних режимів пропонується:

- гармонізація вітчизняного митного законодавства із нормами Європейського Союзу, де митні режими відповідають поняттю митних процедур у законодавстві ЄС;

- адаптація європейських підходів до спрощення митних формальностей і скорочення часу оформлення товарів та транспортних засобів комерційного призначення;

- конвергенція між контролем і спрощенням процедур шляхом оновлення та впровадження нових заходів з управління ризиками при реалізації митних режимів;

- посилення контролю за дотриманням вимог митних режимів, що передбачають звільнення від митних платежів, через удосконалення ІТ-рішень, пов'язаних з оподаткуванням товарів;

- підвищення ефективності митних режимів та активізація експортно-імпортних операцій на українському кордоні.

Реалізація зазначених завдань сприятиме гармонізації митного законодавства України з правовими актами ЄС у межах виконання зобов'язань за Угодою про

асоціацію з Європейським Союзом. Це забезпечить нормативне врегулювання митних режимів відповідно до загальновизнаних міжнародних стандартів, уніфікує митні процедури з ЄС та інтегрує європейський досвід у сферу митної справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соколюк С., Тупчий О., Жарун О. Аналіз теоретико-методологічних підходів визначення поняття «митні режими». веб-сайт. URL: <https://journal.udau.edu.ua/assets/files/99/99.2/35.pdf>
2. Юридична енциклопедія: в 6-и т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (гол. ред.) [та ін.]; НАН України. К.: Укр. енциклопедія, 2003. Т. 5. П - С. 736 с.
3. Словник української мови: в 11-ти т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. Потебні; ред. кол.: І. Білодід (голова) та ін. К.: Наук. думка, 1970–1980. – Т. 8: П–Р / ред. В. Винник, В. Жайворонок, Л. Родніна, Т. Черторизька. К.: Наук. думка, 1977. 927 с. С.485
4. Оксфордський словник англійської мови: URL: веб-сайт. <http://www.oxforddictionaries.com/words/the-oxfordenglish-dictionary>.
5. Glossary of international customs terms. Glossary of international Customs terms (2024): <https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/glossary-of-international-customs-terms/glossary-of-international-customs-terms.pdf>
6. Мельник М. В. Інститут митних режимів в митному праві України : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2016. 251 с. С. 26.
7. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 року про встановлення Митного кодексу Союзу: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text

УДК 339.543

Неліпович Олена,
*старший науковий співробітник
відділу розвитку митної справи,
Науково-дослідний інститут фінансової політики,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ОСНОВНІ УМОВИ ТА ВИПАДКИ ПРОВЕДЕННЯ ПОСТ-МИТНОГО КОНТРОЛЮ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ

Olena Nelipovych,
*Senior Researcher at the Department
of Customs Development,
Research Institute of Financial Policy,
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

MAIN CONDITIONS AND CASES OF POST-CLEARANCE CONTROL AFTER COMPLETION OF CUSTOMS CLEARANCE

Реформування митних правовідносин у рамках євроінтеграційних змін передбачає вдосконалення системи митного контролю, зокрема шляхом впровадження пост-митного контролю, заснованого на ефективному застосуванні системи управління ризиками [1].

Згідно з міжнародною практикою митного контролю, пост-митний контроль сьогодні є одним із найбільш адаптивних інструментів, що забезпечує ефективне виконання митних процедур та може бути застосований у різних умовах і ситуаціях [1].

По-перше, його застосовують у випадку наявності можливостей для здійснення митних формальностей, які доцільно реалізувати під час митного оформлення, але їх здійснення після завершення митного оформлення не спричинить негативних наслідків (перший випадок) [1].

По-друге – з метою забезпечення поглиблених перевірок вже здійснених оформлень незалежно від того, чи були проведені перевірки за цим або іншим напрямом контролю під час оформлення (другий випадок) [1].

Відповідно до першого випадку застосування пост-митного контролю, цілком логічним вбачається впровадження у механізм пост-митного контролю документальних форм митного контролю.

Слід зазначити, що митниця наразі прагне здійснити всі митні формальності протягом періоду між поданням митної декларації та введенням товарів у митний режим, тобто протягом чотирьох годин (ст. 255 МКУ) [2]. Саме завдяки пост-митному контролю митниця, завершивши оформлення товарів, може запитати у декларанта документи, які не подавались під час оформлення, але згадані в митній декларації. Це дозволяє перенести частину контрольних заходів на пізніший етап, спрощуючи та прискорюючи митні процедури.

Отже, Держмитслужба України впроваджує пост-митний контроль та здійснює документальні перевірки з метою оптимізації митних процесів і зменшення навантаження на кордоні. Це дає змогу змістити увагу митного контролю на етап, що настає після завершення митного оформлення.

За даними Держмитслужби від початку 2024 року митницями ініційовано пост-митний контроль за 2 567 митними деклараціями. У 1754 із них виявлені порушення або невідповідності, тобто у 68% від загальної кількості.

За результатами проведення пост-митного контролю декларанти самостійно здійснили доплату митних платежів на загальну суму понад 54,2 млн гривень.

Також за період з травня по жовтень 2024 року митницями проведено 534 документальні перевірки дотримання вимог законодавства з питань митної справи. Факти порушень встановлені за напрямками:

- правомірності використання пільг з оподаткування та/або дотримання вимог митних режимів – 42,5%;
- визначення митної вартості – 30,3%;
- класифікації товарів за УКТЗЕД – 9,5%;
- визначення країни походження товарів – 4,0%;
- повноти оподаткування вивізним митом – 2,1%;
- повноти сплати антидемпінгового, спеціального та компенсаційного мита – 1,4%,
- за іншими порушеннями – 10,2% [3].

З метою прийняття рішень щодо можливості проведення пост-митного контролю на основі світового досвіду застосування системи управління ризиками (СУР) за певними його напрямками, усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) доцільно розділити на чотири основні категорії [1]:

1. Суб'єкти ЗЕД, які добровільно виконують законодавчо визначені вимоги.
2. Суб'єкти ЗЕД, які в цілому дотримуються вимог чинного законодавства, проте, у них виникають труднощі в процесі митного оформлення.

3. Суб'єкти ЗЕД, які, за можливості, ухиляються від виконання законодавчо визначених вимог.

4. Суб'єкти ЗЕД, які недотримуються або порушують законодавчо встановленні вимоги при митному оформленні.

Зазначимо, що вищезазначений перший випадок (умову) використання пост-митного контролю доцільно застосовувати до 1 та 2 категорії суб'єктів ЗЕД. Другий – до 3 та 4 категорії.

Ефективне управління митними ризиками значною мірою залежить від постійного контролю та аналізу доцільності застосовуваних процедур. Таким чином, крім основних методів і інструментів управління ризиками, таких як оцінка ризиків і визначення пріоритетів за їх рівнем, необхідно також перевіряти відповідність нормативним вимогам. Це забезпечується через використання статистично обґрунтованих методів, які застосовують до вибірки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, щоб оцінити їхню відповідність митним нормам і процедурам.

Стратегічний підхід, що включає оцінку дотримання нормативних вимог суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та фокус на ризиках, може забезпечити необхідний баланс для оптимального використання ресурсів митних органів. Важливо зазначити, що пост-митний контроль застосовується лише до обмеженого кола суб'єктів, які відповідають законодавчим вимогам і вважаються умовно доброчесними.

Аналізуючи поточний стан функціонування системи управління ризиками в Держмитслужбі, слід зазначити, що її основою є модель, яка дає змогу розподіляти суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності залежно від їхніх характеристик. Це повністю відповідає ідеї про доцільність категоризації суб'єктів ЗЕД у контексті пост-митного контролю, про яку зазначено вище.

Такий підхід чітко відображено у Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, а також у розробці та реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм і обсягів митного контролю, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31.07.2015 № 684. Так, розділом XI Порядку 684 визначено порядок використання в АСУР суб'єктоорієнтованих критеріїв [4].

Залежно від того, наскільки суб'єкти ЗЕД відповідають цим критеріям та їх значенням, застосовуються коефіцієнти, що знижують ймовірність визначення автоматизованою системою управління ризиками (АСУР) необхідності проведення митного огляду або додаткової перевірки документів. Оцінка суб'єктів ЗЕД за визначеними критеріями проводиться автоматично у кожному окремому випадку під час митного контролю товарів та транспортних засобів, що виключає втручання посадових осіб і усуває «людський фактор». Перелік критеріїв для автоматизованого розподілу суб'єктів ЗЕД розміщений на сайті Держмитслужби.

Перевірка відповідності визначеним критеріям проводиться в АСУР за допомогою стандартної умови аналізу (СУА). СУА «Критерії для автоматизованої оцінки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності», яка враховує характеристики та історію діяльності суб'єктів ЗЕД під час оцінки рівня ризику, функціонує в АСУР з 2020 року.

Пост-митний контроль не є повноцінною документальною перевіркою дотримання митного законодавства України, тому за його результатами податкові повідомлення-рішення не виносяться. Проте результати пост-митного контролю враховуються системою управління ризиками та використовуються для відбору підприємств для подальших документальних перевірок.

Такий підхід сприятиме не лише зменшенню часових і фінансових витрат на проведення митного оформлення, але й забезпечить якісне вдосконалення функцій митних органів у рамках євроінтеграційних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Застосування системи управління ризиками у сфері пост-митного контролю : колективна монографія / Державний податковий університет. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – С. 103-104.

2. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>. (дата звернення: 4.11.2024).

3. Пост-митний контроль та документальні перевірки - ефективні форми контролю за достовірністю і повнотою сплати митних платежів. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/post-mitnii-kontrol-ta-dokumentalni-perevirki-efektivni-formi-kontroliu-za-dostovirnistiu-i-povnotoiu-splati-mitnikh-platezhiv-1896>

4. Порядок здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю : затверджений наказом Міністерства фінансів України 31.07.2015 № 684 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 24 червня 2024 року № 305). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15#Text> (дата звернення 03.11.2024).

УДК 339.543:005.334

Руда Тетяна,

*канд. екон. наук, с. н. с.,
старший науковий співробітник
відділу розвитку митної справи,
Державний податковий університет,
доцент кафедри економічної теорії,
підприємництва та торгівлі,
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна*

ПОСТ-МИТНИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Tetyana Ruda,

*Candidate of Economic Science, Senior Researcher,
senior researcher of the Department
of Customs Development,
Research Institute Of Fiscal Policy,
State Tax University,
Associate Professor in Department
of Economic theory, Entrepreneurship and Trade,
Khmelnyskyi National University,
Khmelnysky, Ukraine*

POST-CUSTOMS CONTROL IN UKRAINE: PROSPECTS FOR IMPLEMENTATION AND PROBLEMATIC ASPECTS

Євроінтеграційні перетворення передбачають удосконалення системи митного контролю за рахунок імплементації сучасних підходів та інструментів для його реалізації. Одним із таких інструментів є пост-митний контроль, що передбачає ефективне застосування СУР й створює передумови для імплементації дієвих інструментів з управління ризиками.

Враховуючи міжнародну практику здійснення митної справи, пост-митний контроль, варто віднести до найбільш гнучких інструментів забезпечення ефективної реалізації митних процедур, що може бути використано у випадку наявності можливостей для виконання митних формальностей, під час митного оформлення або ж після його завершення, якщо такі дії не спричиняють негативних наслідків.

А також може застосовуватись для проведення поглиблених перевірок після завершення митного оформлення.

Варто зазначити, що пост-митний контроль не є новацією для вітчизняного митного законодавства, проте, його сутнісне наповнення та механізм реалізації потребує суттєвого доопрацювання. Так, статтею 337 Митного кодексу визначено поняття пост-митного контролю, але не розкрито алгоритм його реалізації на практиці. При цьому, його практична реалізація дає можливість здійснювати реальний аналіз поданих під час декларування товарів документів та інформації впродовж 30 днів після завершення митного оформлення, що дозволить суттєво скоротити випадки порушення чинного митного законодавства. Окрім того, варто зазначити, що пост-митний контроль дозволяє отримати від декларанта додаткові відомості або інформацію, які заявлялись в процесі митного оформлення, проте, вчасно не були подані митному органу.

Таким чином, за задумом, основним призначенням пост-митний контроль є забезпечення можливостей для спрощення та прискорення митних процедур через відтермінування частини процедур контролю на 30 днів після завершення митного оформлення товарів [1].

Досить дискусійним та проблемним на сьогодні залишається аспект, що стосується реалізації механізму здійснення пост-митного контролю. У законодавстві не визначено відповідальності учасників ЗЕД за порушення митного законодавства, виявленого за результатами проведення пост-митного контролю. Таким чином, на сьогодні необхідним є напрацювання відповідного порядку здійснення пост-митного контролю як форми митного контролю.

Аналізуючи практику здійснення пост-митного контролю в Україні, варто зазначити, що у 1-3 кварталах 2024 року митницями Держмитслужби здійснено пост-митний контроль за 2 223 митними деклараціями. За результатами перевірки в 1 492 митних деклараціях (67% від загальної кількості) виявлено порушення - недостовірні заявлені відомості [2].

Зокрема, найбільша кількість виявлених фактів недостовірного декларування стосувалась наступних напрямів:

- визначення митної вартості товарів – 51,6% ;
- класифікації товарів згідно з УКТЗЕД – у 22%;
- нарахування митних платежів, контролю правильності обчислення, своєчасність та повноти їх сплати – 17,1%;
- визначення країни походження товарів – 6,2%;
- інші напрями контролю – 3,1% [2].

За результатами здійснення пост-митного контролю декларантами з початку року додатково добровільно сплачено до держбюджету суму в розмірі 35,6 млн грн митних платежів, а це, у свою чергу, вказує на економічну ефективність та доцільність його практичного впровадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Держмитслужба розпочала пост-митний контроль у вигляді пілотного проєкту. URL: <https://www.qdpro.com.ua/uk/news/derzhmitsluzhba-rozpochala-post-mitniy-kontrol-u-viglyadi-pilotnogo-proiektu#:~:text=Що%20передбачає%20пост-митний%20контроль,днів%20після%20завершення%20митного%20оформлення> (дата звернення: 15.09.2024).
2. За результатами пост-митного контролю до Держбюджету добровільно сплачено 35,6 млн грн. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-rezultatami-post-mitnogo-kontroliu-do-derzhbiudzhetu-dobrovilno-splacheno-356-mln-grn-179>

УДК 339.564:664

Солоп Анастасія,
*здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
ННІ економічної безпеки та митної справи,
Чорна Тетяна,
канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри митної справи
та товарознавства
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

ЕКСПОРТ ВІТЧИЗНЯНИХ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ: ДОТРИМАННЯ ВИМОГ УКРАЇНИ ТА КРАЇН-ПРИЗНАЧЕННЯ

Anastasiia Solop,
*first-level student (bachelor) of higher education
Educational scientific institute
of economic security and customs affairs,
Tetiana Chorna,
PhD (Technical Sciences), Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Customs and Commodity Science
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

EXPORT OF DOMESTIC FOOD PRODUCTS: COMPLIANCE WITH THE REQUIREMENTS OF UKRAINE AND DESTINATION COUNTRIES

Експорт українських харчових продуктів є важливим елементом національної економіки, відіграє ключову роль у формуванні економічної стабільності та продовольчої безпеки країни. Україна має великий аграрний потенціал, славиться своїми натуральними продуктами, такими як зерно, овочі та молочні вироби, проте вихід на міжнародні ринки вимагає дотримання суворих стандартів, вимог. З метою успішного виходу на світові ринки, виробники повинні враховувати як внутрішні інтереси, так і специфічні умови країн-призначення. Вони можуть суттєво варіюватися, охоплюючи питання якості, безпеки, упаковки та маркування тощо.

Належне виконання цих вимог не лише відкриває нові можливості для українських виробників, але й підвищує їх конкурентоспроможність на глобальному рівні. Україна є самодостатньою державою, яка здатна не лише забезпечувати власну продовольчу безпеку та виходити на міжнародні ринки, але й надавати гуманітарну допомогу в разі потреби, особливо до повномасштабного вторгнення. Це стосується як програм Організації Об'єднаних Націй, так і власної ініціативи країни. Такі дії, з урахуванням фінансових та ресурсних можливостей, сприяють підвищенню авторитету України у світовій спільноті [6].

Згідно з даними Державної митної служби України, у 2024 році експорт української аграрної продукції значно збільшився порівняно з попереднім роком. За період із січня по вересень 2024 року обсяги експорту зросли більш ніж на 25%, що становить додаткові 9,9 млн тонн продукції (на суму 1,4 млрд доларів США). Загалом за перші три квартали 2024 року Україна експортувала 48,9 млн тонн агропродукції, що принесло 10,5 млрд доларів США. Головним фактором зростання стало відновлення морських шляхів сполучення, через які було перевезено 89% загального обсягу експорту. Серед наземних видів транспорту пріоритет надається залізничним перевезенням, тоді як лише 2% продукції експортується автомобільним транспортом.

У період із січня по вересень 2024 року Україна значно збільшила поставки аграрної продукції на зовнішні ринки. Найбільше було експортовано: кукурудзи – 25,2 млн тонн, пшениці – 16 млн тонн, соняшникової олії – 4,6 млн тонн, шроту – 3,6 млн тонн, м'яса птиці – 334 тис. тонн, а також соків – 82 тис. тонн. Окрім цього, відзначено зростання у кондитерській галузі: експорт печива зріс на 29%, шоколаду – також на 29%, а карамелі – на 28%.

З початком сезону цукроваріння у вересні 2024 року було відновлено експорт цукру, і лише за вересень Україна поставила 24,7 тис. тонн цього продукту на суму \$127 млн. Загалом із початку року обсяги експорту цукру досягли 476 тис. тонн, що на 60% більше, ніж за аналогічний період попереднього року.

Згідно із Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», оператори ринку, які виробляють харчову продукцію для експорту, повинні запровадити систему HACCP (ISO 22000), зареєструвати виробничі потужності (за потреби отримати експлуатаційний дозвіл), забезпечити простежуваність продукції, провести лабораторні дослідження перед відправленням (якщо цього вимагає країна-імпортер), виконати додаткові вимоги країни призначення та отримати міжнародний сертифікат [1, 3, 5].

Харчові продукти, що вивозяться за межі митної території України, повинні відповідати вимогам українського законодавства щодо безпечності та окремих показників якості, за винятком випадків, коли:

1. у країні-імпортері встановлені власні вимоги до таких продуктів;

2. вимоги до харчових продуктів визначені в двосторонніх угодах між Україною та країною-імпортером.

Порядок видачі ветеринарних документів регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 року № 857, а вимоги до форм бланків цих документів, їх заповнення, зберігання, списання та обліку визначені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 1 серпня 2014 року № 288.

Порядок видачі міжнародних сертифікатів та інших документів, які вимагаються законодавством країни призначення, для вантажів з харчовими продуктами затверджено наказом Мінагрополітики від 26.07.2024 № 2252 затверджено (набирає чинності 11.01.2025 р.).

Слід також відмітити, що статтею 60 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» визначено умови, які застосовуються до вантажів з харчовими продуктами, що вивозяться (пересилаються) за межі митної території України.

Згідно з вимогами оформлення міжнародних сертифікатів на вантажі, що призначені для експорту, важливо забезпечити дотримання законодавства про безпечність харчових продуктів операторами ринку. При цьому необхідно враховувати, що продукція, для якої оформлюється сертифікат, повинна походити з потужності, включаючи ту, з якої планується відправка товару, і бути під державним контролем, навіть якщо є обмеження на проведення планових перевірок під час воєнного стану. Для цього оператор ринку може подати письмову заяву до територіальних органів Держпродспоживслужби за місцем знаходження потужності-експортера для проведення позапланового контролю з метою чергового інспектування.

Міжнародні сертифікати та інші документи, які вимагаються країною призначення, видаються в межах своїх повноважень державними інспекторами, державними ветеринарними інспекторами або уповноваженими особами Міжрегіональних головних управлінь Держпродспоживслужби на кордоні та/або Головних управлінь Держпродспоживслужби в відповідних областях.

Отже, експорт українських харчових продуктів відкриває нові можливості для зміцнення економіки та інтеграції в глобальні ринки. Однак він потребує суворого дотримання міжнародних стандартів, особливо вимог ЄС щодо якості та безпеки. Модернізація виробництва та адаптація національних норм не лише полегшують вихід на зовнішні ринки, а й підвищують довіру до української продукції. Виконання цих умов сприятиме формуванню позитивного іміджу України як надійного постачальника якісних і безпечних продуктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вимоги країн світу. URL: <http://surl.li/hxwrup> (дата звернення: 21.10.2024).
2. Державна митна служба України: офіційний сайт. URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 16.10.2024).
3. Державна реєстрація потужностей операторів ринку або отримання експлуатаційного дозволу операторами ринку, що провадять діяльність, пов'язану з виробництвом та/або обігом харчових продуктів. URL: <http://surl.li/jzuksz> (дата звернення: 16.10.2024).
4. Експорт українських товарів зростає: фізичні обсяги за 9 місяців 2024 року збільшились на 36% до 99 млн т. URL: <http://surl.li/xrgbzb> (дата звернення: 21.10.2024).
5. Методичні настанови щодо забезпечення простежуваності окремих видів харчових продуктів. URL: <http://surl.li/olyesu> (дата звернення: 22.10.2024).
6. Сичевський М.П., Юзефович А.Е. Розвиток харчової промисловості: акценти державної політики. Економіка АПК. 2014. № 7. С. 46-52.
7. Що потрібно знати операторам ринку та майбутнім експортерам харчових продуктів українського виробництва щодо відповідності їх діяльності вимогам законодавства України та/або вимогам країн-призначення. URL: <http://surl.li/vvzhfj> (дата звернення: 22.10.2024).

УДК 339.9

Теребейчик Юлія,
*студентка групи ММБ-21-1,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

Науковий керівник:
Борса Вадим,
*д-р філософії з економіки, доцент кафедри
митної справи та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

СУТНІСТЬ АВТОРИЗОВАНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ОПЕРАТОРА ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Terebeichyk Yuliia,
*student of group MMB-21-1
State Tax University
Irpın, Ukraine,*

Scientific supervisor:
Borsa Vadim,
*Ph.D. in Economics, Associate Professor
of the Department customs and commodity,
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

THE ESSENCE OF AUTHORIZED ECONOMIC OPERATOR AND ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Впровадження статусу Авторизованого Економічного Оператора (АЕО) має важливе значення для спрощення митних процедур, що є ключовим чинником стимулювання сталого економічного зростання та сприяє глибшій інтеграції України у сучасну глобальну економіку. Це дозволяє національним і міжнародним компаніям проводити торговельні операції з мінімальними витратами часу та ресурсів. Крім того, забезпечення високого рівня надійності та безпеки під час здійснення таких операцій є важливим елементом зміцнення економічної безпеки держави та покращення її позицій на міжнародній арені. Питанням АЕО приділяли

увагу такі дослідники: Алексеєнко О., Бережнюк І., Брендак А., Коросташова І., Кузьменко І., Мельничук Т., Несторишен І., Острікова Т., Шевченко Ю., які досліджують аспекти статусу АЕО, його впровадження на практиці, вплив цього інституту на митне регулювання та економічну безпеку, а також інші пов'язані питання. Міжнародно-правове регулювання статусу АЕО базується на стандартах, розроблених Всесвітньою митною організацією (ВМО). Основою цього регулювання є концепція, викладена у "Рамкових стандартах безпеки та спрощення світової торгівлі", ухвалених у 2005 році. Ці стандарти визначають ключові напрями розвитку безпечної та ефективної міжнародної торгівлі, забезпечуючи підвищення рівня безпеки без шкоди для швидкості й ефективності митних процедур [1]. З часом багато країн адаптували міжнародні стандарти до своїх національних умов, запроваджуючи власні програми авторизованого економічного оператора. Згідно п. 1 ч. 1 ст. 4 Митного кодексу України (далі – МК України), авторизований економічний оператор це: «підприємство, якому митними органами надано авторизацію АЕО згідно з цим Кодексом». Статус АЕО визначається ст.12 МК України. Відповідно до цієї норми, «підприємство-резидент, що виконує будь-яку роль в глобальному ланцюзі постачання товарів (виробник, експортер, імпортер, митний представник, перевізник, експедитор, утримувач складу) та отримало дозвіл відповідно до вимог цього положення, набуває статус авторизованого економічного оператора» [2].

Авторизація АЕО може бути таких типів:

- про надання права на застосування спрощень (далі - АЕО-С);
- про підтвердження безпеки та надійності (далі - АЕО-Б)

Підприємство може самостійно обрати тип авторизації, зазначений у цьому розділі, і має можливість одночасно отримати обидві авторизації. Підприємство зі статусом авторизованого економічного оператора (АЕО) має можливість використовувати ряд спрощень у процесі митного контролю та оформлення товарів, а також отримує переваги, передбачені статтею 13 МКУ [2]. Ларіонов Н. і Рокішук І. підкреслюють, що для багатьох українських компаній основною перешкодою у здобутті статусу АЕО є саме строгість критеріїв відповідності, серед яких:

- дотримання вимог митного та податкового законодавства України, а також відсутність фактів притягнення до кримінальної відповідальності (для АЕО-С та АЕО-Б).
- ефективна система управління бухгалтерським обліком, комерційною та транспортною документацією (для АЕО-С та АЕО-Б)
- стійкий фінансовий стан (для АЕО-С та АЕО-Б).
- дотримання стандартів безпеки та надійності (лише для АЕО-Б) [3].

Панель 5. Пріоритетні напрями забезпечення митної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі

Якщо підприємство відповідає встановленим критеріям для отримання авторизації, відповідно до ст. 13 Митного кодексу України, йому надаються спрощення й переваги. Авторизовані економічні оператори типу АЕО-Б користуються такими перевагами:

1. Першочергове здійснення митних процедур стосовно товарів і транспортних засобів, призначених для комерційного використання.

2 Зменшення форм та обсягів процедур митного контролю завдяки автоматизованій системі управління ризиками під час митного оформлення.

3. Можливість використання спеціально відведеної смуги руху (за наявності) у пунктах пропуску через державний кордон України для автомобільного транспорту комерційного призначення.

4. Право застосовувати національний логотип АЕО.

5. Отримання повідомлень про вибір товарів і транспортних засобів для митного огляду, що є особливо важливим для ефективного планування часу. Підприємства з акредитацією АЕО-С мають аналогічні переваги, за винятком останнього пункту.

Підприємство отримує право користуватися зазначеними перевагами одразу після надання йому статусу авторизованого економічного оператора (АЕО). Водночас щоб скористатися так званими "спеціальними спрощеннями", потрібно отримати відповідний дозвіл. Крім того, у деяких випадках отримання певного дозволу передбачає наявність інших, раніше оформлених дозволів. Для того щоб скористатися спеціальним спрощенням "процедура випуску за місцезнаходженням", підприємству з статусом АЕО необхідно спершу отримати дозвіл на використання "загальної фінансової гарантії" або "самостійного накладення пломб спеціального типу". При цьому, статус АЕО-Б передбачає лише можливість застосування одного спрощення — самостійного накладення пломб спеціального типу. Натомість підприємства зі статусом АЕО-С мають значно ширший доступ до спрощень, включно з такими як загальна фінансова гарантія, процедура спрощеного декларування та процедура випуску за місцезнаходженням [4]. Статус АЕО дозволяє митниці зосередитися на перевірці ризикованих операцій, підвищуючи загальну ефективність роботи. Це також знижує ризики контрабанди та інших правопорушень, покращуючи економічну безпеку держави. Україні слід активно працювати над укладанням угод про взаємне визнання статусу АЕО з різними країнами світу. Такий підхід матиме кілька позитивних аспектів, зокрема підвищення рівня довіри до українських підприємств на міжнародній арені. Це, в свою чергу, сприятиме значному розширенню доступу українських компаній до міжнародних ринків, відкриваючи перед ними нові можливості для економічного зростання і розвитку у світі конкуренції.

Висновок: Впровадження авторизованого економічного оператора (АЕО) у митному законодавстві України, особливо в контексті процесу євроінтеграції, є ключовим чинником у формуванні привабливого і стабільного ділового середовища.

Це значущий крок сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських компаній на глобальному ринку. В свою чергу, такі дії стимулюють економічне зростання країни, забезпечуючи більш ефективні умови для розвитку національного бізнесу в умовах інтеграції до європейської правової та економічної систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рамкові стандарти безпеки та спрощення міжнародної торгівлі. URL: <https://www.wcoomd.org//media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/safe-package/safe-framework-of-standards.pdf>
2. Митний кодекс України: Кодекс, Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI: станом на 16 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
3. Н. Ларіонов, І. Рокіщук Авторизований економічний оператор в Україні: VIP-статус при проходженні митних процедур. АО Arzinger. 2024:веб-сайт.URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/225901_avtorizovaniy-ekonomchniy-operator-v-ukran-vip-status-pri-prokhodzhenn-mitnikh-protsedur
4. Ларіонов М., Наумова В. Статус авторизованого економічного оператора в Україні: кому і для чого? АО Arzinger. 2024

УДК 339.543-049.5(477)

Цимбалюк Анатолій,
*канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансового
та податкового права,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна,*
Цимбалюк Світлана,
*канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри митної справи
та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

МИТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ ТА СТАН

Anatolii Tsymbaliuk,
*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the department
of financial and tax law,
State Tax University,
Irpın, Ukraine,*
Svitlana Tsymbaliuk,
*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of customs affair and commodity science,
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

CUSTOMS SECURITY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION PROCESSES: ITS FEATURES AND STATUS

Глобалізаційні процеси формують нову економічну реальність, у якій національні економіки інтегруються в єдиний світовий простір. Для України це відкриває значні можливості, зокрема у вигляді залучення іноземних інвестицій, розширення доступу до міжнародних ринків, підвищення рівня технологічного розвитку та якості життя населення. Однак ці можливості супроводжуються серйозними викликами, зокрема у сфері митної безпеки.

В умовах глобалізації Україна стикається із зростанням обсягів міжнародної торгівлі, що, з одного боку, сприяє економічному зростанню, а з іншого, створює передумови для посилення нелегального обігу товарів. Контрабанда, заниження митної вартості товарів, ухилення від сплати митних зборів та збільшення кількості суб'єктів, які порушують митні правила, підривають економічну стабільність країни. Це зменшує надходження до державного бюджету та створює нерівні умови для національних суб'єктів господарювання.

Для забезпечення митної безпеки України в умовах глобалізації необхідно впроваджувати наступні підходи:

1. Посилення міжнародної співпраці. Участь у глобальних ініціативах з обміну митною інформацією, гармонізація митних процедур з міжнародними стандартами (зокрема, рекомендаціями Всесвітньої митної організації).
2. Використання цифрових технологій. Впровадження систем електронного митного декларування, аналітики даних, автоматизованих систем ризик-менеджменту для виявлення порушень. [2]

У контексті глобалізаційних процесів митна безпека є ключовою складовою економічної безпеки держави. Одним із основних її інструментів виступає система митного оподаткування, яка виконує не лише фіскальну, але й регуляторну функцію. За допомогою диференціації ставок митного тарифу держава може ефективно впливати на структуру зовнішньої торгівлі, сприяючи розвитку національної економіки та інтеграції у світовий ринок.

З одного боку, митне оподаткування виконує роль бар'єра для контрабанди товарів, зменшуючи обсяги нелегального імпорту й експорту, що напряму впливає на митну безпеку. Зокрема, оптимально підібрані ставки митних зборів можуть стримувати імпорт низькоякісної або надлишкової продукції, захищаючи вітчизняного виробника, а також сприяти ефективному розподілу ресурсів. Це дозволяє уникнути формування нераціональної структури зовнішньої торгівлі та покращити сальдо торговельного балансу.

З іншого боку, глобалізація вимагає забезпечення вільного руху товарів, капіталу та робочої сили, що є важливим елементом міжнародного економічного співробітництва. Система митного оподаткування має бути достатньо гнучкою, щоб сприяти цим процесам. Наприклад, зниження ставок на стратегічно важливі товари або надання пільг для ключових секторів економіки може стимулювати приплив інвестицій, підвищувати конкурентоспроможність національної продукції та створювати нові робочі місця.

Митна безпека напряму пов'язана з економічною безпекою, оскільки ефективне митне оподаткування сприяє досягненню кількох ключових цілей: захисту державних фінансів через стабільні надходження до бюджету, запобігання ухиленню від сплати податків та митних зборів, а також регулювання зовнішньоекономічної

діяльності у відповідності до інтересів держави. Крім того, належний рівень митної безпеки сприяє зміцненню позицій країни у міжнародному поділі праці, посилюючи її роль як незалежного суб'єкта глобальної економіки.

Таким чином, у системі економічної безпеки митна безпека виступає як стратегічний фактор, що опосередковано впливає на кожну її складову — від фіскальної стабільності до стимулювання економічного зростання. Успішне забезпечення митної безпеки в умовах глобалізації можливе лише за умови ефективної системи митного оподаткування, яка балансує між потребами захисту економіки й підтримкою її інтеграції у світову економіку.

Цей підхід гармонійно об'єднує вплив глобалізації, ролі митної безпеки та митного оподаткування, а також їхній внесок у загальну економічну стабільність держави

Відповідно до ст. 6 Митного кодексу України, митна безпека — це стан захищеності національних інтересів України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення державної митної справи. [1]

Насамперед, це контроль за зовнішньо-економічною діяльністю, який спрямований на захист вітчизняного товаровиробника, боротьбу з контрабандою, захист об'єктів інтелектуальної власності.

Ці та інші важливі напрямки діяльності митних органів, мають вирішуватись завдяки посиленню митного контролю, тарифного та нетарифного митного регулювання, застосування сучасних технологій та технічних засобів митного контролю.

На нашу думку, ключовими аспектами ефективності митної системи є такі індикаторами як повнота сплати митних платежів та своєчасність виявлення випадків митних правопорушень. Індикатор фіскальної ефективності митної справи, який визначається різницею між отриманими платежами та сумою, яку потрібно адмініструвати при повному оподаткуванні, може допомогти в оцінці рівня митної безпеки.

Ефективність та надійність митної системи України, завдяки продуктивній діяльності митних органів, їх оснащенню новітніми технічними засобами митного контролю, є головними факторами забезпечення митної безпеки через призму реалізації державної митної політики її законодавчого забезпечення та загальноекономічної ситуації в державі. [3]

Основними етапами реалізації митної безпеки можуть бути:

- спочатку необхідно сформулювати та затвердити митну політику, яка гарантуватиме митну безпеку. Це означає, що митна безпека України повинна ґрунтуватися на світовому досвіді у сфері митних систем та бути цілісною і динамічною системою;

– далі важливо сформувати систему митного регулювання, яка враховуватиме економічними інтересами цілі держави, що впливають на визначення орієнтирів митного регулювання. Наприклад, акцентувати пріоритети у національних інтересах під час регулювання зовнішньої торгівлі та встановити принципи взаємності в наданні зовнішньоторговельних переваг;

– потім важливо застосовувати обрані методи регулювання та контролю щодо товарів, що перетинають кордон, забезпечуючи юридичне відпрацювання всіх інструментів регулювання ЗЕД, в т. ч чітке формування процедурних аспектів;

– нарешті важливо проводити моніторинг системи митного регулювання для забезпечення ефективності та вчасності виконання визначених заходів.

Важливо відзначити, що військова агресія РФ проти України призвела не лише до значної міграції людей, але й до суттєвих змін ланцюгах постачання товарів і транспортних засобів в Україну. Проте, ефективна реалізація державної митної політики Держмитслужбою відіграє значну роль у забезпеченні митної безпеки, захисті митних інтересів України та у поповненні державного бюджету.

Вважаємо, що для покращення роботи Державної митної служби, а саме митної безпеки, необхідно:

- впровадження передових технологій у митні органи для покращення технічного забезпечення митного контролю та оптимізації використання наявних засобів.

- підвищення якості митного контролю;

- створення та посилення заходів, спрямованих на покращення захисту Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів з фокусом на повну інтеграцію інформаційних ресурсів, автоматизації та верифікації процесів інформаційної діяльності;

- розробка нових підходів до формування реєстрів ризиків та нормативних документів для оптимізації управління ризиками у митній сфері;

- впровадження системи ефективного внутрішнього контролю та підвищення рівня професійної підготовки митників через інноваційні навчальні програми та підвищення кваліфікації.

Боротьба з контрабандою, посилення безпекових функцій митниці та персональна відповідальність працівників відносяться до найбільш очікуваних результатів реформи української митниці, адже митна безпека України та боротьба з митними правопорушеннями є запорукою для розвитку чесного бізнесу в Україні.

Отже, вирішення митними органами доволі складних завдань з гарантування митної безпеки, дозволить вітчизняному товаровиробнику успішно конкурувати з імпортними товарами, наповнюючи Державний бюджет митними платежами у достатньому обсязі, що є запорукою захисту національних економічних інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI із змінами та доповненнями станом на 31.10.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
2. Даценко В.В. Митна безпека як складова митної безпеки держави // Ефективна економіка, 12, 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6209>
3. Про державну митну службу із змінами та доповненнями : Закон України від 29.11.1996р. №1145/96 станом на 30.04.2011р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145/96#Text> (дата звернення: 01.11.2024).

ПАНЕЛЬ 6
СОЦІОГУМАНІТАРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ
СУЧАСНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК 340.12

Богініч Олег,
канд. юрид. наук, старший науковий
співробітник відділу теорії держави і права,
Інститут держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
м. Київ, Україна.

ДІЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗАЦІЇ ПРАВА
У ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ:
СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ

Oleg Bohinich,
candidate of legal sciences,
senior researcher of the Department
of Theory of State and Law
Institute of State and Law named after V.M. Koretsky
National Academy of Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine.

THE EFFECT OF THE PRINCIPLE OF HUMANIZATION
OF LAW IN TAX LEGAL RELATIONS:
MODERN DETERMINANTS

Гуманізація права становить сучасний тренд розвитку майже всіх правових систем світу. І це не просто вияв модної тенденції розвитку країн, які живуть в епоху постмодерна. Гуманізація права є закономірним етапом еволюції самого права, яке пройшло наступні стадії трансформації: від права сили (рабовласницький та феодалний лад), права формальної рівності (капіталістична доба XVI-XIX століть) до сучасного права формальної рівності з елементами дисбалансу прав та обов'язків (так звана позитивна дискримінація) в інтересах вразливих груп населення (безробітних, інвалідів, матерів-одиначок тощо).

Водночас історії розвитку правових систем зазначений тренд, що містить всі ознаки принципу, як сукупності основних його засад, відомий ще з XIX століття. Наприклад, в галузі кримінального права він набув свою реалізацію у принципі заборони зворотної дії закону в часі. Реалізація останнього, як відомо, унеможлиблювала застосування до злочинця більш суворої міри покарання, аніж та, що існувала на момент його скоєння. І більш того, дія цього принципу передбачала один виняток з нього, а саме: ретроспективне застосування закону із більш м'яким покаранням, який набрав чинності після вчинення відповідного правопорушення.

Натомість, сучасна правотворча та правозастосовна практика окремих держав рясніє прикладами застосування цього принципу та винятку з нього до правовідносин, не пов'язаних з такою галуззю права як кримінальне. Так, зокрема, вже у 90-х роках XX століття національні правопорядки окремих країн пішли далі і поширили дію цього принципу не тільки на сферу юридичної відповідальності, але й на правовідносини, що пов'язані з поліпшенням правового становища фізичних і юридичних осіб.

Наприклад, у Конституції Республіки Македонії 1991 р. знайшло своє відображення положення, відповідно до якого закони та інші акти не можуть мати зворотної сили, за винятком випадків, якщо це на користь громадянина. Аналогічне положення міститься у статті 149 Конституції Республіки Азербайджан 1995р., де передбачено, що нормативно-правові акти, що покращують правове становище фізичних або юридичних осіб, що звільняють від відповідальності або пом'якшують її, мають зворотну дію в часі [1].

На жаль, Україна в особі своїх депутатів, які уповноважені здійснювати правову політику держави, не пристали до цієї прогресивної практики. Так, у 2009 р. Президентом України до Верховної Ради України був внесений законопроект про внесення змін до Конституції України № 4290 від 31.03.2009 р., стаття 62 якого передбачала текст наступного змісту: «Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи або будь-яким іншим способом покращують його становище. Ніхто не може відповідати за діяння, яке в момент його вчинення не визнавалося законом як правопорушення». Вказаний законопроект був відхилений та знятий з розгляду [2].

Зазначене слід оцінювати як негативний приклад законотворчості, який у випадку прийняття законопроекту, однозначно сприяв би посиленню гарантій реалізації прав громадян, оскільки людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, згідно приписів Основного Закону, визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Як справедливо наголошувалось у Пояснювальній записці до законопроекту, конституційне регулювання суспільних відносин в

Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У такий спосіб виражається "людиноцентричність" Основного Закону України, що притаманно новітнім європейським конституціям. У зв'язку з цим передбачалось прийняття правової новели, ідея якої полягала в тому, що у випадках поліпшення становища особи можна надати відповідному приписові зворотної дії в часі, а не лише тоді, коли вони пом'якшують чи скасовують юридичну відповідальність особи [3].

У контексті вищерозглянутої проблематики не можна сказати про правозастосування вказаного принципу та винятку з нього. Якщо вести мову про судову практику, то тут доцільно навести приклад з діяльності Конституційного Суду України. Йдеться про рішення останнього від 05.04.2001 р. у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" (справа про податки). Інтерес з точки зору проблеми, що розглядається, становить не саме рішення, а окрема думка стосовно цього рішення члена Конституційного Суду України професора права Козюбри М.І. Рішення ж, на наш погляд, суперечить наведеним вище прикладам з конституційного законодавства окремих країн, які пов'язують зворотну силу закону не тільки у випадках пом'якшення або скасування відповідальності, але й у випадку поліпшення правового положення громадян. Натомість, у своїй окремій думці Козюбра М. І. зауважив, що при певних умовах зворотна дія в часі законів та інших нормативно-правових актів може мати місце не тільки у разі пом'якшення або скасування ними відповідальності особи, а допускається також у випадках, коли ці акти спрямовані на поліпшення правового становища фізичних і юридичних осіб: сприяють здійсненню прав і свобод, звільняють від обов'язків, зокрема сплати податків чи знижують останні [4].

У відносинах кореляції з наведеними вище прикладами щодо пріоритетного застосування норм законодавства, пов'язаного з поліпшенням правового становища особи, знаходиться судова практика використання найбільш сприятливого для особи способу тлумачення закону у випадку, коли норми законодавства допускають неоднозначне або множинне тлумачення. Зазначений принцип взаємовідносин громадянина та держави відомий як *in dubio pro tributario*, який з латинської перекладається «до платника з повагою». Він, зокрема, знаходить свою реалізацію у приписах ст.ст.56.21 Податкового кодексу України. Так, у вказаній статті йдеться про обов'язок контролюючого органу прийняти рішення на користь платника податків у разі коли норма цього Кодексу припускає неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів.

Опосередковано дію зазначеного принципу щодо платника податків підтвердив Європейський суд, коли зазначив, що застосування податковим органом до платника податку при виборі норми закону тієї, яка з точки зору наслідків для останнього є менш сприятливою, становить втручання у його право власності [5].

Однак, з нашої точки зору, в даному випадку йдеться не тільки про стосунки сторін у податкових правовідносинах, як це може здатися на перший погляд. Платники податків, якими виступають всі громадяни України, утримують за рахунок своїх податків державу, що зобов'язана надавати їм за це адміністративні послуги. Як справедливо з цього приводу зауважує суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду Я. Берназюк, у практиці, зокрема, адміністративного судочинства можна побачити приклади застосування принципу *in dubio pro tributario* (пріоритет із найбільш сприятливим для особи тлумаченням норми права), який запозичено з кримінального судочинства та загальноприйнято розуміти так: у разі якщо норма закону або іншого нормативного акта, виданого на основі закону, або якщо норми різних законів, або нормативних актів дозволяють неоднозначне або множинне тлумачення прав та обов'язків особи у її взаєминах із державою (в особі відповідних суб'єктів владних повноважень) тлумачення такого закону здійснюється на користь особи (суб'єкта приватного права) [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович Р. Еволюція винятку із принципу незворотності дії закону в часі. [Електроний ресурс] //Режим доступу: [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/evolyutsiya-isklyucheniya-iz-printsipa-neobratimosti-deystviya-zakona-vo-vremeni%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/evolyutsiya-isklyucheniya-iz-printsipa-neobratimosti-deystviya-zakona-vo-vremeni%20(1).pdf) (дата звернення 01.10.2024) - Назва з екрану.
2. Див. Проект Закону про внесення змін до Конституції України. [Електроний ресурс] //Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4290&skl=7 (дата звернення 01.10.2024) - Назва з екрану.
3. Див. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до Конституції України". [Електроний ресурс] //Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4290&skl=7 (дата звернення 01.10.2024) - Назва з екрану.
4. Козюбра М.І. Окрема думка судді Конституційного Суду України Козюбри М. І. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" (справа про податки)). [Електроний ресурс] //Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/KS01005> (дата звернення 01.03.2024) - Назва з екрану.

5. Див. Справа «Сєрков проти України», п.п.43-44; Справа «Щокін проти України», п.57).

6. Берназюк Я. Категорія «якість закону» як складова принципу верховенства права та гарантія застосування судом найбільш сприятливого для особи тлумачення закону. [Електроний ресурс] //Режим доступу: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1011199> (дата звернення 01.03.2024) - Назва з екрану.

УДК 130.2

Готра Олена,
*канд. істор. наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки
та суспільних дисциплін,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ФЕНОМЕН ЦІННОСТЕЙ У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Olena Hotra,
*Phd in History,
Associate Professor of the Department
of psychology, pedagogy and social disciplines,
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

THE PHENOMENON OF VALUES IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SOCIETY UNDER THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION DURING THE TIME OF MARTIAL STATE

Для консолідованого визначення пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку українського суспільства під час воєнного стану важливо розглянути соціогуманітарні детермінанти сучасної фіскальної політики на шляху до євроінтеграції. Актуальність даної проблеми постає в тому, що саме цінності є феноменом розвитку українського суспільства. Актуальність нашого дослідження підтверджується сьогоденням.

У науковому дискурсі цією проблемою займаються вчені різних галузей знань. Дослідники використовують європейський досвід в осмисленні аксіологічної проблеми. Саме сьогодні перед державою, суспільством та науковцями постають нові виклики, а вони, відповідно, потребують нових досліджень цінностей.

Мета даного дослідження - розглянути проблематику цінностей українського суспільства, дослідження пріоритетних ціннісних основ її розвитку, прослідкувати сучасні тенденції, визначити стан і ступінь її дослідження. Завдання нашої роботи полягає у вивченні, науковому осмисленні та спробі провести аналіз аксіологічних публікацій та соціологічних досліджень.

Розглянемо теоретико-методологічні засади проблематики. Для подальшої дискусії визначимо термін цінність, що позначає належне та бажане, на відміну від реального, дійсного. Першим кроком до розуміння природи цінностей було усвідомлення того, що з'ясування поняття реальності та істини не дає відповіді на питання - що таке цінність. Істина відповідає на питання - якою є реальність, цінність відповідає на питання - що є, бажаним або яким щось повинно бути [1, с.707].

Таким чином, цінність - це поняття, яке відображає важливість, значущість або вартість чогось для людини, групи чи суспільства в цілому. Вони відіграють важливу роль у формуванні світогляду та життєвих пріоритетів людини, впливають на її вибір і поведінку, а також є основою для суспільної моралі та етики. Цінності відображають фундаментальні переконання суспільства, які визначають його моральні, політичні й культурні орієнтири. В умовах війни такі цінності, як свобода, гідність, справедливість, солідарність і суверенітет, стали визначальними для українців.

В. Лісовий виділяє, що цінності містять у собі спонукальний складник. Отож саме тому вони відіграють важливу роль у перетворенні реальності, що виконують роль підстави для дії: спрямовуючи індивідуальну і колективну дії, вони забезпечують граничні (останні) підстави для дії та діяльності. Цінності відіграють провідну роль в об'єднанні індивідів для спільних, колективних дій; є важливими у забезпеченні основи для єднання людей у нації, цивілізації чи навіть людства, оскільки це передбачає наявність деяких базових спільних цінностей [1, с. 708].

1 січня 2023 року набув чинності Закон України “Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності”. Кабінет міністрів України схвалив Стратегію утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року. Аналізуючи стратегію виділяємо, що в статті 6. Ціннісні орієнтири утвердження української національної та громадянської ідентичності визначено: суспільно-державні (національні) цінності України є концептуальною основою та консолідуючими чинниками утвердження української національної та громадянської ідентичності, фундаментом для гармонізації інтересів людини, забезпечення стабільності в суспільстві та сталого розвитку держави [2]. Основними суспільно-державними (національними) цінностями України є: соборність, самобутність, воля та гідність. Ці цінності відображають глибокі прагнення українського народу до свободи, миру, справедливості та розвитку. Вони слугують дороговказом для подальшого державного будівництва та інтеграції України в глобальну спільноту.

Євроінтеграція для України – це не лише політичний і економічний курс, але й ціннісний вибір, що базується на прагненні до демократичних стандартів і верховенства права. Боротьба проти агресора ґрунтується на бажанні зберегти

національний суверенітет та права людини. Воєнний стан об'єднав суспільство, зміцнив взаємодопомогу на всіх рівнях – від волонтерського руху до взаємної підтримки серед пересічних громадян.

Цінність людського життя стала ключовою у суспільних дискусіях, особливо у контексті захисту цивільного населення та допомоги внутрішньо переміщеним особам.

На думку О. А. Стасевської розвиток духовних цінностей перебуває в неоднозначній залежності з розвитком матеріальних потреб та інтересів суспільства. Будь-яке важливе досягнення духовного життя з моменту свого виникнення продовжує впливати на систему цінностей наступних поколінь. Такий вплив опосередкований економічними і соціальними інтересами, він є дуже своєрідним в кожній конкретно-історичній ситуації [3, с. 70].

Зміни цінностей важко помітити у короткостроковому терміні, особливо помітними вони стають під час викликів. Дослідження цінностей показують, що ми дуже адаптовані до змін. Як пише О. Жульєнова війна стала подією, що інтенсифікувала процес національної самовизначеності, стимулювала готовність українців до спротиву агресії й захисту незалежності України. Сьогодні абсолютна більшість опитаних ідентифікує себе як громадянина України... Наразі головною для абсолютної більшості населення країни є боротьба за державну незалежність, обстоюючи тим самим своє право на майбутнє та майбутнє країни [4, с. 335].

Вагомий доробок у аналізі даної проблеми надають соціологічні дослідження. Свобода, безпека та справедливість є трьома цінностями, які більшість опитаних українців називає основними. Такі дані четвертого загальнонаціонального соціологічного дослідження, яке проводив Фонд “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології в партнерстві з Програмою розвитку ООН (UNDP) в Україні та Центром прав людини ZMINA. Так, серед різних відповідей свободу обрали 90,7% респондентів, безпеку - 79%, а справедливість - 76,1. Щодо інших варіантів, то 71% обрали гідність 62,6% - рівність 57,5% - відповідальність 55,3% - вільний розвиток особисті 54,4% - патріотизм 50,4% - порядок 49,5% - законослухняність [5].

Аналізуючи дослідження можемо зробити висновок, що ми подорослішали як політична нація. Україна набуває суб'єктності, а українці обирають свободу, безпеку, справедливість та гідність.

Для розкриття заявленої теми дослідження певну цінність становить думка Ю. Щербакової, яка доводить, що цінності є важливим складником політичної культури суспільства, яка є частиною політичного простору суспільства і становить простір комунікації та продукування і реалізації цінностей. Саме вони визначають вектор майбутніх змін політичної культури суспільства. Розвиток

суспільств а в процесі демократизації політичної культури передбачає зміну системи цінностей, яка і є тим лакмусовим папірцем, що демонструє рівень демократизації. Процес демократизації суспільства є рухом у бік реалізації принципів демократії: влади більшості, плюралізму, рівності, поділу влади, виборності, гласності, контролю [6, с. 43].

У період війни відбувається переосмислення не лише суспільних, але й особистісних цінностей. Люди надають перевагу безпеці, сім'ї, свободі та підтримці ближніх. Суспільство демонструє здатність швидко адаптуватися до нових умов, цінуючи такі якості, як стійкість і мужність. Волонтерський рух став уособленням солідарності та патріотизму, формуючи новий рівень громадянської відповідальності. Підвищена активність громадян у період війни закладає основу для подальшого демократичного розвитку. Героїзм військових і цивільних на фронті та в тилу показує, що колективні інтереси суспільства часто переважають над індивідуальними. Феномен цінностей у розвитку українського суспільства в умовах євроінтеграції та воєнного стану є яскравим прикладом того, як критичні обставини можуть формувати стійке та згуртоване суспільство. Прагнення до свободи, справедливості, солідарності та європейських цінностей стали орієнтирами для українців, визначаючи шлях не лише до перемоги, але й до побудови модернізованої, демократичної та процвітаючої держави.

Європейські стандарти посилюють прагнення українців до побудови справедливого суспільства, де права громадян захищені, а держава функціонує прозоро. В. Резнік пропонує висновок, що загалом війна, як і інші екстремальні події в новітній історії України, виступає каталізатором соціальної модернізації та консолідації українського суспільства, увиразнює потенціал його життєздатності та цивілізаційне самовизначення [7, с. 85].

Отже, досліджувана нами проблематика є перспективною і потребує подальшого глибокого дослідження. Війна росії проти України призвела до великих та суперечливих змін у соціальних процесах. Важлива функція цінностей в тому, що вони сприяють постійній мотивації, підтримують нас енергетично, дають дух нації. Залишаємо вічні питання, що для нас є цінним в житті? Наскільки наші цінності є реалізовані? Що ми повинні зробити для цього? Які стереотипи нам заважають? Цінності це переконання, це те, що глибоко мотивує діяти. Суспільно-державні (національні) цінності України відображають основні ідеали та пріоритети, які визначають єдність, культурну ідентичність і стратегічний напрямок розвитку країни. Вони формують фундамент суспільного життя, правової системи, державного управління, а також міжнародних взаємин України. Феномен цінностей є одним із ключових чинників, що впливають на трансформацію суспільств у складні періоди історії. Для України, яка зіштовхнулась із війною, цінності набули особливого

значення, адже саме вони формують соціальну згуртованість, стійкість та здатність до протистояння зовнішнім викликам. На нашу думку, цінності як фундамент майбутнього України. Водночас євроінтеграція стала важливим стратегічним напрямом розвитку, що спонукає суспільство переосмислювати власну ідентичність та ціннісні пріоритети. Нова парадигма цінностей яку ми творимо сьогодні сприятиме промоції українського порядку денного у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Філософський енциклопедичний словник https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
3. Стасевська О. А. Система цінностей як основа буття сучасного українського суспільства / О. А. Стасевська // Вісник Національного університету З. "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. - 2014. - № 1. - С. 62-76. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnuua_2014_1_10
4. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
5. <https://zmina.info/news/svoboda-bezpeka-ta-spravedlyvist-yaki-czinnosti-ye-osnovnymy-dlya-ukrayincziv/>
6. Щербакова Ю. Цінності об'єднаної Європи: монографія / Юлія Щербакова. - К. : ВЦ «Академія», 2014. - 208 с.
7. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2023. 343 с.

УДК 159.9:502.31

Сова Маргарита,
*д-р педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна,*
Деніжна Світлана,
*кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПЕРЕРОЗПОДІЛУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Marharyta Sova,
*Doctor of Pedagogic, Professor
Professor of the Department of Psychology,
Pedagogy and Social Disciplines,
State Tax University,
Irpın, Ukraine,*
Svitlana Dienizhna,
*PhD in Pedagogic, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Psychology, Pedagogy and Social Disciplines
State Tax University,
Irpın, Ukraine*

INTELLECTUAL MIGRATION AS A REDISTRIBUTION FACTOR OF HUMAN CAPITAL

В умовах сучасного глобалізованого суспільства все більшої інтенсивності набуває інтелектуальна міграція, наслідки якої значною мірою впливають на розвиток соціально-економічних процесів у країні. Загальновідомо, що інтелектуальна міграція стримує розвиток людського капіталу та негативно впливає на його якість. Особливо цей процес активізується за воєнного часу у зв'язку з необхідністю

соціально-економічного відновлення України. Відтак, перед державними установами постало завдання стримування відтоку людського капіталу та процесу інтелектуальної міграції. Тому актуальності набуває дослідження проблеми контролю інтелектуальної міграції, що вимагає детального дослідження впливу цього процесу на формування та якість людського капіталу країни, виявлення його причин і наслідків, визначення шляхів стримування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про посилення уваги науковців до проблеми, що розглядається. Фактори та закономірності інтелектуальної міграції висвітлюються в працях О. П. Подри, К. Шиманської, Г. Беккер. Ефективні способи подолання наслідків цього процесу пропонуються в роботах М. Тодаро, Дж. Харріс, Д. С. Массей. Результати сучасних досліджень, які проводяться вітчизняними та зарубіжними науковими установами використовуються для вдосконалення механізму управління та контролю за міграційними потоками.

Проте недостатньо дослідженими залишаються питання щодо перерозподілу людського капіталу, який є наслідком інтелектуальної міграції та значною мірою впливає на якість економічного розвитку країн.

Розкриваючи особливості, причини та наслідки інтелектуальної міграції, насамперед, варто конкретизувати ключові поняття даного процесу, а саме: людський капітал, інтелектуальної міграція, інтелектуальний капітал.

У науковій літературі людський капітал тлумачиться як людські ресурси та здібності; складова інтелектуального капіталу; запас знань, цінних якостей, навичок та мотивацій, що сприяє розвитку та добробуту нації. Сучасний людський капітал включає здатність накопичення та обробки інформації, вміння трансформувати її в знання, використовуються для практичної реалізації стратегічних завдань економічного розвитку.

Феномен інтелектуальної міграції розглядається як переміщення та перерозподіл вчених, дослідників, здобувачів вищої освіти, тобто інтелектуального капіталу, а, отже, притоку або витоку розумів.

На увагу заслуговують причини «відтоку розумів» («brain drain»), що супроводжується занепадом економічного виробництва і зменшенням кількості висококваліфікованої робочої сили, падінням інвестиційної привабливості країни, що призводить до подальшої освітньої та трудової міграції, а також циркуляції розумів («brain circulation»). Серед основних причин інтелектуальної міграції людського капіталу слід виокремити такі: різний рівень життя та матеріальної оплати праці; регіональні особливості рівня безробіття у різних країнах; труднощі в самореалізації інтелектуального потенціалу в країні проживання та кращі можливості в економічно розвинутих країнах; порушення авторських прав на продукти інтелектуальної праці; відсутність можливості проводити фундаментальні наукові експерименти; недостатнє науково-інформаційне забезпечення діяльності

вчених; бажання і можливість покращити своє економічне становище за рахунок підвищення рівня оплати праці та інших винагород.

Інтенсивність процесу, що розглядається зумовлена певними групами факторів міграційної рухомості: 1) фактори «виштовхування», пов'язані з незадовільними умовами існування на рідній території; 2) фактори тяжіння, які включають сукупність привабливих умов проживання на новому місці; 3) фактори шляхів міграції як характеристики процесів перерозподілу інтелектуального капіталу. При аналізі розглядуваного процесу слід враховувати всі групи факторів безпосереднього пересування мігрантів з одного регіону в інший.

Певна річ, розвиток інтелектуального потенціалу здійснюється завдяки підвищенню якості освіти, науки і технологій, переміщенню висококваліфікованих кадрів з державних установ у комерційні всередині країни. Тому міграція інтелектуального капіталу може мати як, позитивні, так і негативні наслідки.

Позитивними наслідками інтелектуальної міграції людського капіталу є: розширення можливостей реалізації людського потенціалу; інтеграція науковців до світової науково-технічної та освітньої спільноти; покращення якості суспільного життя; збільшення кількості наукових, технічних і технологічних досягнень і впровадження інновацій; поліпшення комунікації та міжнародних комунікаційних стосунків; обмін міжнародним досвідом і укріплення виробничих стосунків; здійснення трансферу технологій.

До негативних наслідків інтелектуальної міграції людського капіталу відносяться: втрата віддачі від інвестицій, вкладених у розвиток нових бізнес-структур і впровадження інновацій для збагачення інтелектуального потенціалу країни; падіння престижу праці у сфері науково-технічних досліджень в країні проживання; переміщення висококваліфікованих працівників, конкурентоздатних на міжнародному ринку праці; зниження якості людського капіталу. Для подолання негативних наслідків від інтелектуальної міграції, що призводить до перерозподілу людського капіталу в економічно розвинуті країни необхідно вдосконалити соціальну політику щодо підтримки розвитку інтелектуального потенціалу та його доцільного використання задля підвищення економічного розвитку країни.

Розвиток сучасного глобального світового ринку праці, а також посилення боротьби за інтелектуальний капітал є причинами того, що країни, які розвиваються, стали застосовувати заходи щодо стримування перерозподілу людського капіталу. Звідси стримування процесу інтелектуальної міграції вимагає підвищення рівня державного фінансування щодо розвитку і впровадження інновацій у сферу наукових досліджень і виробництво, удосконалення умов праці висококваліфікованих кадрів.

Контрольована міграція сприяє досягненню високого рівня розвитку людського потенціалу країн і його ефективному використанню; виступає каталізатором розвитку науки та техніки, що має забезпечити сталий розвиток економіки країн світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баєва О. І. Державне регулювання людського капіталу як визначальний фактор розвитку економіки. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 47. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-30>
2. Подра О. П. Інвестування розвитку людського капіталу в системі чинників інформаційного суспільства. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/620>.
3. Сова М.О., Дєніжна С.О. Аналітичний огляд емпіричних методик міжкультурної компетентності. Język i kultura ukraińska we współczesnej humanistycznej przestrzeni czasowej: aspekty komunikacji międzyjęzykowej i kształtowanie kompetencji komunikacyjnych współczesnego specjalisty [wydanie elektroniczne] : zbiór materiałów Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji Internetowej, Łomża – Irpin, 21 lutego 2024 r. / Redakcja naukowa: Zoia Sharlovych, Tetiana Hyrina. Irpin : Państwowy Uniwersytet Podatkowy; Łomża: Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży. Wydawnictwo: MANS w Łomży, 2024. S.145-154. - 518 s.
4. Шиманська К. В. Міжнародна міграція людських ресурсів в умовах геоекономічних трансформацій. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shymanska_Kateryna/Mizhnarodna_mihratsiia_liudskykh_resursiv_v_umovakh_heoekonomichnykh_transformatsii.pdf

Наукове електронне мережеве видання

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Частина 2

**Збірник матеріалів
XV міжнародної науково-практичної конференції**

22 листопада 2024 року

Укладач

Н. Г. Шкуренко

Відповідальний за випуск

С. В. Новицький

Верстка

Д. П. Завальницька

Ум. друк. арк. 4,7

Замовлення № 1131

Підготовлено науково-організаційним відділом

Державного податкового університету

08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців,

виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК № 7669 від 20.09.2022